

PH
2175
B3

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

X.

MONDOLAT

DICSHALOM 1813.

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

★
Ára 1 K.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

10.

MONDOLAT

DICSHALOM 1813.

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

— KÉT HASONMÁSSAL. —

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

PH
2175
B3

ELŐSZÓ.

E füzettel megindítom a magyar nyelvújítás történetére vonatkozó polemikus irodalom közzétételét, melynek termékei ma már nagyrészt annyira nehezen hozzáférhetők, hogy némelyiköket még az alaposabb szakférfiú is csak híréből ismeri. Pedig az a mélyreható, az egész nemzet érdeklődésével folyt és következményeiben meg eredményeiben oly nagy fontosságú mozgalom megérdemli, hogy eddigi kétes világítású félhomályából a tudománynak teljes világosságába lépjen. Ez újabb kiadások lehetővé fogják tenni, hogy szakembereink behatóbban foglalkozhassanak e sokszor nem igen élvezetes, de mindig nagyon érdekes és történeti szempontból tanulságos irodalom termékeivel, mire, kellő számú és megbízható monographiák alapján, végre valamikor a nyelvújítás történetének megírása is lehetővé fog válni.

Végül azzal a kérdéssel fordulok t. olvasóinkhoz, hogy sziveskedjenek engem értesíteni, ha e mozgalom körébe eső és eddigelé ismeretlen nyomtatványokról vagy kéziratokról netalán tudomásuk volna.

Budapest, 1898 február elején.

Heinrich Gusztáv.

BEVEZETÉS.

A nyelvújítási harc a *Mondolat* megjelenésével vetett legerősebb hullámokat. Az író és olvasó közönség körében már évek óta élénk vita tárgya volt a magyar nyelv ügye; összejövedeleik alkalmával, levelekben s kisebb értekezésekben gyakran tárgyalták az újítás szükségét és módjait. Abban alig volt nézeteltérés az írók közt, hogy a magyar nyelvet bővíteni, szavait gyarapítani kell; inkább csak a bővítés módjait és eszközeit vitatták meg.* Az izléstelen és mértéktelen újítás ellen maga Kazinczy is többször felszólalt; szigorúan megbírálta Barczafalvi Szabó Dávid *Szigvartját* (Magyar Muzeum, 1789.), s ellensége volt Folnesics és Vandza újításainak is. Éles és heves volt a vita a nyelv egyéb függő kérdései körül is. A helyesírás, az idegen szavak használata, a latin és görög szavak olvasása, idegen szólások átültetése néha még élénkebb vitát keltettek, mint az újítók szavai. Ehhez járult Kazinczy fellépésével az izlés fejlesztésének hangoztatása, a költői nyelv választékosságára irányuló törekvés, mely mind

* KIS JÁNOS és PÁNCZÉL PÁL pályamunkái: A Magyar Nyelvnek mostani állapotjáról, kimíveltethetése módjáról, eszközeiről. Pest, 1806.

TELEKI LÁSZLÓ gróf: A magyar nyelv elémozdításáról buzgó Esdeklései. Pest, 1806.

PERECSENYI NAGY LÁSZLÓ, Értekezés azon deákból magyar nyelvre fordított szavak iránt, . . . Nagyvárad, 1806.

jobban elválasztotta Kazinczyt a debreczeni és a dunántúli íróktól.

A nyílt harcztot Kazinczy indította meg a *Tövisék és Virágok* (1811) cz. epigramma-gyűjtemény és Vitkovicshez írt episztolájának (1811) kiadásával. Ezekben maró gúnynyal ostromozza a tehetségtelen, izléstelen írókat; kiterjed bennük a neologia védelmére, s a latin nevek és szavak rossz kiejtésének gúnyolására. Ez a lenéző, néhol vérig sértő gúny feldühösítette ellenfeleit, kik most már a magyar nyelv tisztaságának megrontóját látják Kazinczyban. A vitatkozás, melynek előbb csak az íróknak egymáshoz intézett leveleiben jutott tér, mind nyilvánosabbá válik. Az írók most már határozottan két táborra oszlanak, a neologusok és az orthologusok pártjára, kik egymást a legerősebb szidalmakkal illetik. A Vitkovicshez írt episztolára már 1811-ben megjelent a válasz *Máté-Szalkai Hőgyész Mátétól*. Kéziratban több gúnyirat forgott közkézen a neologusok ellen; ezek közt legelterjedtebb volt a *Mondolat*, melyet a maga toldásaival meg bővítve adott ki Somogyi Gedeon 1813-ban. E gúnyiratok közül a legdurvábbat Láczaai Szabó József, előbb pápai, majd sárospataki főiskolai tanár, Kazinczynak legelkeseredettebb ellensége terjesztette. Ezt az eddig csak hírből ismert pasquillust e kötet függelékében közöljük.

A *Mondolat* keletkezéséről, íróiról sokféle nézet hangzott az irodalomban. Kiadója s a könyv egy részének szerzője Somogyi Gedeon; s habár a könyvben sehol sem nevezi meg magát, kortársai közül mégis mindenki tudta, hogy a kötet közrebocsátása az ő műve. Maga a *Mondolat* (19—46. l.) kéziratban már évek óta ismeretes volt az orthologusok körében; sokfelé olvasták és terjesztették, s így jutott egy példány a Dunántúlra is, hol Somogyi és barátai elhatározták a sikerült gúnyirat kiadását. Somo-

gyit e vállalatában támogatták Oroszy Pál, Fábíán József tótvázsonyi esperes és Márton István pápai tanár. Ruszek József apát is buzdította a kiadásra, de több része alig volt a munkában, mint hogy egy ív korrekturáját Somogyi helyett ő végezte. Kazinczy és barátai Kisfaludy Sándort is gyanúsították, hogy részes a *Mondolat* kiadásában. Kazinczy, mihelyt a *Mondolatot* megkapta (1814. jan. 10.), megírja Berzsényinek, hogy Kisfaludyra gyanakszik: «Huic uni multos Marios (Kisfaludyos) inesse. Nem felejtetik a Himfy recensióját és a Tövisekben a Himfyre írt epigrammát». (Kazinczy levelezése Berzsényivel, 172. l.) Ugyanígy ír febr. 6-án: «Kisfaludy és Kisfaludy emberei a gyilkosok; ez a boldogtalan (t. i. Somogyi) csak eszköze azoknak és annak». (u. o. 175. l.) «Felette kedves előttem az a hír, hogy Kisfaludy tudott valamit a *Mondolat* felől még minekelőtte az sajtó alá ment» — írja jun. 2-án — «felette kedves azt tudnom, hogy ő a felől előre szóllott. Gyanítottam azt mindég s szeretem, hogy gyanúm meg nem csalt». (u. o. 177. l.) Sipos Pálnak is azt írja, hogy Kisfaludy kevélységének köszönheti ezt a bolondságot. (Kazinczy F. levelei Sipos Pálhoz, 67. l.) Fábíán Gábor is, Somogyi Gedeon életéről szólva azt írja (Figyelő, I: 17), hogy a *Mondolatot* «többeknek és különösen Kisfaludy Sándornak buzdítására» adta sajtó alá. Mennyire meggyökerezett ez a hit Kazinczy környezetében, bizonyítja az is, hogy öcsse Miklós, a *Mondolatnak* jelenleg a nagyváradi főgimnázium házi (rendi) könyvtárában levő példányára többek közt ezt írta: «Ez kézírásban Veszprémbe is eljutott, Kisfaludy Sándor úr, a Himfy Szerelmeinek szerzője, a ki Kazinczy Ferencznek az említett munka kemény Recensiojáért ellenségévé vált, Veszprém Vármegyei Eskütt Somogyi Gedeont reávette, hogy az általok megbővített s Kazinczyra alkalmazott *Mondolatot* adná

ki». Kisfaludy a több oldalról felhangzó vád ellen Ruszek apáthoz intézett leveleiben védekezett. «Én Somogyival soha a Mondolatról egy szót sem szólottam» — írja 1816 ápr. 17-én. — «Hogy a Mondolatot legelőször olvastam, tellyes ártatlanságomban vettem ugyan észre, hogy sok helyen Kazinczy csapkodtatik benne; sőt oly őszinte voltam, hogy néhány csapást magam is elvállaltam, a mit talán én is Kazinczynak köszönhetek; de hogy Kazinczy ezt egészen magára vegye, nem gondoltam, holott másokra még többnek kellene abból háramlani» . . . «Én Kazinczyra haragudni nem tudok, mert azzal, hogy az oskolai regulákhoz magát egészen szabni nem akaró Muzsámat leszóllotta, személyemet még nem bántotta meg» . . . «Meg nem foghatom tehát, miként adhattam okot arra, hogy Kazinczy annyira elesmerjen, félreértsen. Azért én Kazinczyval szorosán barátkozni se nem akarok, se nem tudnék már. Én ugyan őtet soha meg nem fogom hazudolni; de megbocsásson, ha nevetni fogok magamban».

Hogy ki írta a kéziratban közkézen forgó Mondolatot, maga Somogyi Gedeon sem tudta. A «Hiresztelésben», mely egyúttal előfizetési felhívásul is szolgált, azt írja, hogy egy előtte ismeretlen író munkája került szeme elé, melyet ő «Ajánlat-Levéllal és Vezérszóval kísértetve, legsül pedig Jegyzésekkel megbővítve» ad ki. Azt úgy látszik, sejtették, hogy Debreczenből került ki a Mondolat, hol az orthologiának leghatalmasabb támaszai működtek. Fábián Gábor, Somogyi rokona, azt hiszi, hogy Benedek superintendens, Diószegi és Fazekas közös hozzájárultával készült (Figyelő I: 20); Bacsányi pedig az ő példányára, mely most a nemzeti Múzeum könyvtárában van, ezt írta: «Irták Debreczenben, Fazekas és Diószeghy». Mindketten tévedtek. Kazinczy levelezéseiből világosan kitűnik, hogy a *Mondolat* egyedüli szerzője az ő jó barátja,

Szentgyörgyi József doktor, kit e gúnyirat megírására Benedek Mihály superintendens buzdított.

Kazinczy 1814 jan. 8-án kapta meg postán a *Mondolatot* egy előtte ismeretlen embertől Somogy megyéből.¹ Kazinczynak e tisztelője Szentmártoni Radó Sándor, Somogy vármegye táblabírája volt.² Február 18-án Debreczenbe menvén, maga Kazinczy volt az első, ki a könyvnek hírét oda megvitte; nevezetesen Szentgyörgyivel az utcán találkozván, annak beszélte el a dolgot s nála hagyá a Mondolatot. Szentgyörgyi megdöbbenve mondá akkor Kazinczynak, hogy egy ily című munkát, Benedek superintendens unszolására évekkal előbb ő maga is írt, s retteg, hogy Somogyi épen azt adta ki.»³ Néhány

¹ «Egy jó ember — írja Kis Jánosnak 1814 jan. 23-án — kit nevérl sem vala szerencsém ismerni, megküldötte azt nekem s tudatta velem, hogy az Somogyi Gedeon veszprémi esküdtnak a munkája». (Kazinczy levelezése Kis Jánossal II. k. 99. l.)

² L. Kanyaró Ferencz, Egy érdekes adat a Mondolatpörhöz. (Erdélyi Muzeum 1892. évf. 563. l.) Radó Sándor a következő levél kíséretében küldötte meg Kazinczynak a Mondolatot. 20. X-bris 1813. Tekintetes Tábla Bíró Uram! Egyedül kiadott hasznos Írásaiból vagyon szerencsém a T. urat tisztelni. Mely tiszteletem engemet arra birtt, hogy egy alávaló Papfia, Somogyi Gédeon vóllt Pápai medicans és most Weszprém vármegyei magát képzelődéseiben fitogtató 's hajszálhasogató Eskütt által, ki Tótvásonyban lakik, egyenessen a T. úr rágalmazására készített munkát a T. urnak kezébe szolgáltassam. Szives indulatomnak azt a jutalmát várni bátorkodom, hogy a megtáfoló Írását a T. urnak olvashassam. — A rajzolat a T. urnak Tzimerének és nagy Talentomának megszennyesését nyomja ki, — az ajánló szók «Zafir Czenczinek» becses nevét homályban fejezik ki. Uri Grátziájában, a midőn magamat ajánlonám, Pesten, Fejérváron és Lepsényen által, (válaszát) ezen haszontalan könyv vétele eránt kikérem Balhásra, és vagyok a T. urnak alázatos szolgálja *Szentmártonyi Radó Sándor* T. Somogyvárm. Tábla Bírója.

³ Békesi Emil, Ki írta a Mondolatot? (Figyelő IV: 126.)

héttel később (febr. 27.) Kazinczy így ír Szentgyörgyinek : «Haza érkezvén 48 órával azután, hogy tőled az utcán elváltam, itt lelém egy barátomnak levelét, melyből látom, hogy a *Mondolat* könyvecske nem a Somogyi Gedeon munkája, hanem hogy abban egy «Tiszteletes» is vett részt és hogy a tulajdonképen úgy nevezett *Mondolat*, mely a könyvben áll, egy régibb s Debreczenben készült munka. Ezt az a barátom annál bátrabban állítja, mivel a most nevezett *Mondolatot* Horváth István Úr, Secretarius a Pesti Universitásnak s az Ország-Bírói hivatalnak, tette le a Regnicolaris vagy Széchényiana Bibliotheca kézírásai közé. — Így igen is megtörténhet a mit Te gyanítál, hogy a Te munkád is be van nyomtatva a kis könyvbe. Kérlek írd meg baráti bizalommal, miben van a dolog.» Márczius 7-én ismét figyelmezteti: «El ne felejtsd velem tudatni, ha a könyvben az Ajánló-Levél után álló *Mondolat* a te munkád-e? mert az úczán a könyv átvételekor csak az Ajánló-Levél felől szóllál». (Kazinczy eredeti munkái, II. osztály: Levelek. III. k. 280—281.)

A könyv elolvasása után Szentgyörgyi meg is írja Kazinczynak, mi része van a *Mondolatban*: «Tőled való eltávozásom után jutván haza és akkor is balaszthatatlan dolgom levén, csak délután foghaték a tudvalevő brochure olvasásához. Már ajánló levele kedvetlen érzéssel töltött el, mely vezérszava alatt mind nevelkedett, de mikor a futó betűkkel nyomtatott részihez értem, csak elállott a szemem, szám, látván hogy az én tőlem ártatlanul és csupajuchsból írt játékot találok ily gonosz végre fordítva.» Majd mentegetőzik, hogy Somogyit sohasem ismerte, szándékáról mit sem tudott. «Sőt ha effélet csak gyanításképp meggondolhattam volna is, noha az a kiadótól is megkülönböztetett nyomtatványú rész, a 19-ik laptól fogva a 46-kig az alá rakott jegyzések nélkül minden személyes

érdeklésektől üres és tökéletesen ártatlan, mégis soha nem írtam volna.» (L. Irodalomtört. Közl. I. 269—270.)

Kölcsey is tudta, hogy a *Mondolatot* Szentgyörgyi írta. 1814 márczius 3-án így ír Szemere Pálhoz: «Azon munkáról, mely Veszprémben *Mondolat* cím alatt jött ki, várok bőv tudósítást. Akarnám tudni, ha nagy-e vagy kicsiny a munka, s ha van-e a végén bizonyos *catalogus*, mely az új szókat foglalja magában, p. o. *Vigallicza* stb., ha az egész munkának tonusa hasonlít-e ahhoz, melylyel Schulz a Campe új németiségét csúfolá? Nem ok nélkül kérdem ezeket. Én sokkal ezelőtt láttam egy *Mondolatot* Debreczenben, s ha ezen Veszprémi azzal egy talál lenni, úgy az íróját is megmondhatom». (Kölcsey minden munkái, IX. k. 230. l.) Megemlíti ezt Kazinczyhoz intézett levelében is: «Szemere, talán februárban, írta nekem valamit a *mondolat* felől. Azon kicsinyt, mely Szentgyörgyinek munkája, öt vagy hat év előtt, ha jól jön eszembe, Debreczenben láttam volt, a többit nem s látni nem is óhajtom». (u. o. 109. l.) Kölcseynek e szavaiból a *Mondolat* keletkezésének idejére is következtethetünk. Szentgyörgyi 1808-ban vagy 1809-ben írhatta e munkát, legalább Kölcsey ekkor látta; sokkal régebben semmi esetre sem készülhetett, hisz a Búsongó Ámor 1806-ban jelent meg, s a *Mondolat* — mint látni fogjuk — főleg ennek hatása alatt keletkezett. Az igazsághoz híven adja elő a *Mondolat* keletkezését Kölcsey a *Felelet*-ben is (XI. l.): «Még 1809 körül készített egy tiszteletre sok tekintetben méltó Hazafi D. Szentgyörgyi József egy kis munkát, melyet ő Barczifalvinak szavával *Mondolatnak* nevezett, s abban Schulcz új Németiségének formájára a rossz Neologokat elmésen kicsufolta. Ezen *Mondolat* kézírásban sokaknál megfordult s elérkezett Veszprémbe is. Az Antiquitás ott lévő pártosi híját látták az Írásnak, mivel sok újítok még nem voltak benne

kicsúfolva, öszve állottak, Beytragokat adtak s S. B ? G. [Somogyi Gedeont] feltüzelték, hogy Talentumainak vegye hasznát, csináljon ezen Beytragokból egészet s adja ki. A munka elkészült s az Író társával együtt árkus papírost horda széllel Weszprémben [a Hiresztelést, melyet a Mondolat 47—50. lapjain is lenyomatott] s pénzt gyűjtött annak kiadására, de hogy a Publikum annál váratlanabban legyen meglepve, nem mondá el, mit fog kiadni. És így meg is jelent a munka 1813 Weszprémben, mert a czímlapon megnevezett Dicshalom jól talált dőfés-e vagy burschi elmésség, ezeknek Írója ugyan meg nem határozhatja, de meri mégis állítani, hogy a kettőnek egyike».

Békesi Emil, idézett értekezésében, azt hiszi, hogy Benedek, Diószegi és Fazekas segítségével készült a Mondolat. Erre azonban semmi bizonyítékunk sincs; Szentgyörgyi a munkát magáénak vallja és sohasem szól segítőről vagy dolgozótársakról. Egyenesen Fazekastól származónak tekinti Békesi a 34. lapon kezdődő u) betűs jegyzetet, mely a hadi nyelv újításait gúnyolja.* Ez annál kevésbé lehet Fazekas munkája, mert nincs is meg a debreczeni Mondolatban: ezt, a többi jegyzettel együtt Somogyi tette hozzá. Hogy milyen volt a Mondolat eredeti alakjában, s mit tett hozzá Somogyi, már a *Hiresztelés* idézett mondatából is gyaníthatjuk. Ott elmondja Somogyi, hogy a Mondolatot ő bővítette Ajánlat-Levéllal, Vezérszóval és jegyzetekkel; Szentgyörgyi munkája tehát csakis maga a *Mondolat* jegyzetek nélkül.

Ennek az eredeti Mondolatnak egy példánya meg-

* Tóth Rezső, Fazekasról szóló tanulmányában (Irodalomtörténeti Közlemények VII: 22. és 180.) szintén elfogadja ezt a tévedést s tárgyalja, hogy mi része volt Fazekasnak a Mondolat írásában.

van a Nemzeti Múzeum kéziratтарыában.* Czime: *Mondolat a' Magyar Nyelv ki-miveléséről és azt tárgyazó külföldi Segédekről*. A 8 lapra terjedő szöveget 6 lapnyi szótár követi. Legvégén ez áll: *Dono RR. D. Mich. : Benedek Superintendentiae Trans Tybiscanae Debreczinensis Eppli. Debrecini, d. 18. Jul. 1810. M. G. Kováchich manu propria.* (Könyvtári jegye: 18. Quart. Hung.) A szöveg teljesen egy a nyomtatvány 19—46. lapjain közölt szöveggel; a mi csekély eltérés köztük van, pontosan bemutattuk e kiadás jegyzeteiben. A kézirat szótára sokkal rövidebb, mint a nyomtatványé. E kiadásban csillaggal jelöljük azokat a szavakat, melyek a kéziratban is megvannak, így azután könnyen megfigyelhetjük, mi volt Szentgyörgyi munkája s mit tett hozzá Somogyi Gedeon.

Szentgyörgyi Mondolata nem Kazinczy ellen készült, nincs benne semmi, a mi Kazinczy fellépését, működését támadja vagy gúnyolja. Szentgyörgyi csak az ízléstelen újítókat bántja; főforrásai Barczafalvi munkái s az 1806-ban megjelent *Búsongó Ámor*.** Barczafalvi szava a cím is, s hirhedt szógyártmányai közül ott találjuk többek közt a következőket: *aprósdí, cikk, hadrontz, hemzserde, hosszáta, lábtyű, lakáloidalom, lovantz, mindenményedelem, művödelem, nyutszamság, pamlag, rentze, rontsárd, szabda, tábornok, tanoda, tanodalom, tanulmány, tellyedelem, tet-szitze, tömör* (a. m. ezred), *tsoporda, türmész, ügyész, ját-tábor, vadontz, vagtsó, vigallicza*. A Búsongó Ámort ren-

* Takács Sándor említi (Kath. Szemle, 1890. évf. 703. l.), hogy a Mondolatnak két eredeti példánya van a Múzeum kéziratтарыában, s az egyik Horváth Ádám útján került oda. Ennek a második példánynak nem tudtam nyomára jutni a kéziratтары katalógusában.

** A búsongó Ámor. Egy hajnali édes andalmány' teremtménye. A' szép-nem kedvéért. Pesten, 1806.

desen Kazinczy és a nyelvújítás ellen intézett gúnyiratnak szokták tekinteni, így említi még a Beöthy-féle Képes Irodalomtörténet is; pedig szerzője Vandza Mihály, egyike volt a legszenvedélyesebb s legizléstelenebb újtóknak.* A Búsongó Amor Ossiant utánzó, édeskés, affektált hangú elmélkedések és leírások gyűjteménye; nem tetszett sem Kazinczynak, sem az ósdiaknak. Kazinczyt bizonyosan az irodalmi ízlés és a költői tehetség hiánya bántotta, az orthologusokat pedig az erőltetett szavak és értelmetlen mondatok halmozása. Ez az oka, hogy a Búsongó Ámort kigúnyolja a Mondolat is, meg a Felelet. Szavai közül szintén sokat felvett Szentgyörgyi a szövegbe és a szótárba: pl. *fárad* (e. h. fáradtság), *humorodott*, *humorvány*, *leagyolni*, *lotsmoj*, *löllyedék*, *píjhe*, *szomoróza*, *tsiklándlágyság*, *forgáts szepre*, *tzombolni*, *vimály* stb. Igen sok helyt egész mondatokat, sorokat vesz át; pl. a 21. l. «tsiklándlágyságot nyaló, vadontz lotsmoj tajtékot mammoló tiszta folyam' löllyedékjéhez hasonlítsón!» vö. BÁ. 48. és 49. l.; 25. l. «a korán eggy édes Hajnal pólyáit bontván...» stb. vö. 96. l.: a 26. l. jegyzete a BÁ. 81. lapjáról való. Vandza is próbálta Folnesics példájára** a nőnemet megjelölni a magyar szókon; ezt gúnyolja a Mondolat pl. a *bájné* szóval.

* V. ö. Takács Sándor értekezését. (Részletek a nyelvújítási harc történetéből, Kath. Szemle, 1890. évf. 530. l.)

** Folnesics Lajos «Alvina» cz. regényében (Pest, 1807.) próbálta meg a nemek megjelölését a magyarban, a mit gúnyosan *nőstényítésnek* neveztek el. A német *sie* t *őné*-vel akarta fordítani. Midőn a Tudom. Gyűjtemény (1817. XII. f. 30. l. jegyzet) ezért megtámadta, külön értekezésben fejtette ki elveit: *A' Nemnek béhozatásáról a' Magyar Nyelvbe* (u. o. 1818. IV. f. 132.). Szentgyörgyi valószínűleg ismerte Folnesics regényét is; Somogyit pedig Ruszek apát figyelmeztette e könyvre, midőn a Mondolat kibővítéséhez fogott.

Szentgyörgyi Mondolata tehát csak az izléstelen újtókat s a tehetségtelen írókat gúnyolja, a kiket maga Kazinczy is lenéz és gúnyol. Nem csodálhatjuk tehát, hogy Kazinczy nem is baragudott érte, sőt fél, nehogy Szentgyörgyi őt nehezteléssel gyanúsítsa. «Hallgatásom nem hozott-e abba a gyanuba, hogy neheztelek?» — írja 1814 április 15-én. — «Ne rettegj azt, édes barátom; ismerlek én téged, ismerem egész becsedet, s megvallom, hogy annyi sok nyelvrontó megérdemli a korbácsot. Azt is tudom, hogy az ember jó kedvében és, a mint írod, merő Juchsból csinálhat ilyet. S eggy vagy-e Te azért S . . . G . . . nal, azért hogy ez a marha ember a te írásodat is a magáé mellé nyomtattatá? Nem, barátom, úgy szeretlek mint mindég.»

Ez a Mondolat került véletlenül Somogyi Gedeon kezébe. A *Vezérszóban* elmondja (11—14. l.), hogy egy barátját látogatta meg, s ott került elébe a Mondolat, melyet elvitt magával. Mindenkinek tetszett, a kinek mutatta, s többek unszolására elhatározta, hogy «szükséges bővítményekkel» kiadja. Megírta hozzá a jegyzeteket, az ajánlást és a Vezérszót, a szótárt pedig jelentékenyen kibővítette, úgy hogy körülbelül 1000 szót foglal magában. Végül egy kis függelékot csatolt hozzá, melyben a helyesírási hibákat gúnyolja. Mikor a kézirat készen volt, kinyomatta a *Hiresztelést* s Veszprém-ben és környékén előfizetőket gyűjtött. A könyv 1813-ban jelent meg Veszprém-ben; a címlapon azonban Dics-halom áll, a mi gúnyos célzás Széphalomra.

Somogyi kezében a Mondolat egészen átalakult. Szentgyörgyi szövegét a hozzá került kéziratból szószerint közli, de a hol jónak látja, jegyzetekkel bővíti. Ezekben még több újonnan gyártott szót gyűjt össze, főleg Barczafalvi szavai közül; még jobban kiaknázza a Búsongó Ámort (v. ö. 26. l. *h* jegyzet), s egyúttal megkezdi gúnyos

támadásait Kazinczy és Berzsenyi ellen (43—44. l. *j* betűs jegyzet). A tőle és társaitól származó részekben is első sorban az ízléstelen újítókat gúnyolja, de nemcsak az új szók csinálóit, hanem kárhoztatja a szokatlan régi és tájszók s a különösebb idegen szók használatát is. A szótárban ott találjuk pl. ezeket is: *ádáz, ag fa, ag tölgy, báj, dédős, év, ficzkó, golyó, hős, igézet, íz, ív, koboz, komorna, kompona* (mérő serpenyő), *kör, lidércz, maszk, násfa, nő, onkel, őszinte, pete, pijhe, porosz, rakoncza, zamatos* stb. Megrója az idegenszerű szólásokat is, melyeket Kazinczy próbált a magyarba átültetni.* Gúnyolja Folnesics törekvését, ki meg akarta honosítani a nemeket a magyarban. «A' Beszéletli-Nemzettségből (Genus Gramm.) még most a' Hímiséget, Dologiságot elhagyván — írja a Vezérszóban, — tsupán Nyösténítéssel — azzal is gyéren éltem». Ez okból használja az *Öné, Bájnén, Szépén, Szűznén, Vértésznén* stb. szavakat.

A kigúnyolandó írók közé sorozta Somogyi Kazinczyt és Berzsenyit is, s velük is csak úgy bánt el, mint Vandzával vagy Folnesicscsal. Kazinczy munkáiból, főleg Dayka életrajzából és a *Tövissek és Virágokból*, kiszakít egyes részeket, mint pl. a 6. és 7. lapon: «a szavas idióta»... «a szörnyet odalökém, hogy a vén kántorral, könyvpenészű tántzossal, Lukaival, s az avatlanok egész gyarmatjával Lucifernél örökre szurkot faljon». — — — «nyomorult emberese én, mint a Mennydurrogtatónak ditső Fajzatja» — — «vájtt fülűek», stb. Berzsenyi költemé-

* Pl. «Utolsó együtt-létünk olta két gyermekeit elvesztette» (e h. gyermekei elhaltak, v. ö. a szótárban); — — «mellynek egyik Füzetében magdt a Mondolat is találá» (12. l.). Néhány ilyen idegenszerű szólást már Szentgyörgyi is felvett a Mondolatba: «hogy én ezzel valakinek szeme' eleibe két gőzt akarnék csinálni» (20. l.), — De — mit én tsak magokról a' Régiekről?» (25. l.)

nyeiből is több helyt szakít ki és ferdít el egyes sorokat vagy mondatokat. Pl. «mellyet semmi Idők' zavarja, s forgó viszontság le nem tapod» — — «a villámvezető Sassal aetheri szárnyakon merengő melancholia» — — (5. l.) «a zamatos gerezdek Thyrsusai közt» — — «nem félek az idő mohától» — — (8. l.) stb. Öt gúnyolja az utolsó jegyzet is. (50. l.)

Legvilágosabban mutatja a czímkép és az ajánlás, hogy Somogyi *Mondolatának* éle első sorban Kazinczy ellen irányult. Az ajánlás *Zafyr Czenczinek* szól, a mi anagramma Kazinczy Ferencz nevéből; a *Tövisek és Virágokból* való jelige is: «Szent Adrastea, mérj bosszút ez otromba beszédért!» A czímképen egy lantos ül számárháton, oldalán a lant, mögötte a gitár, s trombitálva halad a Parnasszus felé; koszorús fején egy kis lepke. A számár oldalán levő háromszög a szabadkőművesek jelvénye. Parnasszus tetején a Pegazus áll két lábon; oldalt pedig egy szatír ugrál. A kép alatt Vályi Nagy Ferencz néhány sora. E czímképért haragudtak Kazinczy barátai legjobban, mert őt látták a számaron ülő lantosban. Kazinczy maga is ezt írja egyik levelében: «engem Somogyi Gedeon ültete számárra; a musikalis háromszeggel egy bizonyos valamire, a lantal és gitárral pedig görög és olasz formájú verseimre alludál». Somogyi 1819-ben írt válaszában tagadja ugyan, hogy a kép Kazinczyt ábrázolja,* de a gitár, mint a szonettírás jelképe s a szabadkőműves jelvény használata határozottan erre mutat.

* «Nékem leg alább sem gondolatom, sem czélom soha nem volt; de a' *Mondolat'* tendenciájából sem lehet azt kihozni: hogy az a' kép különösen egy bizonyos Személyt vagy Literátort jelentene; — a' ki érzi, hogy reá nem illik, ne piruljon, 's ne vegye azt magára». Somogyi, *Értekezés a Magyar Verselés módjáról*. IX. l.

És mégis, ha figyelemmel olvassuk az egész Mondolatot, a címképen kívül semmi sincs, a mi akár Kazinczyra, akár híveire igazán sértő lett volna. Az újítok szavait és kifejezéseit elég ügyesen állítja össze a könyv, hogy olvasóit, kik közül sokan úgyis megbotránkoztak már az újítok merészségén, a maga pártjára vonja s meggyőzze az újítás veszedelmeiről. Kazinczy is elismeri a Mondolatról, hogy «valamint mindennek a világon van valamely haszna, úgy van ennek is: — a Folnesicsek, Vandzák, Pethe Ferenczek megszeppennek s nem fogják úzni bolondságaikat». (Levele Szentgyörgyihez, 1814 febr. 27.) Viszont Somogyi sem volt ellensége minden újításnak s ha a küzdelem heve a Mondolat kiadásakor kissé el is ragadta, a nyelv műveléséről és pallérozásáról általában elég józan elveket vallott.*

* A nyelv újítására és bővítésére vonatkozó elveit «Értekezés a' Magyar Verselés' módjáról és Fordításokról» (Veszprém, 1819) cz. munkájának bevezető értekezésében így adja elő: «Azt azonban minden erőmmel igyekeztem eltávoztatni: hogy fordításomat a' Szavak' módi össze-szerkesztésével Német, vagy éppen Francia; vagy vakmerő elszórásával (a' mit a' Magyar Nyelv' természete meg nem enged) Deák hangzásává, kétszeges vagy éppen zavart értelművé ne tegyem; és hogy általjában azon, a' legtöbb fordításokkal közös — idegen szagot érezni ne lehessen. Nem kevertem abba esmeretlen vagy olly orozva költött szókat is, mellyeknek még polgári lételek meg nem állapított; sem a' már régen hazafiuságot nyert szavainknak igaz értelmét szokatlan jelentésekre csigázni; vagy azokat most elől, majd végről éktelenül kitoldani; sem utoljára azoknak ép tagjait idegen végzetekre ficzomitni vagy kimélotlenül eltagolni, 's megesonkitni (a' mikre pedig a' mértékes Versek' készítése felette nagy kísértet!) éppen nem merészlettem.

Nem vagyok ugyan az elkerülhetetlen Ujjtástól is idegen; csak hogy az, a' *Horatiustól* ajánlott mérsékléssel történnyen; de ha a' gondolatot esmeretes szókkal is kifejezhetem; csak azért bur-

Csak hogy a harc hevében a küzdő felek nem szokták egymás munkáit nyugodt figyelemmel olvasni. Kazinczy és hívei csak a gúnyos támadást látták, bántotta őket, hogy Somogyi nevetség tárgyává teszi Berzsényi költeményeit s a Tövises és Virágok epigrammáit, megbotránkoztak a czímkép durvaságán, de legjobban bántotta Kazinczyt, hogy egy sorba került Vandzával, Petével, Folnesicscsal, kiket lenézett s kiknek ízléstelenségét ő maga is gyakran ostorozta. Ez bántotta legjobban Kazinczy hiúságát, s leveleiben szidalmakkal s a legdurvább szavakkal illeti Somogyit. A mint megkapja a Mondolatot, majdnem minden barátjának ír róla. «Harmadnapja, hogy egy szép lelkű ember recepisse mellett küldé meg nekem a te vármegyéből a Mondolatot — írja Berzsényinek 1814 jan. 10-én — s megírta, hogy azt Somogyi Gedeon Veszprém vármegyei esküdt csinálta. Meg nem indultam

kóztatni ujjabbakba, hogy az Olvasó hosszas gyötrődés nélkül értelmekhez ne juthasson — soha nem törekedtem. Nem szégyennek, sőt nyereségemnek tartván: ha írásomat (*Stylus*) a' közrendű Magyar, a' mennyiben t. i. elméjével felfoghattya, világosan megértheti; csak hogy a' mellett a' pallérozottabb rész is, megelégedéssel olvashassa». (60—61. l.) «A' mi engem' illet, ám-bár azon Hazabeli Ujjítóknak, vagy ugy-mondott *Neologusok*nak, kik egynehány esztendőktől fogva, Anyai Nyelvünknek a' mint magok állittyák) szükséges bővítésén, 's csinosittásán vetekedve dolgoznak: eléggé tapasztalt szorgalmokat, 's vas álhatatosságokat, egy részről nem csak felette becsülöm; hanem a' jó, 's valóban dicséretes czélnak méltán örvendek is: más részről mindazáltal el nem titkolhatom, hogy a' heves erőlködések' küszködő zajjai közt dicső Nyelvünknek bukdósó hánykódását gyakorta rettegéssel szemlélem! — Azonban valamint épségben leendő fenn-maradását, minden igaz Magyar Hazafiakkal együtt, én is szivemből óhajtom: ugy mostani bizonytalan sorsának jobbrafordulását nyughatatlanul várván, méltó aggódásimat leginkább a' kecsegtető jövőndök' édes reményével enyhítgetem». (64. l.)

a gyerkőcze marhaságán. A ki a szabadságot becsüli, tűrje el a féktelenséget, a meddig lehet. Engem Somogyi Gedeon sem jobbá s nagyobbá, sem rosszabbá s kisebbé nem tehet, mint vagyok». (Levelezése Berzsenyivel, 172. l.) Néhány hét múlva Szentgyörgyinek is ír: «Mentsen Isten attól, hogy én S . . . . G . . . . -nal perbe szálljak! s felette alacsonynak tartanám magamat, ha ennék a gyerkőczének vadságát nyugalommal tűrni nem tudnám; sőt azt hiszem, hogy az nékem, a ki ostoba nevetésnél egyéb fegyverrel éltem, a Báróczy és Dayka életek megírásokban, gyalázatomra nem lehet. Azért, hogy szerencsétlen újítások is esnek a nyelven, nem következik hogy minden újítás szerencsétlen s minden újítás tilalmas». (1814 febr. 27.) Csaknem ugyanazon szavakkal értesíti Kis Jánost (jan. 23.) és Sipos Pált (jan. 31.) a Mondolat megjelenéséről: «A marhaság fáj, — írja Kis Jánoshoz intézett levelében — mint Sokratesnek midőn pofon ütötték, vagy midőn Aristophanes nevetségessé s gyűlöletessé akarta tenni. De nyugodalmamat teljességgel meg nem zavarta. Huic uni multos Marios inesse — ezt kiáltom én is. Inmissus percussor est. Eggy szamarat festeni s Péternek Pálnak nevét a számaron ülő felibe írni, — ész és elérhető czél nélkül írásaimból egy Centot szövni, — s az én szavaimat Barczafalvi Szabó Dávidéval és Pethe Ferenczéval (ki *képzelmész*nek nevezte a poetát) eggyüvé keverni s így aztán rajtok nevetni, arra sok ész nem kell, arra valami egyéb kell, mint ész». (Levelezése Kis Jánossal, II. 99. l.) Láczaí Szabó Józsefhez, a ki Sárospatakon a Mondolat legbuzgóbb terjesztője volt, 1814 ápr. 20-án így ír: «Egy szót a Somogyi Gedeon paszquilljára. Azt Patak az úr által ismeri. Nem neheztelek azért, hogy azt az úr másokkal láttatta; én is láttattam a nekem küldött exemplart mindennel a kit az interessalhatta. Debreczembe hírért

sem hallották; én mutattam mint újságot. Mint némely magát becsülni merő dietai követ nézi nyugalomban és megvetéssel azokat a nyavalyás firkálásokat, melyekkel holmi vásott gyerkőcze az ő személyét támadja meg, úgy néztem én azt az oktalan és tudatlan emberkét abban a Mondolatban, s ha marhasága emberiségemet érdeklenni kezdette, azt mondtam magamnak, hogy ez azt bántja, a ki a Dayka és Báróczy életekben álló excursiókat írta s nyugalmam azonnal visszatért. Sárospataknak három tudósa azt a gyalázatos és esztelen művet tripudiummal vette. Ezek nevettek. Én ezen nevetésen sem tudok nevetni, s a Somogyi Gedeon Mondolatja meg nem pirit, nyugalma-
mat meg nem zavarja. Jól esett, hogy azt írta a gyalázatos ember; akarátja ellen használt az én felemnek». (Sárospataki Füzetek, 1859. évf. 995. l.) Sárközy Istvánhoz még erősebb hangon ír: «Bizonyosan a Mondolat és annak nyavalyás koholója s komplexe felől hallád azokat. Barátom, azt mondom rá a mit Huss János a máglyán: O sancta simplicitas! csakhogy a Himfy tette és Somogyié nem simplicitas, hanem gonoszság és nem szent, hanem alacsony. Gazság az ő tettük, de azt ők szégyeljék». — — «Én a Tövisekben és Virágokban és némely recensiókban bántok mást. És úgy szenvedjem, hogy engem is bánt más; mert én privilegiátus embernek magamat sem nem tartom, sem tartani nem akarom. De azt veszem s vehetem balul valakinek, ha engemet sicarius módra bánt, a mit én nem cselekedtem; mert érzem, hogy az nemcsak gazság, hanem rút és bátortalanságot mutató gazság is; azt veszem s vehetem balul, ha engem egy fattyú számárra ültet!... ha engem Vaandzával és Folnesicscsel és az emberséges ember s hasznos ember Pethével, — de a ki a filológiához semmit, de éppen semmit sem tud, mégis magát belé avatja — egy rendre állít, azt veszem Somo-

gyinak rosszul, hogy ez a nyavalyás gyermek meg sem érti a mit olvas s mégis mást kaczag».*

A könyv megjelenése után Kazinczy és hívei izgatottan kutatják, keresik, hogy kik voltak részesek a Mondolat kiadásában, hogy ki az a Somogyi, milyen ember, s kik voltak társai.

Kazinczy 1814 febr. 6-án kérdi Berzsenyitől: «Hihetem-e hogy azt Somogyi Gedeon Veszprém vármegyei esküdt írta? Kérlek, tudasd ezt velem és mind azt a mit a Mondolat felől s írója felől tudsz». Szemere, Berzsenyi és Sárközy tudakozódnak, tapogatóznak, hogy megtudjanak minél többet a könyv keletkezése és írói felől, s a hallottakról értesítik Kazinczyt. Szemere áprilisban Pesten jár, a hol találkozik Ruszek apáttal, s tőle meg Virág Benedektől próbálja megtudni, «hogy a Mondolatot kik iratták s nyomtatták vagy nyomtathatták. De hijában ismétlettem azt: kik? Virág himezett-hámozott s más tárgyra vitte a beszédet. Láttam pedig, hogy V. többet tud a dologban, mint én, mint mi. Ő is egy bolond pasquillusnak nézi». (Szemere Pál munkái, III. k. 114. l.) Találkozott Márton Józseffel is, a ki bátyját Istvánt mentegette, hogy semmi befolyása sem volt a Mondolatra. Beszélgetett «kapitány Kúnnal, a Veszprém vármegyei volt Vice-ispán fijával» Somogyiról, s tőle tudta meg, hogy «S. togatus deák volt, azután Kúnnál patvarista, most esküdt. Tanult, olvasott ifjú, korhely, hektikus. Legelső czélja az volt, hogy Kazinczyt bántsa». (U. o. 115—116.) Kazinczy jun. 2-án közli a Szemerétől kapott híreket Berzsenyivel s kibővíti más úton nyert tudósításaival: «Más úton ezen tudósításom van Somogyi és Mondolatja felől. Somogyi Gedeon fija volt tót-vázsonyi és köves-káll

* Idézi Takács S. Katholikus Szemle, 1890. 713—715.

predikátornak s az ő testvérét elvevé a mostani tót-vázsonyi predikátor Fábián József. Maga Somogyi nőtlen, 32 esztendő, Tót-Vázsonyban lakik; pápai dókás diák korában imposturái miatt ki akarták csapni, de megkegyelmezének neki professor Láczainak mentségéért, a ki egy tréfával tartotta meg. «Egy túróért az ebet nem ütik agyon». Innen ment Pákozdba rektornak. A nép nem tűrhete gorombaságát s zabolátlan életét s kiadtak rajta. Patvarista leve Kúnnál. A Mondolat másokkal együtt készült, hihető Fábián József sógorával. Egy Tót-Vázsonyban lakos assessor, Oroszi Pál, a repudiált Horváth Ádámnénak talán testvére, körüljárá Veszprémben a státusokat, úgy szedtek pénzt valamely magyar munka kiadása eránt. Így jelene meg a Mondolat. Sokan adtak reá pénzt, a nélkül, hogy tudták volna, mi lesz az a mi ígértetik». (Kazinczy levelezése Berzsenyivel, 178. l.) Meg tudott Kazinczy minden részletet: kik segítették Somogyit a munkában, kik terjesztették a könyvet. Mindezt fájdalmas, keserű hangon közli Dessewffy József gróffal (1815 decz. 14-én): «Esküdt Somogyi Gedeon Tót-Vázsonyban azt gondolta, hogy én le leszek ütve, ha engem számárra festet, ha Folnesicsesl összekever, s ezen szép szándékban túl a Dunának némely fiai kezét fogtak a pajzán és szörnyű tudatlan emberrel. Philos. prof. Ruszek javallá a szándékot, toldította, az exemplárokat maga terjesztette, a gróf Festetics asztalánál maga kiosztotta, minden vendég két exemplár munkát kapott, egyiket a prof. Ruszek philos. munkáját és egyet a Mondolatot, s így azt a gyanút támasztotta, hogy a Mondolatba dolgozott is. Annyi bizonyos, hogy kéziratban olvasta. — Én vettem postán a könyvet egy idegentől, kinek nevét se hallám soha, s képzeled, ha nem tettem-e fel, hogy a ki nekem ezzel hízelve kedveskedik, csak kém talál lenni. Megköszöntem, s azt vála-

szoltam, hogy felelni reá nem fogok. Csakhamar pápai ref. prof. Tóth Ferencz ír, hogy hallja prof. Ruszektől, hogy én őket tartom e munka íróinak. Feleltem neki, hogy nem; egyszersmind írtam a philosophiai munkát írt Ruszeknek, írtam philosophiát tanító és Kant tanítványának tartani akaró Márton Istvánnak,* hogy kérem, mindketten keljenek a criticismus védelmére, nem írva, hanem a dolgot a puristáknak magyarázva. Egyik sem felele, mert Ruszek mondatista volt, Márton pedig a Somogyi Gedeon sógorának, Fábián Józsefnek nagy barátja. Tudod, hogy a tudós emberek, ha egyszersmind pedantok, mely nehezen vesznek minden megérintést; nem lehetetlen tehát, hogy Márton, kit Szatmár szült, a Vitkovicsshoz írt epistola miatt is haragszik». (Dessewffy levelezése, II. k. 56. l.) Ruszektől azt is megtudta, hogy Festetics György az említett ebéden úgy mutatta be vendégeinek, «hogy ez nemcsak a philosophiában tett nagy szolgálatot a nemzetnek, hanem a Mondolatkörül tett szolgálatjával a nyelvnek is. S Ruszek a complimentnek ellene nem monda». (Levelezése Kiss Jánossal, II. k. 210. l.)

Kazinczy később is gyakran emlegeti Somogyi nevét haraggal és gyűlölettel, de hónapok multával mégis valamivel nyugodtabban nézi a történeteket. «Igen szép leveled — írja Berzsenyinek 1814 július 11-én — azt mutatja, hogy nem értetted, mire czélzottak azok a szavaim, melyekért te engem barátságosan feddesz. *Én ellenem* az emberek nem vétettek, legalább nem vétettek úgy, hogy azért az emberiség ellen elkeseredhessem; nem tartom magamat

* «Két Philosophusunk is részt vett benne — írja csodálkozva Szentgyörgyinek (i. m. 289. l.). — Én ezt meg nem foghatom. Idealista mind a kettő és a nyelv dolgában mégis dühödt követője az Empiricusoknak».

a világ középpontjának. Nagyobbra czéloztam, mint magam. Való, hogy azért gonoszok az emberek, mert bolondok: de az is való, hogy sokszor azért bolondok, mert gonoszok; lásd el őket s azt fogod vallani, a mit én. — Mindenek felett arra kérlek, hogy azt ne hidd, mintha én az én megcsúfoltatásom venném oly szertelen érzékenységgel. Én oly kevély vagyok, hogy abban még fényemet lelem. Ki akadjon fel azon, hogy Somogyi Gédeon meg nem érti?» (I. m. 182. l.) A kilencz kötet megindulása alkalmával ismét a Mondolatra gondol: «Még nem tudom, — írja Szentgyörgyinek 1814 okt. 23. — ezen írásomra mit mondanak a Somogyi Gedeonok — — Miattam írhatnak új meg új Mondolatokat és a mint hallom képzelhetetlen vastagságú Paspuilleket: * én hallgatni fogok, s azt mondom a mit Huss monda a máglyán s az Idvezítő a keresztfán; s azzal állok rajtok bosszút, hogy annyi gondnal és csínnal írok, mint a mennyit ez a kötet mutat azoknak a kiknek szabad ítélni». (Levelezés Szentgyörgyivel, 290. l.)

Az orthologusok körében igen nagy hatása volt a Mondolatsnak. Pápán, Veszprém-ben és Keszthelyen buzgón terjesztették, Somogyi Pesten is árulta; Sárospatakon Lácza mutogatta s társaival együtt mulatott rajta. Szatmár megyében — mint Isaak alispán írja — nem volt kapósabb könyv a Mondolatsnál. Olvasták Debreczenben és Erdélyben is, s még azok közül is többen helyeselték az újítás ellen intézett támadást, a kik megbotránkoztak a czímképen, s rossz néven vették Kazinczy kigúnyolását. A könyvet rövid idő alatt elkapkodták s az orthologusok örültek a diadalnak.

* Bizonyosan Láczainak e kötet függelékében közölt gúnyíratára czéloz.

Kazinczy hívei is belátták, hogy a *Mondolat* árt az ő törekvéseiknek s a gúny megakadályozhatja működésük jótékony hatását. Hogy a nevetőket a maguk részére vonják, azonnal munkához látnak s szorgalmasan készülnek a feleletre.

★

E kiadás mindenben híven követi az eredetit. Az egyes lapok végét a szövegben || jelöli, a lapszámokat pedig az illető sor mellé tettük.

★

Végül összeállítom a «Mondolat» és a «Felelet» irodalmát:

1. A *Mondolat* és a *Felelet* recensiója. (Allgemeine Literatur-Zeitung. Halle und Leipzig. 1816. IV: 308—311.)

2 A' *Mondolat*nak, 's rá való *Felelet*nek Megítéltése. (Tudományos Gyűjtemény, 1817. VI. k. 97—107. l.)

3. *Eötvös Lajos*, A *Mondolat*pör. (Vasárnapi Ujság. 1866. évf. 637. l.)

4. *Fábián Gábor*, Adatok Somogyi Gedeon életéről. (Figyelő, I. k. 15. l.)

5. *Békési Emil*, Ki írta a *Mondolat*ot? (Figyelő, IV. 126. l.)

6. *Jancsó Benedek*, Kölcsey Ferencz élete és művei, IV. fejezet.

7. *Takács Sándor*, Részletek a nyelvújítási harc tör-ténetéből. (Katholikus Szemle, 1890. évf. 336., 520., 681.)

8. *Takács Sándor*, A *Mondolat* és a *Felelet* hatása. (Katholikus Szemle, 1891. évf. 280., 464.)

9. *Takács Sándor*, Irodalmi harcok 1815 után. (Katholikus Szemle, 1892. évf. 79.)

10. *Váczy János*, A «Mondolat» keletkezéséről. (Irodalomtörténeti Közl. 1891. évf. 264. l.)

11. *Szathmáry József*, Kazinczy és a nyelvújítási harcz. (Rimaszombati protestans főgymn. Értesítője, 1893—94.)

12. *Demek Győző*, Adalék a «Mondolat-pör» keletkezésének történetéhez. (Irodalomtört. Közl. 1894. 68. l.)

13. *H. Kis Kálmán*, A Mondolat perhez. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1896. 473. l.)

Balassa József.

*A' bolts APOLLO' fuggve - hevert ezüst
 Lantjára kezd eggy Istent bójolo
 Erő patakkal folyom i Pannoni
 Énekesit heve lelkesül
 Örül Hazám - már láttya Te benned a'
 Böldög Jovendöt.*

WAG.

MONDOLAT.

SOK BŐVITMÉNYEKKEL,

És EGY

KIEGÉSZÍTETT ÚJJ-SZÓTÁRRAL

EGGYÜTT.

Angyalbörbe kötve, egy Tünet-forint.

• D I C S H A ' L O M .

1813

Szent Adrastéa, mérj boszszút ez otromba
beszédért!

Töv. és Vir.

ZAFYR CZENCZINEK,

KEDVES COUSINÉMNEK,

MIVELTT LELKŰ ONKELEM

JÓ LEÁNYÁNAK.

hálás buzgalommal

tulajdonolja

a' KIADÓ.

ÉDES ANGYALNÉM.

MONDOLATOMAT, melyet a' Közönyűjjságok olly magosra ditsértek fel, 's a' miről köztünk is volt már a' beszélgetés' beszédje, a' minapság eligért szóm szerént imé Szépné-ségednek felajánlom; külmiképségét olly idomra szabván, hogy dolgozáserszénykédbbe is belé illjen. Kellemid, melyeket kikészítésiül kaptál, hiszelékennyé tesznek, hogy előtted koránt sem úgy nézek ki, mint ha feltétemnek személlytzim, vagy sajátkeresés lett volna rugástolla. Óh nem! nem vagyok olly pulyátska — nem akarok nyelvemmel tö'sér-||kedni. Önn' ékeid- (VI) nek, ritka keeseidnek emléke ez; Cyane' színét fellyülhaladt szép szemeid' kegyeltjének — 's ha szabadna neveznem (de megengedj, ha ojkor-ojkor nem bírok Fantáziám' fogja lenni) Madonnám-nak szentelve. — Ha a' viszontvizitek' unalma közül, vagy a' hangbetűzetbe belé fáradva, Zongorád' mellől kertilakódnak kies virúlmánnyára kimozgol: sok hihetőssel reménylen, hogy ezen tudományossan kitisztított Anybeszéletnek olvasása elméd' búgondjait felejtésbejutásra fogja sürgetni. ||

Láttasd aztat Vértestnémmel is, mihelyt talabor agfáid' (VII) humorodott árnyaiban vele összekezelve, a' virágos ákhátzgyer-

kek' sorrendei' közt szokástok szerént fel's alá bitzegtek. A leg-
 újjabb olvasottság' lajtorjáján áll Őné is veled együtt: vigyázd
 le, tetszeni fog előtte Könyvmunkámnak lapos gunyorja, 's
 pengő szójátéka; — fakadozó örömét nem rejthetvén, tsaknem
 kiöml majd nevettében, ha hogy, miolta elférjesedett, szomor-
 kásabbá nem lett. Hallom, hogy Titokírász a' Férje. Én a' jó

(VIII) Urkát még||nem esmérem — szeretném, ha nem nősznék meg
 véle: a' mitől, tsak jól álljanak együtt, nem is félhetnek; fő-
 képp' ha a' békerontó scarapna nyelvektől menekedre, az enge-
 dékeny nyősténke mellett, a' kegyes Férj sem fog lenni félté-
 keny. — Szíves köszöntiszteletjekeket viszonzlom, 's szepelkedem,
 hogy mivel annyit felkéregetnek: mentől előbb megkarolásokra
 szökhetvén, az örömkönnytseppék' egynéhányai' közt, ötöt és
 Őnét, sok tüzessel, atyfi-módra feltsókolhassam.

(IX) Neked is Szivecsem! neked is tüzelnek'|| már szemintetid'
 fáklyái; fakadoznak már ingerményeid' kellemteli bimbói, 's
 nem igen távollévőségben állasz a' szent zsámolytól, mellyen
 Talarisba öltözve, bájaiddal átkupidolt Férjednek viszontgyó-
 nádsát igenezed, 's mint kegyes Nő, az előpillantat' hajnalit sze-
 relmed' idvezletéül tulajdonolod: szeress akkor nyugtalanság,
 birj unadék nélkül. 'S ám! haszinte néked véthet tsinálna is

valaki jobbod' megtagadásából : kora választással életfekvéseidet ne szerentsézd, hanem csak az Isten' gondnyomán ballagván, olyanhoz || buzogj, a' kinek megölelései között, a' mindenkit szerető Emberatytól háziságszerentsét, 's üdvösre való kinézetet is reménylhetsz. — Vágyaid' legmagasb Ideálja, a' legnemesb Férjfiú diszesítse akkor érdemteli nevével az elférjesedett CZENCZIE mellett, czímlapját majd másod-izben kiadandó Mondolatomnak, — mellyet, ha tsalatás nem lesz előtörésem, 's ha a környülmények megengedik, még egyszer, sok Bővitményekkel, 's a' Nemzet' Geniuszának rajzával, dömötkibe, vagy Tyruszi bárszonyba göngyölödve, || óhajtok nyújtani Földemiim' kezébe. (XI)

Addig is múlasd magadat ezzel, a' mi ha szinte nem egészen a' virágévhez van is szélve, legalább az a' vigaszom : hogy Te, mint néha megboldogúlt Onkelemnek, ama nagy Beszélet-tudósnak hasonérzelmű Leánya, töves reményeimre, 's kiszélesítési Kinézetjeimre nézve, az észnek névjében, ezen Literáriás igyekezetemnek megfogsz engedni. És ha benne némelly hevenyében penderedett tünkép bajzó gondjaidat elrepítvén, a' feledség szelid kelyhéből itat : akkor a' nézeteknek leg-||lágyabbjával beszentelt egygy gyengés édes kézszorítottás, egygy áldott Madonnatekintet, és mosoly szájkabiborod' tsókpengése, lészen fáradom' (XII)

legédesb viszjutralma. — Oh CZENCZIM! ha betsül elégge Nagysád ezt téhelyezetlen elhinni felőlem, ki látta akkor magát úgy szeretve, mint én? — öszrebontom magam feledtemben, 's az igézet' legfőbb ponkján örjög ödögő eszméletem. Adieu Szépném!!

a' KIADÓ.

*A propos! Az egészségedre felvigyázz, ha sürget is érés- (XIII)
kivántsod, ne lakmározz, 's legsül rövid estasztallal élj. Szobász-
néd az itt-feledte korszaratot, órrkendőt, lábttyüket, és tsertséidet
viszi; a' hosszú nagy fátyol is vele megyen. A' téhellyemet,
nyirettyüt, és tollkésemet minél elebb küld haza. — Levigyá-
zom: ha a' fehérszeméllynédeszka, és ruhaszekrényed kész
lesz-e' Lutzá-napzatra?*

*Lassan megyünk elő, de hatalmasan — akármit mond
Beótzia! — — — Így lesz Magyar Iskolánk, Keletre
viszsa, nem Nyugotra!*

Dajka' Él.

VEZÉRSZÓ.

GYAKRAN szenelőm mellett téptem bajuszomat, 's mintegy az álom' bódúlt kórjait látni kényszerítettén, szemeimet két izmos ököllel dörgölém. Gyakran egy agtölgy lábánál térdemre bukva le, olvasám a' szent Homérnak Könyveiben Lyturgiám' Szakát: 's majd legforróbb Képzeményim is megfagytak; majd Lelkem magasabb erőkkal dagadozván, bátorító felfejtődzetek kiszttettek, 's — kedvem jött fellépni a' pálya futói közzé: ne hogy mulékony nevemet felejtésbejutas leplezze, 's tétlen renyhességemért még salápolva fogjon valaha a' gyalázat járomfája alá hajtani. Gyakran életfekvésemnek előtudásával kedvszeszszenésem ellensúlyban állván, sőt|| néha azt fellyülmérvén, nem ugyan a' passiók' (2) lángolása, hanem a' fájdalom' mérge fel-felriadt Lelkemből vádló panaszokat lihegzett ki. a)

Fájtak, 's nevedő hamarral nőttek azon való évődéseim, hogy mint a' bugondtalan gyerekek, ki tsak bogátsfőket nyakaz, 's tettének rugástolla tsak játék: a' diadalra előszekerző oroszlány hőseket, 's boszszút lihegő Istenfiakat; úgy nékem, ki most előszször lépek, újj Pap, Apoll' zsámolyára: azon Felkenteket, kiknek Fantáziája borúlt alakú képpel járdall a' szeleknek fuvaltatiban — selyp tsevegésemmel sarkba követni, hatalmammat tulmullja. És valahányszor a' Zeüs'z' pántzélozott Leánya, 's a' kellemteli Grátiák' Magyar Kedventzei, ama duzmadt mostoha|| böltsességgel viódó magas Lelkű 's érzelmű (3)

a) *Az én fantáziám egy boldogtalan, egy semmittudó Teremtő: rontolt képem pedig a' veszett ötlemény' tiporvánnya, a' magába főtt méregjáték' példája volt.*

Hazafi-szerzők, mint a' Nemzet' Örlelkei, 's a' Dörgő' ázur Palotájának pödörszakállú Őrmesterei tüzes ömledéseknek ætheri szárnyait hellyáztatták; 's Gygász-erővel hartzra szegült karokkal átküzdvén a' Styx' öbleit, ion-koszorús fejeken balzsamos kenet villogott, üstökeiken láng lebegett, 's tsókdosta homlokaikat: mind annyiszor rettenve nézett rájok szemem, 's felüllepve búszomorra, sáppulva sürgettem-oda magam' az írásasztalhoz, görtsileg reszkető kézzel nyúltam az írástollhoz, — Ellentékeimnek erőteljes észokokkal különölt Irományaiból a' hogykell-lennire figyelmetessé tétetvén. De a' majd minden sorrendeimben ejtett hibabakból tehertelen vala sejtene: melly távollévségben állok előképeim' beképzeserejének böltésítő tanítirásaitól, — 's bizonyosra emelé bennem a' gyanittást fel, hogy erőség nélkül való íráshártyáimból

(4) soha töves reménnyel felépüléskönyv-||vet nem várhatni. Ekkor a sérült fülmilével, a' berek' legaljasb árnyaiba rejtetvén, a' bértzből kiforradozó nyers patak b) módjára ömlöttel szemeim' könnyüörömmel édes kelyhe, mint hajdan Caesáré, a' hős Pompeiusz' márvány-sarampója alatt, ifjontz Példánnya' kora Rénnyeinek dicstelen irigyletén!

Igy folyt özönöm sárossan, iszappal, 's nem ritkán bűdösen is, az égnek, és partoknak visszatükrödzése nélkül: c) mig egy láthatlan kéz, sok vágyaim után a' feledség' ravataljából

(5) fel nem idézett; mig a' Szörnyek-||-ölője a' szent tegezből nékem is nyilat, ujj húrt, igát, 's teknőt is ujjat nem adott. De addig gyúrtam az Isteneknek zsámolyát, hogy végre diszlett e' mód — Küpris engem is kegyelni kezdett, az érzemény' forrásit kobozomra tsalta, 's a' menny véghetlen ürében, a' villámvezető Sassal ætheri szárnyakon merengő melancholia,

b) Ki tudja, ha más Hajlag alatt nem lehetnek-e' száraz-vagy inkább aszalt patakok is?

c) Én ennek a' világnak sirkísértő képe voltam, egygy tiündérezésre átkoztatott bajlélek, az elrontsolt tapodmány' daralja, 's a' vesztőtseppék' elivott tikkadója. — De a' Teremtő eltölt esenkedő szavaimmal, és megszívellette nagysokjaimat!

tsendes alkonyin sátoriba intett, vagy a' Tempe' vidámjain Szókrat' ölébe. A' nagy álláspont' köre nem tölt meg ugyan áldozat nélkül: de itt az érdempoltz, melly magas mint az egekbeötölő Krivántető, vagy az égtartó Pyraenék; melyet semmi Idők' zavarja, 's forgó viszontság le nem tapod.

A' túba jelt ad 's — hú Boldogságos Szüzné! mintha a' szarvas Angyalok' méregdűhe kergetne, az előterjesztésnek Tartománnyán kívül fekszik, melly önnöntudvalévőségemben kivégzett merészlettel potyolt széllyel bús buzogányom azon órázatban mindent a' körhatáron, mint' a rivvants! A' vendég-|| (6) ajakú félbolond Pizskántsi, a' ki arra szüldött: hogy minden okforrás nélkül pökvén a markát, a' nagyobb rakás közt létező szokásnak Pedánt-rajlódásból kész Vértanúja is lenni, elébéim dagálllyal járulván; nyilam, melly egyre sért barátot és patvarkodót, őlt akkor — mig végre (de, ki győzné az öklelő Hajdú' vivását lefesteni?) kívánságomnak legfőbb tetőjét értem; a Chimaerát győztes talpam' alá szegtem, a' szarvas Idióta potrohos hasát hatalmas jobbom gyászpadra nyújtván. Tüzem lohadt: — én ástam néki a' véglakást meg; 's a' szörnyet odalökém, hogy a' vén Kántorral, könyvpenészű Tántzossal, Lukaival, 's az avatlanok' egész gyarmatjával Lucifernél örökre szurkot faljon. Ellemben a' Purismuszt, melly a durva melyet, és a' meredt fület ne fussa, minden Para — Neo — Paleo — Mikro — Pikró — Makró — Makarológó szokkal, Zugdi 's Fürmender Uraimékkal együtt helyekbe felidéztem, 's ma-||gam is mellyemnek szent érzési (7) között — egy új Isten levék...!

Halljátok Népünk' Atyái! a' Gordiai göts kigyüremlett, Honnunkra szembeesőleg visszatért az Ég' kegye; vid kilátással gedélli Szittyá Nyelvünket, melly az ádáz fegyelem' násfája alatt, Dédőseinkről ránk maradott miveletlenségének szűk verőtzéi közt, vétlen, szinte ezen Évszakig a' molette kétkedés' latorkertjében sinkedett. — Idv a' nemismért, egyedül sejdítgetett főbb Valóságoknak! kik megengedék: hogy nyomorúlt embercse én, mint a' Mennydurrogtatónak ditsó Fajzatja — úgy hullhatnék Véreim 'hálás keblébe, 's hogy segédjére kel-

vén kókkadó Nyelvünknek, a' balvéleményü Beszélettudóso-
kat beszádlanám, kiknek rakontzátlan uralkodások' alatt a'
Böltselfedmény örök vaklásra kárhozódott.

Ti nagy Istenek! kik Felségteket az Áldozatnak hulladé-
kival, 's az Imádság' huhongásával tengetitek: öltözetetek' leg-
(8) alsó prém-||jét buzgalommal tsókolom én! Táran áll keblem —
buliklya örömteli háláját — 's e szent tsészevíz áldozik!! —

Én pedig egy új Phoebósz, a' Pinduszi nyerítő ménre
felrepítve, halkva léptselek az Áoni Szűzecsnék' vigságkörkéi
felé; hol mérész szökéssel szemlélem égre kelni a' Pantheon'
márványait — méltó lakát a' minden Isteneknek. Hol, mint
rokon kötél az égiekkel, az örök' kikelet' virány bársonyán,
a' komló ernyőben, 's a' Hársalléen, vagy a' zamatos gerez-
dek' Thyrusai közt boldog tsendel nyugom a' béke' karjain;
hol Glücsi! velem karöltve nézed az est' pirholagos sугárát,
melly égi biborral festengeti az aranyos felhőket. Hol, mig
homlokomon aranyüstök omladoz, a' Páphósz' kiesében to-
borzon' vigadó Szépnéktől orozva nyert tsókók' közt, nem
félek az idő' mohától, sem a' góthfalvak' kormaitól; hol,
mint vizlakos örök gyönyörben uszván: a' Tündér- és Tünet-
(9) világban vé-||get nem esmerő kor lesz a' felem; égi örömi-
met a' kaján had' mogorva homloka nem fojtja, 's koszorú-
zott fejemet az érdem' pálya ága fogja beárnyéklani.

Ne hogy pedig bizatlanságból a' zsinár kirie ezt tsak
álomhüvelyezésnek állassa, vagy a' lotsogáskürt színetlen
szerénységemet gántsolja:

I m é l

Egy, akár tőkeleg, akár tárgyalag nézelve, olly tanakmá-
nyos, és miveletes okalapon feneklett; 's a' Nyelv' szinténsé-
gének olly körülnyesett esméretével irt Honni Darabot teszek
le itten: mellyből, bár azt az Aesthesis' komponájára vessük —
akármelly gépelyezetű Lőny, 's makatsúlt izletű Zseni is, min-
den lükkögés, vagy eldurczúlt barna vad szemöldének pislon-
gása nélkül megvallhatja: hogy annak nem lélektelen Írójára
a' kilentz Szűzek kegyel hunyorgattak. Ki, a' mi nagyon tűn
(10) szembe, a' Nyelvnek Mamsell la || Reglétét lévvé vérré változtat-

ván, nem affectálgat idegen Rollt; hanem, mintha Pünkösti malasztban vett volna részt, a' Nyelvemességnek háta-hupás, 's szulákos romjait megjárta, 's egy neki tulajdon Atticis-muszsza a' Nyelvmivelés' segédeit kitsordúltig felfejtette. Melly által, valamint magának örök emléket állít: úgy néki Apoll (nem kétlem) kedvelvén tiszta tettét, bérül öreg zöld kort nyújt, 's szép zengzetű Lantot! Nem is lehet azt ipalni, hogy rökent szózatának Svádája, meleg ömledézése — szélesen tsapongó árja, naszád, és foltatlan előadása által, még a' vájt füleket is mohón teheti felévé. — Néhai SZAKLÁNYI ZSIGMOND más Vallásbéli Hirdész is, ezen talpszerben bábálgató kezeivel a' jeget megtörte ugyan — ez előtt darab évvel ilyen fajbeli közlésül, és hasonmoztonyból irt, 's a' Hirmondó által elhiresztelt, mintegy másfél ívnyi Furtsa — vagy inkább elmétlenül elméskedő — Levelében: de a' mit szem-||ügyelni soha (11) nem szerentséltettem; 's tsapongok, ha lesz-e' mostanában kamattya utánna tett vi'slatásomnak, 's ha nem hijjába fogtam-e' azt fütýészni, — vélt forratit ezen előzményhez folyadé-kúl szótt szükséges Jegyzékeimnek.

Kitérünk: mert nagy szükség van reá, hogy mondattas-sék... Én, a' ki szenvedelmes Védje vagyok Nyelvünk' kimivelésének, tsak ezen ránézveségből sem tartanám kövértelen dítséretnek, ha e' saja tsinnal és izzel készült Mondolat önn-fáradom': míve foghatott volna lenni: de a' történtség más előképzelőnek vinnyéjében hagyá azt formáltatni. A' minap egy túdós Hazánkfiát, kit a' végzés tőlem messze eltola, 's kit régebben számláltam Barátim közé — látni mentem. Komám Uram kinnyában felleget gyűjt, de hive én — sérelem nélkül beérkezvén; szállást fogék a' szürkélő sügyében. Alig léptem ki szekeremből, midőn kezem gyengéd szorítással szorúlt meg, 's — Barátom ölelésemre || szökött. Pislongok — «vár vatsorám, (12) közbeese ő, szármára duskát fogok veled itatni ma!» 's parantsolólag befülezett házához. Kisded körében szólhatván itt Barátinak, elébb némely félretsapással emlitté: hogy utolsó együtt-létünk olta két gyermekeit elvesztette; 's testvérje is, mig Begyeskedőjével a' Templombilints leköthette volna, az

ágyugömbök' halálsujtási közt Liptse alatt elhullott. — Utóbb Tudományos ötletekre térvén a' szó: egy rakás Iramat egyszerre az asztalra hág, — melynek egyik Füzetében magát a' Mondolat is találá. Ő láttatá velem a' darabot elsőben, melynek pillagó ketseit éh szemekkel faldoztam; mind eddig tudatomtól tündérített Irójának pedig dühödt Barátja lettem. Legalább, miolta tsak ezen mestermívét bírom, nem szüntem tudaklani nevét — a' Szeretettét! de lakom' néma körében szótlán minden, mint a' czet, és a' morotvány; sőt már

(13) kezd töpni reményem, || hogy ákászsza! koszorús Mátrára érdemes Irónkat valaha kipuhatholhassam.

A' fennt éréntett Mondolat' birtokával tehát haza-vetemedvén; mely szembetűnő benyomatot szerzett légyen az, a' legutolsó folnagytól fogva a' legelső tudákosig mindeneknek beljében? megtettségik azon tolongásból, mellyel azolta érkezett a' meglátogatás karámomban. Fővegelve tömött koszorút fonván körültem, odakövesedve állottak — belém tapadt minden szem, minden fül; — 's kijöven tsendjek' tónusából: kifakadt örömmel, 's felsikoltva javallák olvasásomat; mint KISFALUDYnak, még a' Tudósok d) füleit is elbájoló gyönyör Énekeit — mig végre megkérődtem, hogy aztat szükséges bő-

(14) vitményekkel adnám ki: hogy így, a' ki a' forrásból || nem méríti, általam juttatnék tudásához. Annyival inkább, mivel erre önn' Könyvtáromban is feles segédekert nyerhettem; de több helyekről Barátim is nagy tsomókat, 's szinte böröndökkel küldözének a' már birttak' mellé. Hajoltam hivzomos kérelmekre, iggal vélvén: hogy mívem, mellyet sok fáradalommal, mint mézét a' méhe gyűjtögettem, senki kezében sem marad hozzáfogástalanul; vagy ha néha' sülgedtem, az a' kinézés: hogy ez által megszegem reptét az örök tünésnek, magamból egészszen kiemelvén — imé Honnom! végre Könyvirói személyképpel megjelentem előtted!

d) Nem bötöl: a' ki helyén, tudva, 's akartva bötöl.

Töv. és Vir.

Soká tünődtem, mely Plánt tartsak? mig abba fixáltam magamat: hogy az Originált szúratról szúratra azon leplezetben adjam ki, melyben kaptam, — a' hol jónak láttaszott Jegyzékeket tévén. Az Ajánlat-Levél és Vezérszó pedig — az ide feltéten kívül, és tsak Moecenászim' délvilágos akarmányából ik-||tatott Hireszteléssel együtt — a' Mondolat- (15) hoz pótul ragasztott újj-Szótárnak, 's ezzel Szittyá Nyelvünknek is bővülménnyéül szolgál. — A' Beszélleti-Nemzettség-ből még most a' Hímiséget, Dologiságot elhagyván, tsupán Nyösténíttéssel — azzal is gyéreenn éltem.

Az igaz Hősek' magva, kit a' végezés nem Skláv-Atyától, hanem gyökös Nemes Nemzetsorból hagyja születni; kinek Adomány — és Czímeres Levelék, 's meszszerjedő Nemes-telekek mutatják kiváltságát; az az Ifjúság, mely újj temetéket sarjazhat a' Hazának: maga, 's Utói' nevében tömjént gyújt fáradomnak!

Nem kéteskedem akadni olyakra is, kikkel a' Munka zomántz fogsort láttat, vagy a' kik — tsak külszinre tekintvén — a' kényes selypitőt gántsolják; sőt lehetnek, kik' a' tüvest félreértvén, engem is bűnkementzére kárhoztatnak. Ellenek azomban abból áll egész védtem: hogy rendszerént szokatlan az, a' || mi újj; és hogy — a' fentebb nemü Prósa nem piatzi (16) beszéd, 's a' Poësis nem Prósa. e) Tisztaságomba leplezve, nem gondolok a' félszegség megítélésével: tsak a' Derék, a' ki bölts' az érdem' betsére ráesmérni, kegyelje Könyvmunkámat; — úgy is, az ember' velős bokája soha a' tölgy' lombos bértzéig fel nem ér; sem oda, hova felnyúlik a' borága.

Ez uttal gyengéimhez képest azzal is elege van vágyaimnak, hogy merő eseményből a' Mív általam láthat közvimályt; 's hogy azt nem egynémelly hiú pazarfényért, vagy könnyelműségből: hanem azon sürgetésbéli részvétből, 's tömedékes Ihleményből tettem, mellyel Nyelvünk' kimivelésében, az illy másánt is felette gyéren adódó alkalommal, Hazámnak részelkedés nélkül tartozom. A' mit nem is fog senki kétl-

e) Tsakhogy a' Geszner' Prósája szép Poëzis!

hetni, ha ezen, nem mindennapsági Szófektetéssel részént
 (17) újj ; részént || nem felüleges előgondoskodással nyert Mester-
 szavakban — általam, tömött röviddel kimunkált Vezérszót
 és Jegyzékeket szemrebirja. — — A' sziv legtítkosb redőjit
 nem láthatván : legyen ez szabad kéjjem szerint tett viszont-
 gyónás, és ezen talpszerben leendhető érzelmimnek igen is
 igaz Nüánsza! — Költ a' Túlvilági Tölgykirályném' alatt,
 Ikerek' Havának 1-sőjén 1813.

a' KIADO.

Szép Nyelvbővítés : népségelem, 's (18)
evevittés,

*Százszaka, művödelem, és vetemé-
nyedelem.*

*A' gobóts, ifjonczok, a' rentze, kö-
röncze, vadonczok,*

*És a' társadalom, könyvecs, Ural-
kodalom.*

*Tetszitieség, hadrász, Tábirász — már
a' hideg is ráz —*

*Püspökségelem — ROSZSZ FA-
LAT, EL SE NYELEM!*

CSABAI A.

MONDOLAT

A' MAGYAR NYELV' KIMIVELÉSÉRŐL,

ÉS AZT TÁRGYAZÓ

KULOMBFÉLE SEGÉDEKRŐL.

- BÁTORHOGY** a' Szájalásnak szabdáiban keréssé vándorlott legyek ; sem Irományaimat az Iramat' példájaiert kiadni ne merészeljem : mindazonáltal czékázó szemeimmel Magyar Izlelőtudományunknak körét elnézván, és az abban találandó nőtevények' és ültetmények' sopárul való tenyészését, és élettelen nyöszörgését könnyűs szemekkel látván ; —
- (20) azt is, hogy ezen előttem nem egész-||szen idegen Öltre némi-nemü behatásom vagyon, magamban érezelvén : kívántam ezen őszinte MONDOLATOT f) készíteni, mellynek tárgya : a' Magyar Nyelv' Kimiveltetésének szükséges, és kerülhetetlen volta. Nehogy pedig valaki állittományomnak lehattét kétbe vonnya ; vagy hogy én ezzel valakinek szemé'
- (21) eleibe kék gőzt akarnék tsinálni, ál-||lítja : a' Segédeket is elő-

f) Halljuk tsak! mit ígér erről eggy magyaritván-Hazafi :
 «Lesznek — úgymond — abban a' Mondolatban sok régi Magyar Irolatokból, és újj Verseletekből, és a' dologhoz illő felhordolatok, lilíomlag, és rósalag leírásokkal való virágositmányok. Tsupántsak a' természetes szókkal élek abban, elkerülöm pedig a' természetlen szókat, vagy a' természet-nélkül való mondasokat. Nem sokat ért ebben a' Tótlag — és Németleg ember.»

fogom számlálni, mellyek a' fel-tett Ötletet tárgyazzák. — Te pedig oh Fébósz! ezen alkalommal éles szabású szemedet, és arczatodnak kemény és való vonásait a' vidámságig enyhítvén; 's a' Mondákságnak mosoly szádat elfutotta bugygó tseppjeiből néhányat lihegő ajkaimra bájolván — engedd: hogy beszédem' tiszta és bökkenős hangja, nem valamelly hínáros heverőhez, hanem a' tsiklándlágyságot nyaló, vadontz lotsmoj tajtékot mammoló tiszta follyam' öllyedék-jéhez hasonlítottson!

Három dolgotról czéllzok a' fel-tett tárgyhoz képest.

Első tekinti: melly szükséges a' Magyar Nyelv-mivelés.

Második: kivégezi annak lehattét.

Harmadik: módjait és segédeit fedezi.

(22)

I. CZIKK.

Mi illeti az Elsőt: Rendkívül és sajáttság volna nem érezni, és meg nem vallani: mennyi mivelésen kelljen általmenni Magyar Nyelvünknek, míg azt — eggy voltaképpen megmivelt Nyelvnek lehessen nevezni.

Ha magunkhoz ébredvén, a' czammogó Időnek Századán visszaléptselünk, és kaczagános Szittyá Ikreink' év-jének reggeletjére pislantunk — kik tsak a' háborkozás' édesdühös örömétől ragadtatva, mesteri gyilkolmányokat tettek; g) és kiket a' hosszas táborkozás alatt az || utálatos (23) motsok' szurtos boritéka szennyezett: nem meg kell-e' esmer-nünk, hogy minekutánn' a' Polgár élet finomságok' vegyes nyájassága izlésünket bájolván, némelly drágaság' fénnye elménket luxusra játtszotta; ha most azoknak Szaturnószi annyi Századot viselte humorodott durvaságára visszavonat-nánk — leagyolva dühennénk alá, és szemeink nehéz héjjak'

g) Midőn t. i. hörpölték egymás' vérét a' párduczos Magyarok.

alatt beesvén tsont fejünk' udvába : a' gyengeség' pihentét nyögnénk, és ollyá lennénk, mintha a' bűvölés' Tudák-aszszonyai éjjeleznének.

Ha azért a' Polgáríttás' kellemjeit annyira érezzük, mintha Elyzion' viránnyán bitzegnénk : mi nagy ennenség volna ennek kecsseit Utóinktól irigyleni ! — Melly szoreggy-
(24) ségben álljon pedig a' || Nyelv' mivelése a' Nem' Polgáríttásával : következik, hogy

II. CZIKK.

Beszédem' Második Részében nyilvánítsam. Ha Nemünk' Történetének Evkönyvein átalhatunk, és ötöt a' szabadban, az álnok boszszútételnek kitéve, szegénységben, és az előidőnek miveletlenségében szemügyeljük : látjuk, hogy a' rideg, és sivatag Hajlag' alol kützombolt Ikreinknek, mint jószágok és eszközeik — úgy képeik is melly kevesek, állangó sopárok, és együgyűek voltak ; és mint vagyonyok szaporodott, úgy gondolmányai is, és azokat fejező szavai is inkább inkább sokasodtak, terjedtek, és szaporodtak. — Ma-
(25) gasztalódna azért Hollósi Mátyás Király, a' || Nagy ! ki nem csak birtokainak határozatát terjesztette : hanem a' Béke' csendjének szürkülettye után — midőn a' korán eggy édes Hajnal pólyáit bontrán, a' komoj setét' felhőit szét-üzvén, és a' bontzott humorványok' közzül a' kellemes vimállyt fejteni kezdé — a' Tudományok' villám fáklyáját is Nemünkbe felszurá !

De — mit én tsak magokról a' Régiekről ? Nem sokkal hatóbb-e' állittományomnak alapittására miveletlen Eldődjeink' állapotját, és nyelvét vimállyba jött Időnk' kecsseivel öszvehasznítani ! Eggy érzéketlen résztelenség fagyaszt-meg testünkben minden tsepp rért, és Lelkünk barna gyászban szomorog képzelődésében : mint jöttek által a' te-

merdek halmokban meredező vad havasok — *kon h*) mint fá- (26)
 raddal gyűjtögették a' vadonnak forgáts-szerepét, 's a' komoj
 fenyvesek' zúzó ágait a' sziklák' görtsös martjain — a' di-
 dergő éjjezet' hidegjenek enyhítésére, rongyos köntöseiknek
 czondrái alig fedvén pöreségeket! Mint oltották szomjokat
 néhány vénhült fa' alatt a' follyamnak lotsából; mint tük-
 rözte üstökös képeket a' tó' hínáros színe! Mint mentek min-
 den győzhető hadi erköltsök mellett, a' körülök pezsgő áská-
 lódó kémfellegek között, a' Fődirákságnak, és Tudákosság-
 nak esméret-*lensége* miatt nyakra 's főre veszedelemre; mint (27)
 veszték follyárokba a' Vizépítések' nemtudása miatt — szó-
 val: tsuda, hogy annyi búval nyomozva, nem lettek tellyes-
 séggel más idegen Nemek' tiporványi!

Vagyon ellemben okunk magunknak örvideni, és
 mostani állapotunkban szerelmeseknek lenni, ha a' mai
 Budai és Pesti Városnak, s' Hazánk' más Főhelyeinek ma-
 gassan felkapó Palotáira *i*) tekintünk: mellyek izes bőkezű-
 séggel kipipesítették; mellyeknek kapuszabású ajtai, és ab-
 lakai felett redősrántzos leplegek puffadoznak — falai hallat-
 lan érdemü festésekkel büszménykednek; szóval, mellyekben
 a' Napkeleti, és Ara-*beszk-iz* a' Nyúgotival a' legnagyobb (28)
 kellemmel van összezaggyálva. Ha belépünk azon Angolly'
 inyire szabott kies kertekbe, mellyeken keresztül kóválygó
 csatornák felett a' vizifák boltot borúlnak; ha elnézzük,
 mint mulatoznak ezekben enyelgéssel a' sűrű erdődzet' nyil-
 lámjai között édes Bájnénk; mint üvöltöz puha testeken
 nyúlámló slepjek; mint haboznak susogva nyakaikon cso-

h) Mellynek suhadar szálai a' fennlebegő Istenek' országát érik.
 Ha! mint ekhöz az órákra hangzó üreg-öböl' ordító torka a' dühe-
 nésre! — ha! mint omlanak-be rendüléssel a' kongó barlangok'
 rémittő boltjai! — ha — ha — melly dörmögéssel — melly roho-
 gdssal — ha!!!

i) És a' Mennytáros boltorok' szobraira.

móba omlott selyem száljaik ; melly édesden heveredett nyulámba dülnék a' kőszál' alá dült árnyék' bosszujára, a' napos pamlag' zöldellő zsámolyán ; — és mint meg annyi
 (29) Nimlányok k) pijhe szárnyakon re-||pülvén a' bőv' üregébe, és öröm élet' özönével hijjábavalósítottván, gyengéded hiúsággal miképp' huppáltatják a' Napnak kíváncsi sugárit pongyola mellyeknek dörömbölt fedezetén ! l)

De, hogy forda nélkül szóljak — tekintsük akár a' komoj es erköltsös Tudományokat ; akár a' csinos, és kápráztató foglalású műveket, ha őszinték akarunk lenni, megkell vallanunk : hogy ezeknek eddig lett kimivelése nyilvánossan alapítja állittományomnak lehattét. Halgatok a' villon fellyül ülő fő Valóról, és az ájtatosságot tárgyazó Ira-
 (30) matok-||ról: mivel Tudományunknak és Nyelvünknek ezen része (Eldődjeink' kegyeszek' ditsősségére mondódjon !) m) több évektől fogva legnagyobb szorgalommal mivelődött. Térek az Okértekségre. — Ennek tárgyai nem tsak az égen függő, és karingoló ragyogó Gömbék n) hanem minden
 (31) Önnözetek, Valólatok, Jelenle-||tek, és Tünletek is, mellyek a' Végtelenletnek teréjén lettenek, — ezeknek átlátszó részeikkel, miséglő okaikkal, módi vagyonságaikkal, önnözeti ter-

k) Delinkék, vagy Tündérké, — kik legázolván magokról takaró lepleket, és felbolydulván álmihonnyokból, szökdétselre tiünnek az öltöző pompaműhely elébe — így áldoznak a' Természetnek tsalfa szint — így tsintalankodnak, vagy széplődnek, és oltárok a' Toalett.

l) És a' töröngyölt nyoszolyák' puha gyürömlésén.

m) Noha elszonkolyodik az ember, ha azon Rajlódóknak számszerét megolvassa : kik ez előtt egyy-két százszakával, ellenkező véleményeikért, 's erköltseselő fenektételeikért a' Vallásmotozásnak Vértanuivá lettek.

n) Mellyek között megkülönböztetik az Égészek a' Derünnýét és a' Szendert, Kuntargontzát, Pajdákat, Héznákat, és Gedeméket ; a' Serkenetet és Alkonyt, úgy a' Vildg' nagy Műveménnyén mottzatlan álló fénytesteket. Ezeknek tudatján feneklik a' Naprád is.

mészetekkel és létetvényekkel együtt; mellyeket az oklótethetség azon Valólatoktól, mellyeknek jelenléte érző szertetemeinket megilleti, hozzálmányaikkal együtt különöl. o) — Ide tartozik a' Ter-||mészetedmény is, p) az Ásványokkal, (32) Zötléssel q) és Érzényekkel együtt; ehhez igen nagy kötőléke van a' Titkátsoktól nagyraavitt Testmagértékségnek: mellynek a' Lakáladalomnak boldogságára befolyó más kamatait elhalgatván; tsak azok is, mellyeket Szerácsaink a' Szeredekben használnak, elég tanúmányúl szolgálhatnak. r)||

A tsupatudákságnak, külketudákságnak, és mosztony- (33) tudákságnak tömkelegeibe méllyebben belé nem czombolván s)

o) Ide tartozik a' Termész — és Tündérvilágértékség, amannak Föd — Leble — Villó — és Égértékségével; emennek Szám — Véglét — Végtelenlet — és Tellemtudákságával — Lőnyödményével, 's Gondtőkeletjeivel együtt. — — A' Födértékségben a' Földi testek kétfélék, fojósok és nemfojósok; amazok átallyában Fojókányoknak, ezek Államlósoknak mondatnak, — mellyek viszont vagy szertetemesek, vagy szertetetemetlenek: és ezekből az Ásvány — amazokból pedig a' Tsetses, és Hüllőesmérettségek származnak.

p) A' természettől, mellyen értjük a' Teremtvénynek az ő önnön maga mívoltaként alkattatott 's tulajdonságosított állattségából kikerekedő munkás Erőösszszeségét.

q) P. o. a' Fagyapju, mellynek felmunkálásával kivált az Osztyákoknál sok Szováták, 's Mozványok foglalatoskodnak, 's belőlök íratos karmantyuk, 's kolosmák készíttetnek.

r) Illyen a' remekelő Természetedményben a' Berzegenység, az enyhéreg, a' virits, siker, borlelke, a' tejvaj, és egyéb élőszeközös kihuzatok, kihozatalok, és tsindálmányok; — a' fémkör, nehézmértze, a' tsorgalag és tömény, — az aranydad, dárdafény 's a' t.

s) Innen ázolog a' Teréjtudákság, hova tartozik a' Kög, mellyel — így fejezi-ki magdt egygy tudákoszágos Letzkéket járó: «már tudok rajzolni köböket, tzövekeket, hengereket, és asztalgokat — és a' Földmérésben nem soká mesterleg leszek, mert az én eszem madárlag; de azt annak is köszönhetem, hogy a' Tanítóm nem tökeleg és számárlag, hanem Plátólag — — Ugyan ezen Tanító magyarázza az Egilátszatokat 's Tüneményeket, és tanítani néki játszat. Nékem

- (34) nézzen meg valaki tsak egy Ját-||tábort, és bámúlással fogja tapasztalni: miként egy Tábornok' vezedezése alatt, egy egész Tömörben hemzseregrén, vagy Hemzserdébe, vagy Cso-pordába — többet mint nyoltz vagy kilentz-száz lódarabokat a' rajtok lévő Lovanczok, kik pedig többnyire tsak Had-rontzok: egy parancsszóra jobbra balra, külömbféle hossz-sátákra, t) négyegletekre, és tömpögletekre hölyköltetnek. Mit szóljak az egész Várdának a' szurdantsokkal, tsögyilkokkal, és kivált jelségessen a' Rontsárdal való gyakorlat-
- (35, 36) tyáról? u) — || Igy az egész Érzedménynek, Nyelvém-||ségnek,

is nagy tetszetem van ezekben, és nem lesz addig nyughatom, s szü-netményem, míg ebben a' szép Tudományban nem lesz boldogulatom.

t) Vagy vonatokra.

u) Ezen Ötletnek kimerítésére Jegyzetet érdemelnek itten az Ország — Elő — és Vároltalom; a' Hadseregrész, Hadszakasz, Zsugorgatotthadsereg, Számtalan, Tsapat, és Tzimboraság. Állanak ezek Lepkekatonákból, Ármásokból, 's hatzukas gyalogokból. A' Baj-segedelmek Főtisztjeiket, a' Hadszükségsszekerek pedig magát a' Tábort kísérik.

Az Ütközet előtt egy okos Magánországglomány, vagy tsak Igazgatomány is, az ellenkező Országglományhoz különölt Tandtsvé-gzésben kimunkált Bizományokkal szokott küldeni Köreteket. Az alatt is Birodalma' beljében, a' nyugodalombizgatókat Magakinyilatkoz-tatása, Záratlanvégzések, és Kerengőutmutatások által gátolja. — A' Régesztendőseket Kötlevelek mellett felkérvén, a' megrendelt Nép-rohanást általok ürröforogtatja. — Tanyarérjeit falka Fő — és Másodrangú-hajókkal megrakja; a' Nagyokból Tengerügytanátsot rndel, 's mind birtigazainak 's külbirtokainak védtére, mind az el-lenség ellen kezdendő Törekedményre készül. Tengeri népét a' poron-gok' kikerülésében, a' területes terhes lövésekben; Porontóit a' Lidér-tzek' készítettésében, az ágyuk' letarolásában; Tisztjeit az elmerajzola-tokban, 's a' Mesziróval való élésben gyakorolja.

Ha mind e' mellett is az ellenkező Országglomány semezzemmás maradna: tüstént minden Felszékekre, még pedig Rangdíj fizetés nélkül mottzatlan gyökérhiszemü Férjfiakat adjon-fel — Pénz-kupe-tzekkel végezzen; a' némát, fonyart, irrtárt minden tanúírással,

Nyutszamságnak — szóval: az || egész Tettscizének *x*) teréj- (37)
 jeiről felhordott okalapokkal is előjöhetnék, ha magamnak
 Lelkiesméretet nem tsinálnék, || vagy Olvasóimat hosszsza- (38)
 mommal túrmészekké nem tenném. — Erről tehát tsak egy
 vágtsót nem említvén többé, vezetem személlyeket a' Művö-
 delmekre; a' Teremlettárházokba, a' Tántzodalmakra;
 holott kellemmel tellyes Hölgyeink *y*) majd aprósdit, majd
 magongót, majd vigallitzát ugrántsolnak; a' Lakodalomba,
 hol zengemény vagy muzsikösszönösdi tsiklándja füleinket; ||
 vagy a' Szomoróza leverettetésén esett lelkünket álmozza. — (39)
 És ezekből a' követkevénynek folyamatatását magokra az
 Olvasókra bízván: átlohadok

és Szunádjaival együtt a' had' néztárgyán túl szdilitván. Vártva-
 gyonait előre bátorságosítsa, Nyilatkozatait kettőztesse; hidfejeket,
 ágyúpadokat, kórházakat állítson. — Ha a' sereg előre huzalkodik,
 nem tsak Szágyuldók, hanem Lábadázók is szoktak az ellenség' nyug-
 talanítására küldtetni. A' napirmányok és napiparantsolatok a'
 Főtanyán adatnak-ki; 's ha az előlesek az előrállók közt vidor-
 tsaták történnek: a' kellőközépnek is pattantyú' marczongó tüze
 alatt egész nyommal kell mozogni latorkertjeikben. A' Lovagok rend-
 szerént a' jobb és bal horpaszokat fedezik — a' Gyalogok párhuz-
 mosan több szerekben, majd kotzkalapokban állnak; melyekből ki-
 veretrén, magokat néha kardöttsével, és gántsfákkal védik. — Végre
 a' leagyoltatott Had, sebeseit, kommogót hátrahagyván, vagy meg-
 futam; vagy a' győztes félnek magát — a' környülményekhez szelt
 állományok' szuradékjainál fogva — felalkudni kéntelen.

x) Hová ritetik a' Mondákság, Betű — Szép — és Fődirákság;
 az Itékség, Kömetszékség, Festékség, és Színmártákság.

y) Kiknek pipérés Testek mellett mezítelen karok függenek, és
 lágy markolással szorítják magokhoz hóhumorodott slepjeket. Némelylek
 világos színekkel fantazéroznak; mások setét selymekkel méltóságosít-
 tyák bámtesteiket — majd összverántzott szemöldökök — majd ki-
 feszült homlokok jönnek elő, redjokhomló hajfürtekkel, — és ezeknek
 höngörts Rolljok fodros szálai közül katsongatnak a' tüzelő, vagy
 gyilkolódnak a' felneredt szemek.

III. CZIKK.

Mondolatomnak Harmadik és utolsó Czikkjére. Hogy pedig onnan eredjek, a' mi ezen egész Értékségnek alapja — érezvén, mennyi hibázik Nyelvvelésünk' kiegészítésére: igyekezem elsőben is azon gáncsot felvilágosítani, mellyet a' Deák Nyelvhez való ragaszkodás, némelly Nyelvemeseknek fejekben terjesztettel. En ugyan nem kívánom magamat valamelly éles vérű, de a mellett tsak felületes értékségű Bajtársal az ellihellésig öszreküzdelni; arról mindazáltal jót-
 (40) *állok, és állítottományom' sike-||rébe fejemet kötöm-fel, hogy czennel igaza nem lévén, ha még olly nagy Ügyész volna is e' perben, tsak ugyan ő fogná a rövidebbet vonni. Igaz ugyan az, hogy mins a' mohón kapó, úgy a' késedelmesen irtózó — eggyaránt röviden jönnek: de mind ezek mellett is nem egyéb Oskolaírókálkodásnál, a' Latánnyelv, bilintseit annyira nem kívánni kivetkezni. — Minek nekünk az idegen hangozatú Secretarius, Negotiator, Chemicus, Apotheca, Notarius, Guillotin 's a' t? mikor ajjkink' mozdulattyával eggyezőbb hangú Titoknok, Alkúnyok, Titkács, Szered, Tábirász, Nyaktiló 's több hasonló helyes szóval élhetünk.*

Ugyan azért, hogy Tárgyamhoz jobban közelüljek:
 (41) *legelső, 's legfőbb eszköze lenne Nyelvünk' kimivelésének, || ha mennél előbb eggy tökéletes Szótár készítődné. z) Férj-*

z) Eggy Nyelvemívesnek nem elég tsak a' foglaltsokra, 's önnön-gősikre vigyázni; hanem tudni kell még a' kerésbé szokásos kifejezéseket is. Ezen szempontból szabad legyen itt egynémellyet megemlíteni, az Abda' rendi szerént; apród, arányosság, balhapohár, beégetthim, hívzátsdág, böltskő, dögenyeg, eggyügyjűfogadás, elmészfutó előszőnyeg, engedmény, erdi, faragmány, fitzko, fonáksdág, főtagrészek, garad, gíra, golyó, gulats, gunyvezet, hagyomány, hang-

fiak nem ditsvágytól, hanem Hazaszeretettől hevítve, Tudománnyal ékesítve, előitéletektől menekedve: mint megannyi Tudományos Képmutatók, egész Nemüktől Tellyedelmet || (42) nyerve — Köröntzék által közönölhetnék egymással Jegyzeteiket; és a' szóknak többsége által javallottabb Fejezéseket rendbeszedvén időnként eretztethetnék. — Ugyan ezen szempontból az előidőbeli Iramatokat, még az azokban || ta- (43) lálандó elavultabb, és pessedező félben lévő Szolekesmó — szókat is, mint is Hazánknek külömbféle tájain gyakorlatban lévő Szóllatokat — újabb reszelő alá kellene venni. Ez melly adakozó kútfő lenne: megtettszik a' Németek' példájából, kiknél az Oszterákok, Bajorok, Poroszok, és többek — mennyire külömbféle szájmódokkal birnak? még is azon egy tudós Nyelvet írnak, és olvasnak.

Ezenkívül a' legelső Tanódától fogva, minden Tanodalmakban, Társadalmakban, sőt a' Mindenményedelemben is, az Abdától fogva minden Kézkönyveket Anyanyelvünkön kellene kikészíteni: Hazánknek Költőit, j) és a'

osztály, hunyor, iktatás, ingyenvételü, intézet, irgalmatosság, irigyetekedőné, kavits, keresztelésaty, kéret, kezeskönyv, komorna, kopátslák, kő, kömlöd, körtér, köszöntő, lam, láttérség, légely, levélkövetés, maszk, másvétel, majtz, megy, méhets, mozgásejtés, nagybíró, nemany, nemesülés, némség, névtestvér, og, orom, orotvány, ömölt, őreb, pakilints, pete, piom, pintzekirállyné, porongyó, rásza, révszer, rökönyödés, síkátor, szárazbéllyeg, szakmány, szellőtse, szélviz, szerelemgyermek, szomorjáték, szörnemény, szörnyeteg, szű, v. sü, szipoly, talp, tettemény, tartalom, tsárnak, tsets, tudalom, tzeke, tzobók, udvarlás, utálság, ügyelet, ük, üszk, zsebbegeny, zemes, jámborat, jótett, valaholottolás, vérér, vigadalom, viszfigyelés, viszhang, 's a' t.

j) Nevezzelek-e' Titeket? ti kevesek! — Szép környe Tokájnak, mártsd pollyád' szebb örömebe azon képzelmész' Lelkét, kinek Morálja megengedi: hogy Író-társát

Osipd, döfd, rugd, valahol kapod a' gaz latrot; az illet (ő mondja)

Ütni, tsigázni, s' agyonverni nevetve szabad.

- (44) *Né-||pet felvilágosító szelided érzeményekre gerjesztelő Románok', és más szivképző Repülőírárok' Szerzőit — jutalomtétélekkel, vagy valamelly tisztesség' dandárjának Érdemjelével, 's Czimerjével kellene gedélni v) hogy Nyelvünk'*
- (45) *ékes || szóllásának tsergedezni kezdő tsermellyit elmés műveinknek árjával pennánk' méltósággal duzzadozó nagyságára nevelni törekedjenek. — Mellynek hogy Utóink örvendhessenek: kívánom, ezen Iramatomnak minél több példamánnyai Hazafitársaink' kezekbe hatván — ne-||mes Magyar Verseket az enyimhez hasonló lángolatba lobbantassák. Mondoltam, vagy — Zungottam.*

A' Szittya Tünöngyének minden Alagyái, Lantolagjai, Danái, 's Mezengyei közt — a' ki a' kegyetlenül szépet nem tompa érzeni — leginkább e' Stantzáját irigyelheti:

*A' padon a' matska ment HA végig,
A' suton ha ezintzogott — egérke 's a' t.*

v) «Méltán is: mert a' Könyvet jól magyarítani, nemesebb dologítás, mint a' madzagot sodorítani, a' posztót nadrágítani, a' deszkát asztalítani, az árpát seríteni, a' szilvát pálinkítani.

«Ha én Nyelvműves leszek, így hektikába sem esem, mind a' vén Köműves, ki csak a' sok köhögést műveli — — sőt reményelem, hogy a' Nyelvművelés engem meg Szolga Birósit, sőt meg is Viczé Ispányit — — Óh melly szép köszönetelő Mondolatot hallanak én tölem az én beiktatásomkor a' Vármegye' Házában; hasonló Butsúzatot fognak hallani tölem az én eliktatásomkor; — a' millyen örömmel iktatnak be, olly örömmel iktatnak ki.» — A' mint szóll a' fentéren-tett Magyaritrán Hazafi Hunyadi, Kedves Barátjához írt Levelé' utolján. Lásd Püsp. Él. 234. l.

EGGY tudatomtól még eddig tűndéritett Irónknak, a' Magyar Nyelv kimiveltetéséről írt Mondolat-Czímű Iramattya általam Ajánlat-Levéllal, és Vezérszóval kísértetve; legsül pedig Jegyzékekkel meg bővitve készen van, 's csak sajtót vár.

Belbecse külczimjéből is kétlhetlen, úgy, hogy akármelly Itékes Beszélettudósnak próbáját kiálhatja. Ugyan is, az Anybeszélletnek megtisztalásán 's kiszélesítettéi kinézetjein kívül, Előzménnyei ennek az egész Tündér — és Tünetvilág is, az Ok — Erkölts — Villó — és Földgömbértékséggel; a' Betű — Tsupa és Moztontyudáksággal, 's az Esmérettségek' külömb Rekenczeivel együtt. Elő-||fordulnak ebben, most (48) rendszerben, majd pótul, a' Tettsziczének több nemei; úgy a' Művödelmek — Orgonajártók — a' Kétlaku — a' Rontsárd — Nehézmérce, 's több e'félék is. Külmiképsége nagyobb tizenkettőd rét lészen, Angyalbőrbe kötve, ügyes Öntőtől nyert betűkkel, 's a' legtsiszoltabb izzel nyomtatva; — csakhogy az ivek' számát előre meg nem határozhatom.

A' lesz rám nézve szorgomnak, 's azon fáradnak — mellyel a' televény Műszókat, a' különölt szójáratokat, száj-módokat, vagy a' már pessedező félben létező szavainkat, 's ezeknek gyökeit felfütyészttem — legbetsesb viszjutalma' ha a' Haza' Atyái bőkezűségeket nyilvánítván, alkalma: nyujtnak arra, hogy ezen szorgszerényem' ritka, 's Földemiim tudtára is első Mive, mentül nagyobb Hamarral és Csinnal közvimályra léphessen. Hiszelékeny vagyok, hogy minden Rény — || 's érdemteli Hazafi, kinek Nyelve' kitsiszolása szí- (49) vén fekszik, Moecenászi buzgalommal fogja gedélni feltéte-

met. Annyival is inkább: mivel képzelmészi gőgöm a' rendes előfizetés' kizsárolását tiltja; e' mellett a' példamányok' árrát, jelségesen ilyen ritka Szófejtetéssel, 's Nyősténítéssel szerzett munkában felszabni, vagy tsekélly behatásommal tő'sérkedni pullyátskaságnak tartottam: hivatalbeli hulladékom, vagy tsorogtseppem pedig annyi nintsen, sem magam eránt olly sanyar nem vagyok, hogy — a' mely Iramatokkal Éltém' kalitkás órájít öltem, azoknak elterjesztésére (a' várt repkényes pohár helyett) — még több száz Tünetforintjaimat is vigyázatlanul szerentsézzem.

Mindenkinek ezen arányra önkéntes akarmányból nyilvánítandó szabadajánlattyának előjegyzékéül szolgál egy különös Tüntető. — Pédányul ideszurjuk az Ajánlatlevélnek vég-||
(50) szakát is.* — Költ Crispia' Várában, a' nagy Veteményedelem' mellett, 1813-dik Esztendőben, a' Magyar Hőseknek Felülése' miatt, mivelésbe vitt Mindenés Gyüledelem' Napzatján.

a' KIADO.

* *Lásd azt egészen ezen Könyvnek elején. — A Szabadajánlatokért végre — nem állhatom meg, hogy itt elhallgatott Moece-nászinmak tartozó Hálám' adóját le ne fizessem: Éljenek ők a' Haza' díszére, 's Nyelvünk' virágoztatására sok Évekig! Kegyeljék, 's kegyeltessék másokkal is Munkátskámat, — mellyel (ha Előérzésem meg nem tsal)*

Győztem! — lerázták ezombjaim a fővényt —
Izzadt fürtyeimen szent olajág lebeg;
Nevem' kivivtam melly porából,
'S által adám Maradékaimnak,
— — «Melly diadal! mi kevély dicsősség!»

Berzsenyi.

SZÓTÁR.

(51)

A' Nyelv-mivelők', szorgszerények' által, részint termesztett, részint öltöztetett új Magyar szók' mostani helyesített Jelenteteinek értésére.

A.

*Abda. *Abéce.*

Ádáz. *Vérengző, dühös.*

Adománylevél. *Donatio.*

Agfa. *Vén fa.*

Agtölgy' lábánál. *Vén tölgyfa tövében.*

Ágyugömb. *Agyúgollyóbis.*

Ágyupad. *Batteria.*

Akarmány. *Akarat.*

Akhátzgyer'kek. *Ifjú ákhátz fátskák.*

Alagya. *Elegia.*

Alak. *Kép, forma.*

(52)

*Alapittani. *Fundare, statuere.*

*Alk. *Elementum.*

*Alkalom. *Alku. Aptitudo. Occasio.*

Alkony. *Napnyugot. Az andalgó Fantáziának elszenderedése.*

Államány. *Conditio.*

Államlós. *Consistens.*

Álláspont. *Standpunkt.*

*Állasztórészek. *Partes Constituentes.*

Állattság. *Consistentia.*

* A * azt jelenti, hogy az illető szó benne van a Mondolatnak Szentgyörgyitől eredő kéziratában. (V. ö. fent 13. l.)

*Allittomány. *Assertio*.

Álomhüvelyezés. *Alomfestés, fillentés*.

*Ángolly. *Anglus*.

Angyalbőr. *Angelica, Tarka papiros*.

Angyalné. *Foem. Gen*.

Anybeszélet. *Grammatica Hung*.

Apród. *Tyro. Gyermek*.

*Aprósd. *Minuette*.

Arány. *Scopus*.

Aranydad. *Aranyhoz hasonló értzeleg*.

(53) Aranyüstök. *Szőke haj*.

Ármás. *Gens d'Armes*.

Arny. *Arnyék*.

Árnyéklani. *Arnyékozni*.

Asztalg. *Trapesium*.

Asványesmérettség. *Oryctologia histor*.

*Átlohadni. *Tsendesen általmenni*.

Atkupidolni. *Megsebhetni, szerelembe ejteni*.

Átküzdeni. *Általverekedni, hatolni*.

Atyfi. *Atyafi*.

Ázologni. *Emanare, consequi*.

Aztat, Eztet, Aztotat. *Azt, Ezt. Id, hoc*.

Ázur palota. *Kék ég*.

Ajánlatlevél. *Ajánlólevél. Dedicatio*.

Avatlan. *Non adeptus. Uneingeweih't*.

B.

Balhapohár. *Dormitorium. Schlaftrunk*.

Bámtest. *Gyönyörű testalkat*.

*Bátorhogy. *Jöllehet*.

Bátorságosítani. *Bátorságba helyheztetni*.

(54) Báj. *Reitz*.

Bajlélek. *Nyomorúlt teremtés*.

*Bájn. *Holde Göttin*.

*Bajor. *Bavarus*.

- Bajzó. *Bajthozó.*
 Beégetthim. *Encaustum.*
 Befülezni. *Erővel behuzni.*
 Begyeskedő. *Szerető. Spröde.*
 Behatás. *Penetratio.*
 Beképzéseső. *Einbildungskraft.*
 Belbecs. *Belső becs.*
 Belje. *Belső része.*
 Benyomat. *Impressio.*
 Berzegenység. *Electrisatio.*
 Beszádlani. *Száját bedugni. Obturare.*
 Beszélleti Nemzettség. *Genus Gramm.*
 Beszéllettudós. *Grammaticus.*
 Betűíráság. *Orthographia.*
 Betűtudáság. *Algebra.*
 Birtigaz. *Jus. Jussa valakinek.*
 *Bitzegni. *Sétálgatni.*
 Bizatlanság. *Bizodalmatlanság.*
 Bizomány. *Auftrag.*
 Bizvátság. *Securitas.*
 Bogátsfő. *Bogátskóró, kórófej.*
 Boltor. *Filegoria.*
 Borága. *Szőlővessző.*
 Borlelke. *Spiritus vini.*
 *Bökkenős. *Percellens, Momentosum.*
 Böltsekedmény. *Philosophia.*
 Böltseítő. *Oktató, böltseítő.*
 Böltskő. *Lapis Phil.*
 Böröndő. *Láda, Coffre.*
 Bővitmény. *Bővítés.*
 Bővülmény. *Bővülés.*
 Bugond. *Baj, gond.*
 Buliklani. *Búgni, turbékolni.*
 Buszomor. *Bú, szomoruság.*
 Buzgalom. *Buzgóság.*
 Bünkementze. *Purgatorium.*

Büszménykedni. *Büszkélkedni, fényleni.*

- (56) *Büvölés' Tudákaszszonyai ójjelezi. *A' Boszorkányok járnak rajta.*

C.

Cousiné. *Cousine, Fr. Szó. Amitina mea.*

Csecsesesmérettség. *Zoologia hist. Mamm.*

Csin. *Csinosság. Cultura.*

Csókdosni. *Csokolgatni.*

Csókpengés. *Csók tzuppanás.*

Csorogtsepp. *Accidentia, Sóresz.*

Cyane. *Búzavirág.*

*Czékázni. *Széllyeljárni.*

*Czikk. *Czikkely. Paragraphus.*

Czimboraság. *Compania.*

Czimeres Levél. *Litterae Armales.*

D.

Dana. *Dall. Nóta.*

Dárdafény. *Piskoltz. Antimonium. Spieszglanz.*

Dédős. *Jóbapa. Atavus.*

Delinke. *Nympha.*

- (57) Derék. *Nagy ember — bölts.*

Derűnnye. *Hajnaltsillag.*

Diadal. *Diadalom.*

Diszlett. *Elsültt. Successit.*

Ditstelen. *Ingloriosum.*

*Ditsvágy. *Ditséretre való vágyás.*

Dolgozáserszényke. *Strickbeutel.*

Dologiság. *Neutrum.*

Dögönyeg. *Stilétes páltza.*

Dömötkzi. *Veres tafota.*

Dörgő. *Jupiter.*

Duska. *Hospitii haustus.*

E.

- Egekbeötlő. *Igen magas*
 Égértékség. *Uranologia Phil.*
 Égész. *Astronomus.*
 Együgyü fogadás. *Votum Castitatis.*
 Égrekelni. *Emelkedni.*
 Égtartó. *Igen magas.*
 Ék. *Ékesség.*
 Ekkédig. *Eddig.* (58)
 *Eldőd. *Antecessor.*
 Életfekvés. *Sors. Lage.*
 Elférjesedni. *Férjhez-menni.*
 Elhullani. *Egy embernek hadban elesni.*
 Eligéertszó. *Igéret, fogadás.*
 Ellensully. *Gegengewicht.*
 Ellenték. *Tárgy, Gegenstand.*
 Elmerajzolat. *Planum. Entwurf.*
 Elmészfutó. *Absurdum, Chimaericum.*
 Előérzés. *Vorgefühl.*
 Előeszközös. *Organicum.*
 Előgondoskodás. *Providentia. Vorsorge.*
 Előkép. *Vorbild.*
 Előképzelő. *Subjectum.*
 Előles. *Vorpost.*
 Előoltalom. *Avantgárda.*
 Előpillantat. *Mézes madzag. Az új házások' elsőbb édes órái.*
 Előrálló. *Piquet.*
 Előszőnyeg. *Vorhang.*
 Előterjesztés (az) Tartománnyán kívül fekszik. *Nem lehet* (59)
leírni, vagy kibeszélni.
 Előtörés. *Iparkodás, igyekezet.*
 Előtudás. *Vorwissen.*
 Előzmény. *Tárgy. Objectum.*
 Előjegyzék. *Praenotatio.*
 Eltolni. *Elszakasztani, távol ejteni.*

Emberaty. *Isten.*

Embercse. *Szegény, alávaló ember. Homuncio.*

Emlék. *Monumentum.*

Engedékeny. *Engedelmes, hajló.*

Engedmény. *Cessio.*

*Ennenség. *Egoismus.*

Enyhely. *Enyhülés helye. Asylum.*

Enyhéreg. *Plántából főzött spiritus.*

Érdempoltz. *Honos.*

Érdemteli. *Érdemmel tellyes. Tsak olyan, mint panaszteli, hajfürtteli, 's a' t.*

Erdi. *Fakéreg' rância. Fa' ere.*

(60) Érintett. *Irt, említett, p. o. a' fentemlített esetben 's a' t.*

Eretztetni. *Sancire. Civitate donare.*

*Érezelni. *Follyvást érezni.*

Erköltsertékség. *Philosophia Moralis.*

Erköltseselni. *Moralisare.*

Erőösszszeség. *Complexus virium.*

Erőség. *Erő, fontosság.*

Erőtellyes. *Erővel tellyes.*

*Értekség. *Disquisitio. Commentatio.*

*Érzedmény. *Aesthetica.*

Érzelem. *Sensus. Gefühl.*

*Érzény. *Animal.*

Esemény. *Történet. Casus.*

Esmérettség, Értettség, Tudatság, Értékség, Tudákság, *Existentium in mente Cognitorum, Intellectorum, Scitorum; distinctius Intellectorum, distinctius Scitorum Complexus — Scientia.*

Estaszta. *Vatsora. Nachtmahl.*

Észok. *Principium.*

(61) Eszmélet. *Gondolat, képzelet.*

*Év. *Időkor. Aevum. Esztendő.*

Évődés. *Belső fájdalom, törődés.*

Évéskiváncs. *Appetitus.*

Évevittés. *Idősítés.*

*Évkönyv. *Annales. Krónika.*
Évszak. *Epocha. Időszakasz.*

F.

Fagyapju. *Pamut.*
Falka. *Számos p. o. esztendő.*
*Fárad. *Fáradság.*
Fáradalom. *Fáradság.*
Faragmány. *Faragott kép.*
Fajbeliközlés. *Nemű Tudósítás.*
Fegyelem. *Fenyíték.*
Fehérszemélynédeszka. *Dambrett. Ostábla.*
Feladni. *Candidare.*
Felalkudni. *Capitulare.*
Felbolydulni. *Felkelni, p. o. az ágyból.*
Feledség. *Feledékenység. Vergessenheit.*
Felépüléskönyv. *Erbauungsbuch.*
Felejtésbejutás. *Elfelejtés.*
Felévétetni. *Megkedvelni, szeretni.*
Felfelriadt Lélek. *Furdalódó, nyughatatlan elme.*
Felfejtődzet. *Evolutio. Ausgang.*
Felidézni. *Életre hozni.*
Felkent. *Költő. Adeptus. Eingeweiht.*
Felkéregetni. *Hivogatni.*
Fellyülmérni. *Lenyomni. Überwiegen.*
Felmeredt. *Felfüggesztett, nyílt, felnéző.*
Félretsapás. *Kitérés.*
Felszabni. *Drágára tenni.*
Felszék. *Hofstelle.*
Féltékeny. *Zelotypus. Eifersüchtig.*
Feltét. *Cél, Szándék, Feltétel.*
Feltsókolni. *Megtsókolni.*
Felüleges, *Felületes. *Superficiarius.*
Fellülepni. *Elborittani, önteni.*
Felülni. *Insurgere.*
Fémkör. *Lámpás.*

(62)

- Fenekleni. *Fundari.*
 Fenéktétel. *Principium. Grundsatz.*
 Festékség. *Ars Pictoria.*
 Festengetni. *Festegetni.*
 *Fejezni. *Magyarázni, előadni.*
 Fitzkó. *Stutzer.*
 Fixálni. *Megállapodni, állapítani.*
 Fogláts. *Syllaba.*
 Felnagy. *Majoros, Gazda.*
 Foltatlan. *Correct.*
 Folyadék. *Consectarium.*
 Folyam. *Follyóvíz.*
 Fonákság. *Viszszásság. — A' vart ruhának viszája.*
 Fonyar. *Királyipáltza. Clenodium.*
 *Fordá. *Tropus, Fig. Rhet.*
 Forrat. *Forrás. Quellé.*
 *Fojár. *Follyó-víz.*
 Fojókány. *Fluidum.*
 Földgömbértékség. *Globologia.*
 *Fődirákság. *Geographia.*
 (64) Földemi. *Patrióta. Földi. Landsmann.*
 Főranguhajó. *Linien-schiff.*
 Főtagrészek. *Hauptbestandtheile.*
 Főtanya. *Hauptquartier.*
 *Fővalóló. *Summum Ens.*
 Főveg. *Süveg.*
 Függelék. *Appendix.*
 Fűlmile. *Fülemile.*
 Fütýészni. *Kutatni, fürkészni.*
 Füzet. *T'somó, darab.*

G.

- Gántsa. *Verhaue — mikor az Erdőt az ellenség előtt bevágják.*
 Garad. *Lábos. Tiegel.*
 *Gedéltni. *Allicere.*

- Gedemék. *Tsillagzatok, Haedi.*
 Gépelyezetű. *Organicum.*
 Gira. *Magyar szó, tesz. Márcát.*
 Glücsi. *Glycere.*
 Gobócs. *Golyóbis.*
 Golyó. *Golyóbis.*
 Gondnyom. *Gondviselés' útja.* (65)
 Gondolmány. *Gondolat.*
 Gondtőkelet. *Subjectum.*
 Góthfal. *Gothusok' épületeinek maradványi.*
 *Gömbe. *Sphaera. Égitest.*
 Gömböly. *Sphoera.*
 Görtsileg. *Görtstől bántva.*
 Göts. *Tsomó, fojtó, hurok.*
 Gulats. *Pusztá, kopár.*
 Gúnynevezet. *Tsúfnév. Spitzname.*
 Gunyor. *Gúnyolás.*
 Gyarmat. *Szállítvány, Colonia.*
 Gyászipad. *Schaffot.*
 Gyenge. *Gyengeség.*
 Gyéren. *Rikán, néha.*
 Gyermekait elvesztette. *Gyermekei elhaltak.*
 Gyilkolódni. *Altaljárni, meghatni.*
 Gyökérhiszem. *Principium.*
 Gyök. *Gyökér, Radix.*
 Gyöngyölni. *Borittani, takargatni.*
 Gyönyör. *Gyönyörűség. Gyönyörű.*
 Gyúrni az Isteneknek Zsámolyát. *Esedezni az Isteneknek.* (66)
 Gyüledelem. *Gyűlés, gyülekezet.*
 Gyűrömlés. *Gyűrődés, hajlás.*

H.

- *Háborkozás. *Háború, tartós had:*
 Hadrász. *Verbungos.*
 *Hadrontz. *Rekruta.*

- Hadseregrész. *Contingentia*.
 Hadszakasz. *Feldzug*.
 Hadszükségsszekér. *Munitziós szekér*.
 Hagyomány. *Legatum*.
 Halálsujtás. *Halálos tsapás*.
 Hálás. *Háláadatos*.
 Halkva. *Halkal*.
 Hangbetűzet. *Cotta. Die Noten*.
 Hársallée. *Hársfák alatt való sétáló hely*.
 Hason. *Hasonló, született-olylan*.
 Hátahupás. *Darabos, egyenetlen*.
 Hatzukás. *Kaputrokos, foszlángos*.
 (67) Hazavetemedni. *Haza kerülni*.
 Háziságszerencse. *Familienglückseeligkeit*.
 *Hajlag. *Clima. Éghajlat. Himmelstrick*.
 *Hemzserde. *Legio*.
 Henger. *Cylinder*.
 Héznák. *Fiastyúk. Hyades*.
 *Heverő. *Állóvíz. Stagnum*.
 Hibabak. *Fehler*.
 *Hibázni. *Híjjával lenni*.
 Hidfej. *Brückenkopf*.
 Himiség. *Masculinum*.
 Hirdész. *Pap*.
 Hiresztelni. *Hirdetni, tudóstani*.
 Hiszelékeny. *Könnyenhivő. Credulus*.
 Hivatalbelihulladék. *Accidentia*.
 Hivzomos. *Huzamos, tartós*.
 Hóhumorodott. *Fehér homályu*.
 Honn. Honni. *Haza, Hazai*.
 Horpasz. *Oldal, Szárny*.
 Hoszszalom. *Weitläufigkeit*.
 *Hoszszáta. *Linea*.
 (68) Hozzáfogástalanul. *Unberührt*.
 *Hozzálmány. *Accidens*.
 *Hölgy. *Kellemetes Fehérszemelly*.

- *Hölyköltetni. *Rukkoltatni.*
- Höngörts roll. *Schneckedl.*
- Hős. *Vitéz, Bajnok.*
- Hősek' magva. *Vitéz Magyarfaj.*
- Hullani. *Kerülni — menni.*
- *Humorodott. *Homályos, komor.*
- *Humorvány. *Setéttség, homály.*
- Hunyor. *Tréfa, Jókedv.*
- Hunyorgatni. *Mosolyogni, katsingatni.*
- *Huppáltatni. *Hintázní.*
- Huzalkodni. *Huzódni, vonulni.*
- Hüllőesmérettség. *Amphibiologia hist.*

I.

- Idom. *Proportio.*
- Idv. *Idvesség.*
- Igazgatomány. *Regentia.*
- Igenezni. *Bizonyítani.*
- Igézet. *Bezauberung.*
- Iggal. *Méltán, méltó Jussal.*
- Ihlemény. *Ihletés. Spiritus.*
- *Iker, Ikrek. *Majores.*
- Iktatás. *Statutio, v. gr. in bonis Donat.*
- Ingermény. *Reiz.*
- Ingyenvételű. *Franco. p. o. Levél.*
- Intézet. *Testamentom.*
- Ionkoszorú. *Tavaszi mezeiviola koszorú.*
- Ipalni. *Eltitkolni, tagadni, kérdésbe vonni.*
- *Iramat. *Scriptura, Opus.*
- Íráshártya. *Papiros.*
- Iratos. *Sávolyos, sujtásos.*
- Irgalmatosság. *Irgalmasság.*
- Irigyvetekedőné. *Nebenbuhlerin.*
- Irrtár. *Archivum.*
- Istenfi. *Hérós.*

Itékes. *Criticus.*

Itékség. *Critica.*

Iz. *Gustus.*

*Izlelőtudomány. Iz. *Gustus. Aesthetica, Scientia Gustus.*

(70) Izlet. *Gustus.*

Iv. *Árkus p. o. Papiros. Bogen.*

K.

*Kamat. *Interes, haszon.*

Karám. *Kalyiba, gunyhó.*

Kardöttse. *Bagnét.*

Karmantyu. *Karkesztyű.*

Karöltve. *Karonfogva.*

Kajánhad. *Irigy Nép.*

Kavits. *Homok, követses agyag.*

Kedventz. *Kedvelt, Liebling.*

Kedvszeszszenés. *Kedrkerekedés.*

*Kegy. *Kegyelem. Gnade. Kegyesség. Pietas.*

Kegyelet. *Szirárrány. Arc-en ciel.*

Kegyelni. *Kedvelni.*

Kegyesz. *Kegyes ész.*

Kegyetlenül szép. *Igen szép.*

*Kellem. *Kellemetesség.*

Kellőközép. *Centrum.*

*Képmutató. *Képriselő.*

(71) Képzelmész. *Poëta, Költő.*

Képzemény. *Képzelet.*

Kerengő útmutatás. *Circularis Instructio.*

Kéret. *Actio jurid.*

Kertilakó. *Kertilakás.*

*Két. *Kétség.*

Kéteskedni. *Kételkedni.*

Kétkedés. *Kételkedés.*

Kétlaku. *Úszómászó. Amphibium.*

Kétleni. *Kétségbe hozni.*

- *Kets. *Reiz. Venustus. Lepor. Elegántia; Deliciæ. Anmuth.*
 Kezeskönyv. *Assecurantz-Buch.*
- *Kézkönyv. *Liber Manualis.*
 Kéj. *Szabad akarat, Jókedv valamihez. Jósáanta valakinek.*
 Kifeszült. *Erőltetett.* ismét: *Kiderült.*
 Kigyüremelni. *Feloldani, bomlani.*
 Kihozatal. *Eductum.*
 Kihuzat. *Extractum.*
 Kikészítettés. *Ausstaffierung.*
 Kilátás. *Aussicht.* (72)
 Kimivelés. *Kipallérozás.*
 Kimozogni. *Kimenni, kifordulni.*
 Kinézet. *Aussicht.*
 Kinézni. *Láttszani, Aussehen.* (73)
 *Kipipesíteni. *Felékesíteni.*
 Kipuhatolni. *Kitapogatni, nyomozni.*
 Kirie. *Zsinat, láрма.*
 Kitsordultig. *Plenarie, abundanter.*
 Kiváltság. *Privilegium.*
 *Kivégezni. *Meghatározni, definire.*
 Koboz. *Lant; ismét Toll, Munka.*
 Kókkadni. *Lankadni, hervadni.*
 Kolo'sma. *Ing.*
 Komám Uram. *Jupiter.*
 Kommogó. *Nachzügler, a' ki a' vertt tábor után hullároz.*
 Komorna. *Kammerjungfer.*
 Kompona. *Font, mérő-serpenyő.*
 Kopátslék. *p. o. a' dió' haja.*
 Kora. *Idejekorán való.*
 Kórház. *Ispotály.* (73)
 Korszavat. *Előkötény.*
 Koczkalap. *Quarrée.*
 Kő. *Kints. Pretiosa.*
 Kőb. *Cubus.*
 Kög. *Czirkalom.*
 Kőmettzezség. *Lithotomia.*

Kömlöd. *Kémlöhely. Vorpost.*
 Könnyelműség. *Leichtsinnigkeit.*
 Könnytseppek' eggynehányai. *Néhány könnytseppek.*
 Könnyüröm. *Keserü könny.*
 Könyvets. *Könyvetske.*
 Könyvmunka. *Könyv.*
 Könyvtár. *Bibliothaeca.*

*Kör. *Cirkulus.*

Körhatár. *Horizon.*
 Körny. *Periphaeria. Környék.*
 Környülmény. *Circumstantia.*

*Köröntze. *Currens.*

Körtér. *Circus.*

(74) Körünyesett esméret. *Cognitio praecisa.*

Köszöntő. *Adresse.*

*Kötélék. *Egybekötés. Nexus.*

Kötlevél. *Obligatio.*

Közbeesni. *Közbeszóllalni.*

*Közönnölni. *Időről időre közölni.*

Közönyűség. *Közönséges újság.*

Közvimálly. *Közvilágosság, napfény. Publicum.*

Kövértelen. *Sovány.*

Kuntargontza. *Ursa minor.*

Külbirtok. *Colonia.*

*Külketudákság. *Calculus differentialis.*

Külmiképség. *Külső forma.*

*Különölni. *Distingvere.*

Külszin. *Külső szín.*

Kültzím. *Külső név, Titulus.*

Küpris. *Cypris.*

L.

Lábadázók. *Portázók. Streifende Partheien.*

Lábtü. *Harisnya. Strümpfe.*

(75) Lak. *Lakhely.*

- *Lakáldalom. *Status. Staat.*
 Lakmározni. *Vendégeskedni, tobzódni.*
 Lam. *Harmat.*
 Lantolag. *Oda.*
- *Latán. *Deák.*
 Láthatlan. *Láthatatlan.*
- *Látodalom. *Theatrum.*
 Latorkert. *Árok, Sántz.*
 Láttárság. *Horizon.*
- *Leagyolni. *Leverni, vágni.*
 Lebleértékség. *Aërologia Phil.*
 Leendhető. *Lehető.*
 Legázolni. *Levetni.*
 Legsül. *Praecipue.*
- *Lehette. *Lehettség, Possibilitas.*
 Lepkekatona. *Voltigeurs.*
- *Lepleg. *Velum.*
 Leplezet. *Takaró, Oltözet.*
 Leplezni. *Takarni, fedni.*
 Léptselni. *Lépegetni.*
 Letarolni az ágyut. *Die Stücke demontiren.*
- Lételező. *Levő.*
- Letenni. *Nyomtatásban kiadni.*
- *Létetvény. *Effectum.*
 Levélkövetés. *Repetitio Literarum.*
 Lidércz. *Gyújtó rakéta.*
 Liptse. *Leipzig.*
- *Lódarabok. *Darab lovak.*
 Lohadni. *Izzani, langalni.*
 Lombosbércz. *Zöldágas tető.*
 Lots. *Viz.*
- *Lotsmoj. *Folyamat, patak.*
 Lotsogáskürt. *Szószátyárnyelv.*
- *Lovancz. *Huszár.*
- *Löllyedék. *Sebesen rohanó víz.*
 Lőny. *Ens.*

Lőnyödmény. *Ontologia.*

Lükkögés. *Ingadozás, tétovázás.*

M.

Magakinyilatkoztatás. *Patens. Erklärung.*

Magánországglomány. *Monarchia.*

(77) *Magong. *Solo-Táantz.*

*Mammolni. *Lassu mozgással dolgozni.*

Mamsell la Regle. *Fr. szó. Domina Régula.*

Marczongótűz. *Kártáts.*

Másánt. *Másképp, máskülömben.*

Másodranguhajó. *Fregat.*

Maszk. *Maskara, állorcza.*

Másvallásbeli. *Protestáns.*

Másvétel. *Transsumptum.*

Majtz. *Drága kantárszár.*

Megfutam. *Futásnak ered.*

Megkarolás. *Megölelés.*

Megkérődni. *Megkérettetni.*

(77) Megszivelni. *Megszánni, könyörölni.*

Megtisztálás. *Rectificatio.*

Megy. *Megye, Helység.*

Méhe, Méhecs. *Méh, Méhecske.*

Mennydurrogtató. *Jupiter.*

Mennytár. *Plat-fond.*

Méregjáték. *Emésztődés. Furor.*

Merengni. *Süllyedezni — fellelegezni.*

(78) Merészlet, *Courage.*

Meredt fül. *Figyelmetes fül.*

Meszszíró. *Telegraphus.*

*Mesteri. *Meisterhaft.*

Mestermiv. *Meisterstück. Remék, Paradigma.*

Mesterszó. *Terminus Technicus.*

Mezengy. *Idyllion.*

Miatt. *Ért. Pro.*

- Mindenes. *Közönséges.*
- *Mindenményedelem. *Universitas.*
- Mindenki. *Kiki.*
- *Miséglőök. *Causa materialis.*
- Mitra. *Süveg.*
- Miv. *Munka. Könyv.*
- Mivelésbe vinni. *Tartani, tenni.*
- Miveletes. *Practicum.*
- *Módivagyonság. *Existentia modalis.*
- Mogorva. *Komor, rántzos.*
- Molette. *Moly-ette.*
- *Mondákság. *Rhetorica. Ars Oratoria.*
- *Mondolat. *Oratio.*
- Morotvány. *Tótsa, Halastó.*
- Mosolly. *Mosolygó.*
- Mottzatlan. *Mozdulhatatlan.*
- Mozgásejtés. *Gesticulatio.*
- Moztony. *Motivum.*
- *Moztonytudákság. *Mechanica.*
- Mozvány. *Machina.*
- Mulékony. *Mulandó.*
- *Muzsikösszönösdí. *Concert.*
- Műszó. *Terminus Technicus.*
- Művemény. *Machina.*
- *Művödelem. *Fábrica.*
- N.
- Nagybiró. *Isten.*
- Nagyobbrakás. *Többen. A' világ.*
- Nagyok. *Lordok — az Anglusoknál.*
- Nagysád. *Nagyságod.*
- Nagysok. *Sok szenvedés. Nyomorúság.*
- Napiparancsolat. *Parola.*
- Napirmány. *Journal.*
- Napráám. *Calendarium.*
- Napzat. *Nap, dies.*

(79)

(80)

- Násfa. *Fazdvár.*
 Naszád. *Folyó, könnyű.*
 *Négyeglet. *Quadrangulum.*
 Néha. *Néhai p. o. Néhai szegény Benitzky Uram.*
 Nehézmértze. *Barometrum.*
 *Nem. *Nemzet. Natio.*
 Néma. *Pénztartó hely. Cassa.*
 Nemestelek. *Curia nobilitaris.*
 Nemesülés. *Sessio nobilit.*
 Némség. *Genus Logicorum.*
 Nemzetsor. *Genealogia. Stammbuch. Ahnen.*
 Néprohanás. *Landsturm.*
 Népségelem. *Populatio. Bevölkerung.*
 Nézet. *Nézés, pillantás.*
 Nézlelni. *Intueri. Anschauen.*
 Néztárgy. *Schauspiel.*
 Névtestvér. *Drusza.*
 *Nimlány. *Nympha.*
 (81) Nő. *Feleség, menyetske.*
 Nőszszék meg véle. *Legyen vele szerentsétlen.*
 *Nőtövény. *Plánta.*
 Nüansza. *Fr. szó. Nuance.*
 *Nyelvemes. *Grammaticus.*
 *Nyelvémség. *Grammatica.*
 Nyelvmives. *Grammaticus.*
 Nyilatkozat. *Patens.*
 Nyillám. *Ligetes hely. Nyílás.*
 *Nyilvánítani. *Manifestare, illustrare.*
 Nyirettyü. *Hegedűvonó.*
 Nyom. *Impressio. Spur.*
 Nyomorú. *Nyomoruság.*
 Nyősténke. *Feleség.*
 Nyőstényittés. *Gen. Foemin.*
 Nyughely. *Nyugvóhely.*
 Nyugni. *Nyugodni.*
 Nyugodalombizgató. *Aufwiegler.*

Nyugtalanság. *Nyughatatlanság.*
 *Nyutszamság. *Prosodia.*

O.

(82)

- Odakövesedve. *Mozdulhatatlan.*
 Odasürgetni. *Kénszerítve menni.*
 Og. *A' Magyaroknak legelső Attya.*
 *Okalap. *Causa fundamentalis.*
 *Okértékség. *Philosophia:*
 Okforrás. *Principium.*
 *Oklótehettség. *Ratio.*
 Oldalzat. *Oldal. Lap.*
 Olvasottság' lajtorjája. *Gradus eruditionis.*
 Onkel. *Fr. szó. Oncle. Patruus.*
 Orázat. *Stunde.*
 Orgonajártó. *Orgonatsinálló.*
 Orom. *Tető. Vertex.*
 Orotvány. *Irtás.*
 Orrkendő. *Zsebkeszkenő.*
 Országglomány. *Regierung.*
 Országoltalom. *Insurrectio. Landwehr.*
 *Oskolairókalkodás. *Schulfuchsserei.*
 *Osztrák, Osztyák. *Austriacus.*
 Otthonoló. *Házi, oda haza lévő.* (83)
 Odöngő. *Ogyelgő, koválygó.*
 Oklelő Hajdu. *Szegény BUFFON, 's BLUMENBACH! ti még ezt a' Szarvasmarhák között kifelejtettétek halhatatlan Munkáitokban!*
 Ömledezés. *Elragadtatott képzelet.*
 Omölts. *Szagosviz-tartó edény.*
 Őné. *Sie.*
 Ünnöngős. *Vocalis.*
 Önnöntudvalévőség. *Selbstbewusstsein.*
 *Önnözet. *Individuum.*
 *Önnözeti természet. *Natura individualis.*

Öreb. *Wachthund.*

Örlélek. *Genius.*

Örmester. *Strázsa. Kapus. Vártás.*

Örömteli. *Örvendetes.*

Örjöngeni. *Elragadtatni, magán kívül lenni.*

*Öszinte. *Simplex. Candidus.*

Öszvebontani. *Öszvezavarni.*

Öszve-kezelve. *Karonfogva.*

(84) Öszvezagyválni. *Öszveelegyíteni, illetni.*

*Ötlet. *Objectum.*

P.

Pakilints. *Büdösféreg.*

Pállyaág. *Érdemborostyán.*

*Pamlag. *Kanapé, zófa, gyepágy.*

Parantsolólag. *Praeceptorie.*

*Parantsszó. *Commando-Wort.*

Párhuzamosan. *Parallele.*

Passio. *Deák szó: Indulatosság. Leidenschaft.*

Pattantyú. *Ágyu.*

Pazarfény. *Pompázás.*

Pajdák. *Plejades.*

*Példamány. *Nyomtatvány. Abdruck.*

*Példány. *Exemplár. Mustra.*

Penderedni. *Támadni, készülni.*

Pénzkupetz. *Banquier.*

Pessedezni. *Rómlani, vészni.*

Péte. *Tojás. Ovum.*

(85) *Pijhe. *Pehely.*

Pillagó. *Tündöklő, fénylő.*

Pintzekirályné. *Örömlány. Lustdirne.*

Piom. *Függő sinor. Senkblei.*

Pislongani. *Tekinteni, pillantani.*

Piszkántsí. *Grübler.*

Plán. *Planum.*

*Polgáritás. *Civilisatio.*

Pompaműhely. *Oltözőasztal. Toilette.*

Ponk. *Tető.*

Porong. *Homoktorlás, zátony.*

Porongyó. *Jóizü.*

Porontó. *Pattantyús.*

*Porosz. *Burkus. Prussus.*

Pót. *Additamentum.*

Potyolni. *Zuzni, verni.*

Pullyátska. *Niederträchtig.*

Püspökségedelem. *Bisthum.*

R.

Rakontza. *Törvény.*

Rangdíj. *Taxa.*

Ránézveség. *Hinsicht.*

(86)

Rásza. *Káposzta plánta.*

Rajlódás. *Fanatismus. Schwärmerei.*

Rajz. *Planum. Rajzolat, kép.*

Ravatal. *Rothadás, enyészés.*

Redő. *Titok. Falten.*

Régesztendő. *Veteranus — a' Katonáknál.*

*Reggelet. *Morgendämmerung.*

Rekentze. *Classis.*

Remekelő. *Experimentale.*

*Rendkívüles. *Extraordinarium.*

Rendszer. *Systema.*

*Rentze. *Registrum. Lajstrom.*

Rény. *Virtus. Tugend.*

Renyheség, Restség, lustaság.

Repkény. *Hedera. Epheu.*

*Repülőírás. *Brochure.*

*Részlet. *Partitio.*

Részelkedés. *Részrehajlás. Interessentia.*

Résztelenség. *Gleichgültigkeit.*

Részvét. *Interesse. Theilnahme.*

- (87) Révszer. *Hajó.*
 Rivvants. *Jégesső.*
 Roll. *Személy, képviselés. Rolle.*
 Rom. *Omladék, dűledék. Ruine.*
 *Rontsárd. *Artilleria.*
 Rökönyödés. *Hallgató idő — éjjeli csendesség.*
 Rövid. *Rövidség.*
 Rövidebbet vonni. *Den kürzern ziehen.*
 Röviden jönni. *Zu kurtz kommen.*
 Rugástoll. *Triebfeder.*
 Ruhaszekrény. *Kleiderschranke.*

S.

- Salápolni. *Örvendeni, tapsolni.*
 Sanyar. *Sanyarú, érzéketlen.*
 Sáppulni. *Sáppadni, hervadni.*
 Sarampó. *Oszlop. Monumentum.*
 Sarkbakövetni. *Nyombankövetni.*
 Saja. *Finom, derék.*
 Sajátkeresés. *Eigennutz.*
 (88 *Sajáttság. *Fejesség. Eigensinn.*
 Scarapna. *Skorpio.*
 *Segéd. *Segítő eszköz.*
 Selypittő. *A' Nyelv' durvább hangjait lágyítani igyekező.*
 Semezsemmás. *Indifferens. Gleichgültig.*
 Serkenet. *Oriens.*
 Sérült. *Sértett, bús.*
 *Setét. *Setéttség.*
 Sikátor. *Szűk utza.*
 Siker. *Gluten. Schleim.*
 Sinkedni. *Sinlődni,*
 Sokhihetőssel. *Hihetőleg*
 Söktüzessel. *Hevesen, forrón.*
 *Sopár. *Sovány, szegény.*
 Sorrend. *Sor, v. rend.*

Stantza. *Stanze.*

Suhadar. *Sudár, magas.*

Sülgedni. *Tsüggedni.*

Sürgetésbéli. *Sürgetős.*

Sürgetni. *Kénszeríteni, erőltetni.*

Szabadna. *Szabad volna.*

(89)

*Szabda. *Regula. Törvény.*

Szaguldólni. *Recognosciren.*

Szak. *Szakasz.*

Szakmány. *Rolle.*

Számszer. *Registrum.*

Számtalan. *Legio.*

Számtudás. *Arithmetica.*

Szárazbéllyeg. *Stempel.*

Szárma. *Töltött káposzta.*

Szarvas Angyal. *Sátán. Diable.*

Százszaka. *Század. Jahrhundert.*

Szájalás. *Peroratio.*

Szájkabibor. *Piros szátska.*

*Szájmód. *Dialectus.*

Szegült. *Emelt, készített.*

Szelni. *Szabni, alkalmaztatni.*

Szellőcse. *Szellőtske.*

Szélviz. *Szélvész.*

Szembeesőleg. *Szembetünőkép.*

Személlyezim. *Személyes érdem.*

Személykép. *Rolle.*

(90)

Szemintet. *Katsintás.*

Szemöld. *Szemöldök.*

Szempont. *Tekintet.*

Szemtűnő. *Szembetűnő.*

Szemügyelni. *Nézni, vizsgálni.*

Szender. *Esthajnal-tsillag.*

Szenvedelmes. *Passionatus, Leidenschaftlich.*

Szapelkedni. *Iparkodni, szándékozni.*

Szépírátság. *Calligraphia.*

Széplődni. *Glänzen.*

Szépne. *Die Schöne.*

Szépenség, Szép név.

Szer. Sor. Mód.

*Szerács. *Apothecarius* — és jó szó is : mert tsak olyan, mint :
kaláts, forgáts, kártáts 's a' t.

*Szered. *Apotheca* — és jó szó is : mert tsak olyan, mint :
Ezered, mered 's a' t.

Szerelemgyerek *Zabgyerek.*

Szerencsétetni Szerentsésnek lenni.

(91) Szerencsézni. *Kotzkáztatni.*

*Szerettem. *Organum.*

Szesz. *Geist. Spiritus.*

Szinetlen szerénység. *Valóságos iparkodás.*

Szinmártátság. *Ars tinctoria.*

Szinténség. *Analogia.*

Szipoly. *Moly.*

Szivecsem. *Sziretském.*

*Szívképző. *Szívformáló* — jobbító.

Szobászné. *Stubenmädchen.*

Szobor. *Statua.*

Szófektetés. *Syntaxis.*

*Szók' többsége. *Pluralitas votorum.*

*Szomoróza. *Mesto a' Muzsikában.*

Szomorjáték. *Tragoedia.*

Szonkolyodni. *Szomorkodni.*

*Szorg. *Diligentia.*

Szorgszerény. *Szorgalmatos iparkodás.*

*Soreggység. *Szoros eggyesség.*

Szójárat. *Provincialismus.*

Szováta. *Szövőszék.*

(96) Szökni. *Menni, sietni.*

Szörnemény. *Ungeheuer.*

Szörny. *Monstrum.*

Szörnyekölője. *Apolló.*

Szörnyeteg. *Monstrum.*

- Szulákos. *Tövises, szúró.*
 Szunád. *Scriba, Cancellista.*
 Szuradék. *Punctum.*
 Szurat. *Punctum.*
 *Szurdants. *Spádé.*
 Szü. *Testvérek' Felesége.*
 Sü, v. Süv. *Férj v. Feleség' Bátyja.*
 Szülődni *Születni.*
 Szürke ló szügyében. *Ló Vendégfogadóban.*
 Szüzetsné. *Szüzetske, a' Foem.*
 Szüzné. *Szüz, a' Foem.*

T.

- Tábirász. *Notarius.*
 *Táborkozás *Hosszas táborban létel.*
 *Tábornok. *Generalis.*
 Talabor. *Terebélyes, árnyékos.*
 Talaris. *Hosszu ruha.*
 Talp. *Basis. Fundamentum.*
 Talpszer. *Materia.*
 Tanakmányos. *Theoreticum.*
 Tanátsvégzés. *Senatus Consultum.*
 Tanitírás. *Documentum.*
 *Tanóda. *Oskola.*
 *Tanódalom. *Gymnasium.*
 *Tántzadalom. *Bál.*
 Tanúírás. *Documentum.*
 Tanúmány. *Documentum.*
 *Tanulmány. *Scientia.*
 Tanyarév. *Portus.*
 Tapodmány. *A' mi tapodtatik.*
 Tapzs. *Taps.*
 Táran. *Tárva, nyitva.*
 *Tárgyazni. *Illetni. Betreffen.*
 Tárgyalag. *Objective.*
 Tartalom. *Innhalt.*

- *Társadalom. *Collegium.*
- (94) Távollévőségben. *Tárol.*
 Téhely. *Borotvatok.*
 Téhelyezetlen. *Szinlés, simítás nélkül.*
 Tehertelen. *Könnyű.*
 Teknő. *Paizs.*
 Televény. *Congestum* — és jó szó is : mert csak olyan, mint kelevény, Ötervény 's a' t.
 Tellemtudákság. *Calculus integralis.*
- *Tellyedelem. *Plenipotencia. Vollmacht.*
 Tempe' vidámjai *Tempe' kies vidékei.*
 Templombilints. *Házassági esküvés.*
 Tengerügytanás. *Administratio marina.*
- *Teremlettárház. *Naturalien-Kabinet.*
- *Teréj. *Planities, spatium.*
 Teréjtudákság. *Geometria.*
- *Természetedmény. *Physica.*
 Természvilágértékség. *Philosophia natur.*
 Területes terhes lövés. *A' hajó egyik oldalán lévő minden ágyuknak egyszerre való kilövése.*
- *Testmagértékség. *Stoechiologia s. Chemia.*
- (95) Tétlen. *Unthätig.*
- *Tetszitze. *Schöne Wissenschaft.*
 Tetszitzeség. *Aesthesis.*
 Tettemény *That.*
 Tejvaj. *Butyrum.*
 Thyrsus. *Szőlővessző.*
- *Tiporvány. *A' mi tipratik.*
- *Tisztesség dandárja. *Ordo Civilis.*
- *Titkáts. *Chemicus.*
 Titokírász. *Secretarius.*
 Toborzon. *Szökdétselve, ugrándozva.*
 Tollkés. *Federmesser.*
 Tőkeleg. *Subjective.*
 Tölgykirályné. *Akhátfá.*
 Tömedékes. *Intensivum.*

Tömény. *Az erczek' crystallizatiója. Gruppe.*

*Tömpeget. *Obtusangulum.*

*Tömör. *Ezered. Regimen.*

*Tömkeleg. *Labyrinthus.*

Töpní. *Töppedni, aszni.*

Törekedemény. *Expeditio.*

*Töröngyölni. *Öszvegyülni.*

(96)

Törtétség. *Zufall.*

Tózsérkedni. *Kalmárkodni, nyerekedni.*

Töves. *Nyomos. Gründlich.*

Tsapat. *Batallion.*

Tsapongani. *Habozni, kételkedni.*

Tsárnok. *Tornázt, folyosó.*

*Tsend. *Tsendesség.*

*Tsermely. *Patak.*

*Tsértse. *Fülönfüggő.*

Tsétis *Variolae.*

*Tsiklándlágyság. *Itt per Allegoriam parton termő gyenge
füvet tesz.*

Tsinálmány. *Productum.*

Tsiszolni. *Poliren.*

Tsontfejudva. *Koponya' ürege.*

*Tsoporda. *Brigada.*

Tsorgalag. *Tsepegőkő.*

*Tsőgyilk. *Bagnét.*

*Tsupatudákság. *Mathesis pura.*

Tuba. *Kürt, trombita.*

Tudaklani. *Tudakozni.*

Tudákos. *Mathematicus.*

*Tudákosság. *Mathesis.*

Tudalom. *Tudat, tudás.*

Tulajdonolni. *Tulajdonítani, ajánlani.*

Tulajdonságosítani. *Qualificare.*

Tulmulni. *Felgyülhaladni.*

Tulvilági. *Orientale. Antipodes.*

Tündérvilág. *Mundus Metaphys.*

(97)

Tünetvilág. *Mundus Phys.*

Tündérke. *Nympha.*

Tündérittés. *Abstractio.*

Tündérvilágértékség. *Philosophia Transcend.*

Tünet. *Váltó. Schein.*

*Tünekép. *Idea.*

*Tünlet. *Apparitio.*

Tünöngye. *Musa.*

Tüntető. *Mutató Tábla. Verzeichnisz*

*Türmész. *Martyr.*

Tzekle. *Keleptze, tör.*

Tzobók. *Tyuk v. ludtzomb.*

(98) *Tzombolni. *Törekedve menni.*

Tzövek. *Pyramis.*

U.

Udvarlás. *Audientia.*

Unadék. *Unalom, unatkozás.*

Uralkodalom. *Imperium.*

Urka. *Uracska. Mazur.*

Utálság. *Utálatosság.*

*Utóink. *Posteri.*

Üdvös. *Idvesség. Salus.*

Ügyelet. *Institutum.*

Ügyes. *Alkalmatos. Geschickt.*

*Ügyész. *Advocatus. Procurator.*

Ük. *Majores.*

Ültetmény. *Plánta, vetemény.*

Ür. *Üreg. Höhle.*

Ürögforogni. *Manövrírozni.*

Üszk. *Fáklya, villám.*

Z.

Zamatos. *Szamatanos, illatos.*

Záratlan végzés. *Patens.*

(99) Zavar. *Zivatar.*

- Zemes. *Lágyan készült írha.*
 *Zengemény. *Opera.*
 Zomántzfogsort láttatni. *Megnevettetni.*
 Zongora. *Klavier.*
 *Zöte. *Vegetabile.*
 Zsebbegeny. *Brieftasche. Pugillaris.*
 Zseni. *Fr. szó: Genie. Észláng.*
 Zsinár. *Hijjábavaló.*
 Zsugorgatott hadsereg. *Reserv-Armee.*

J.

- Jámborat. *Virtus.*
 Járdalni. *Járkálni, szállongani.*
 Járomfa. *Iga. Joch.*
 *Játtábor. *Lager.*
 Jegyzék. *Jegyzés — és jó szó is; mert tsak olyan, mint*
Fazék, Főzelék, Szerdek 's a' t.
 *Jelenlet. *Phaenomenon.*
 *Jelségessen. *Specifice.*
 Jól állani együtt. *Gut stehen mit einander.*
 Jótett. *Virtus, — mely jobb is a' Rénynél, 's Jámboratnál.* (100)

V.

- *Vadontz. *Természeti, eredeti, mesterség által nem változtatott.*
 *Vágtsó. *Comma.*
 Vágy. *Vágyás.*
 Vaklani. *Vakoskodni.*
 Valaholottolás. *Ubicatio.*
 Vallásmotozás. *Inquisitio.*
 *Való. *Serius, severus.*
 *Valólat. *Ens.*
 *Vándorlott. *Jártasköltes.*
 Várda. *Hadisereg, tábor.*
 Vároltalom. *Besatzung.*
 Vártvagyon. *Activa, — sensu politico.*

Vájtfulü. *Purgatae auris.*

Véd. *Védelmező, mentő.*

Védte. *Mentsége valakinek.*

Véghetlen. *Véghetetlen.*

Véglakás. *Temető, sír.*

(101) Véglettudákság. *Analysis finitorum.*

Végszak. *Vég-szakasz. Utólja valaminek.*

*Végtelenlet. *Immensum.*

Végtelenletstudákság. *Analysis infinitorum.*

Vélemény. *Opinio.*

Vendégajakú. *Idegen nyelvű, nyelvhez nem értő — Nyelvrontó.*

Vénhült. *Elvénhedett, vénült.*

Vérér. *Vena.*

Veröcze. *Kis kapu, korlát.*

Vértanú. *Martyr.*

Vértestné. *Consanguinea. Testvér, a' Foem.*

Veteményedelem. *Seminarium.*

Vétket tsinálni valamiből. *Vétkül tulajdonítani.*

Vétlen. *Artatlan, büntelen.*

*Vezedezés. *Commandirozás.*

Vezérszó. *Elöljáróbeszéd. Einleitung.*

Vid. *Vidám, derült.*

Vidortsata *Lebhaftes Gefecht.*

Vigadalom. *Vigság, mulattság.*

*Vigallicza. *Ugrós tántz. Allegro.*

(102) Vigasz. *Vigasztalás. Trost.*

Vigságkörte. *Vig társaság.*

*Villo. *Aether.*

Villóértékség. *Aetherologia Phil.*

*Vimály. *Világosság.*

Vinnye. *Műhely, Kovács-műhely.*

Virág év. *Ifjui kor.*

*Virály. *Zöldellő kies tájék.*

Virits. *Succus arborum emanans.*

Virulmány. *Zöldellő kies tájék.*

Vi'slatás. *Keresés, nyomozás.*

Viszfigyelés. *Reflexio, sensu Phil.*

Viszhang. *Echo.*

Viszonlani. *Reciprocare.*

Viszontgyónás. *Költsönös vallástétel.*

Viszontság. *Viszontagság.*

Viszontvizit. *Költsönös látogatás.*

Viszjuttalom. *Recompense.*

*Vizépittés. *Hydraulica.*

Vonat. *Linea.*

FÜGGELÉK.

Nem *tzéll*yom ugyan senkinek szakálljában kapni — is ments *megh* Istenn! — kivált az *bötüirákság* fölött, *az* *mej* még oll gyöngye lábonn áll az Szittyák nyelvökre nézvést; hanem *mind*-hogy az *heles* Irás ollan az munkábo, *mind* az fűszerszám az ételbe: *innéjd* nem tarttottam üdövesztéssnek. 's *fölösleg* vallónak, *holott* *immáron* az Magyar Nyelv kimiveléssérül *lévő* Munkácskámot *ellvégezvén*, ezzen Függelékbe az szovaknak *heljes* leirássát is *folttatolagossan* *edgy* két szóval érdekellem. Eztet *kévánja* mint az föl tett *tzély*, mint az jóó rend *megh* tartássa *mejet* kötelességemnek is *ösmérem*.

De *viszontag* *tzélyommal* *elenkezne* *mostanság* *mindenn* *edgyes* *Jedzésekre* *ügyellni*, *mell* *nállomnál* *föllengösseb* *elméü*, *Tudóssoknak* az *gondgya*. Kik *pedigh* *mindennémő* *Törvényjeiket* az *szók szerkőztetéssének*, *avagy* *hogy* az *Ortografjának* *eszőkben* *vennyi* *akargyák*: *igazéttyuk* *eőket* *RÉVAYnkhez*, *PÁPAYnkhez*; *seőt* (kit *előbb* *köll* *vala* *emléttennem*) *SYLVESTER-höz*, *mellnek* *ölégh* *ditsiretére* *vállik*: *miképpen* *homállbo* *dölt* *rég*hi *Nyelvönket* *megh* *jobétván*, *és* *elseő* *lón*, az ki *Régullák* *közzé* *szorétva*, *zsinórmérték* *gyalánt* *anná* *aztat* *Onokájinak* *elejbéje*.

Mit *szóllak* az *Puristákról*, *Nyelvszépéttőkrül*, *Bövéttők-ről*? az *Jottistákról*, *Y-istákról*?? mit az *Fordéttókrul*, *Épéttők-ről*, *Rontókrul* &c??? — *mellek*, *mind* az *hangyál* *halhatatlan* *számmol* *nyüsgenek* *edj* *üdő* *ulta* a' *Magyar* *Hellikony* *allábo*. *Miátam* — *mind* az *csiga*, *ki* *alég*lan *kémszarváját* *báncsák*, *üstént* *honnábo* *vonyul* — *kinek* a *tudóss* *pörhöz* *kedvők* *vann*,

ám hartzollanak! Én hogy edjik Félynék sem véccsek, sem nem ujjéttok, se vellők öszvö nem botsáitkozom; de kezmem sebemben gyukván, korhelkodva számott is nem táitom: hanem, miért az villágba mast ez, maid amasz tecczik; és topasz-tallván, hogy vadnak ölögenn, kiknek az bátyok kanál is joó: innénd ez kiss Munkáccskámbo, melnek elejbé jeless Rézképett is mettzenyi hattam, mint az szovak formálottyára, mint az heles Irássro nézvést az legh tsényossabb üzletű, és legh pallérozotttyabb Irókhez magamat alkalmaztattam; — akár Puristák, akár Fordéttók avaggy Jottisták &c. azok löttek légyjen.

Távoly léttem miát az Nyomtattássbo is némell HIBÁK esstek, kiből az héányossabbakatt Olvassóink ill-képenn meghjavéttanyi mélytőztassák.*

Lap.	Sor.	Hiba.	Olvasd.
35	2—3	<i>Hadszaszakasz</i>	<i>Hadszakasz</i>
37	10—11	<i>párhuzantoson</i>	<i>párhuzamosan</i>
38	10	<i>muzsikköszönösdí</i>	<i>muzsikösszönösdí</i>
39	9—10	<i>Nyelvmiveléseink'</i>	<i>Nyelvmivelésünk'</i>
44	8—9	<i>Író, társát</i>	<i>Író-társát</i>
—	11	<i>(ő mondja.)</i>	<i>(ő mondja)</i>
45	5	<i>örvendezhessenek</i>	<i>örvendhessenek</i>
46	4—5	<i>Magyaritvánt</i>	<i>Magyaritván</i>
47	6	<i>Jegyzésekkel</i>	<i>Jegyzékekkel</i>
48	1—2	<i>potul</i>	<i>pótul</i>
—	2—3	<i>Művödelmeke</i>	<i>Művödelmek</i>
48	17—18	<i>Földemüm</i>	<i>Földemiim</i>
50	15	<i>(tsal.)</i>	<i>(tsal)</i>
52	2	<i>Álapittani.</i>	<i>Alapittani.</i>
—	19	<i>Minueet.</i>	<i>Minuette.</i>
53	2	<i>Armás</i>	<i>Ármás.</i>
—	11	<i>Emanere,</i>	<i>Emanare,</i>

* Az itt elsorolt sajtóhibákat e kiadás szövegében kijavítottuk.

Lap.	Sor.	Hiba.	Olvasd.
53	15	<i>Uneingeweicht.</i>	<i>Uneingeweih't</i>
58	9	<i>Plánum. Entwürf.</i>	<i>Planum. Entwurf.</i>
60	4	Erezelni.	Érezelni.
—	13	<i>Anmal.</i>	<i>Animal.</i>
64	5	<i>Summum. Ens.</i>	<i>Summum Ens.</i>
65	5—6	<i>Sphoera.</i>	<i>Sphaera.</i>
67	20	<i>Weitläufigkeit.</i>	<i>Weitläufigkeit.</i>
73	4	Kő. Kints.	Kő. Kints.
—	18	<i>Peripheria.</i>	<i>Periphaeria.</i>
77	19	<i>Plat—fond</i>	<i>Plat-fond.</i>
78	4	<i>Meisterfaft.</i>	<i>Meisterhaft.</i>
79	9	Muzsiköszönösdi.	Muzsiköszönösdi.
80	16	Népsegedelem.	Népségedelem.
81	8	Nyelvmives.	Nyelvmives.

BREKEKE! BREKEKE!! BREKEKE!!!

KLOÁX! — TUÚ!

JEGYZETEK.

E jegyzetekben a *Mondolatnak* a Nemzeti Muzeumban levő kézirati példánya és a kinyomtatott szöveg közti eltéréseket állítjuk össze. Előbb a nyomtatvány szövegét közöljük, s a kettős pont után következik a kézirat megfelelő részlete. Az eltérés gyakran jelentéktelen, de néhol a rosszul másolt vagy félreértett szöveget csak a kézirat megtekintése világosítja meg. B. J.

19. l. 6. sor *legyek*: légyek; 8. sor *ne*: nem; 9. s. *Izlelőtudományunknak*: — tudományomnak; 10. s. *találandó*: találódó; 11. s. *nötevények*: növétenyek.

20. l. 1. sor *Ötletre*: ötletbe; *behatásom*: béhatásom; 9. s. *akarnék*: akarok.

21. l. 7. sor *elfutotta*: elfutottak; 9. s. *engedd*: *hogy beszédem*: engedjen *hogy beszédemnek*; 11. s. *heverohez*: *pes-hett heverőhöz*; 13. s. *follyam*: *flyamú*; 14. s. *képest* után: *izzadozni*; 15. s. *a' Magyar Nyelv-mívelés*: *a' Magyar nyelv mívelése*.

22. l. 1. sor *fedezi*: *fejezi*; 3. s. *I. Cikk* hiányzik; 6. s. *kelljen*: *kell még*; 11. s. *Századin*: *Százainn*.

23. l. 2. sor *kell-e' esmernünk*: *kell-é esmérnünk*; 3. s. *minekután' a' Polgár élet finomságok*: *minekutánna a' Polgári élet finumsággal*; 7. s. *Századot*: *Százados*.

24. l. 3. sor *II. Cikk* hiányzik; 4. s. *Második Részében*: *másod Részletébenn*; 7. s. *az álnok bosszútételeinek*: *az alkok* bosszútételeinek*; 12. s. *képeik*: *tünképeik*; 13. s. *állangó sopárok, és eggyűgyűek voltak*: *állangósok, sopárok és eggyűgyű voltak*; 16. s. *inkább előtt*: *mind*; 17. s. *Magasztalódna*: .... *magasztalódjon*.

* Ez a helyes; v. ö. a szótárban *alk* a. m. *elementum*.

25. l. 1. sor *birtokainak határozatát*: birtokainknak határozatait;
5. s. *szét-űzvé*n: szét űzni; 7. s. *Tudományok'*:
Tudományom; 11. s. *állítottományomnak*: állítottomá-
somnak; 14. s. *összehasonlítani*: hasonlítani; 17. s.
képzeltőlésében: képzelésére.
26. l. 3. sor *sziklák'*: szikláknak; 10. s. *győzhető*: győzhetlen.
27. l. 1. sor *nyakra 's főre*: nyakra főre; 4. s. *annyi búval nyo-*
mozva: annyi nyomorúval bajózva; 16. s. *festésekkel*
büszménykednek: festményekkel büszkélkednek.
29. l. 3. sor. *miképp'*: miként; 5. s. *dörömbölt*: döröngyelt; 12. s.
alapítja: állapította; 13. s. *fellyül ülő*: felyül létlő.
30. l. 2. sor *kegyeszek ditsőségére*: kegyének dütsőségére; 4. s.
szorgalommal: szorgal; 5. s. *Okértékségre*: Okértés-
ségre.
31. l. 5. sor *létetvényeikkel*: létedvényeikkel.
32. l. 4. sor *Testmagértékségnek*: Testvegyértékségnek; 8. s. *taní-*
mányúl: tanulmányúl.
34. l. 2. sor *Tábornok'*: Tábornoknak; 3. s. *Tömörben . . . . .* stb.
helyett: tömörbenn, hemzserdébenn vagy tsoportá-
bann —; 10. s. *hölyköltetnek*: hőköltetnek.
38. l. 3. sor *nem említvén többé*: is többé nem említvén.
39. l. 3. sortól: *magokra az Olvasókra bízván . . .* stb. helyett:
magokra bízván átlohadok Mondolatomnak utolsó
tzikkelyére; 9. s. *Nyelvmíveléseink'*: Nyelvmivelé-
sünk; 18. s. *állítottományom*: állítottomásom.
40. l. 7. sor *mind ezek mellett*: mind a' mellett; 14. s. *Alkúnyok*:
Alkunok.
42. l. 3. sor *javallottabb*: javallották; 4. s. *eretztethetnék*: erevít-
hetnék.
43. l. 1—2. s. *pessedező . . . .* stb. helyett: peshedező félben lévők
szólekiszmószókat is.
44. l. 5. sor *Czimerjével*: czimjével.
45. l. 2. sor *árjával Pennánk'*: árjaikkal Dunánk.
46. l. 1. sor *Magyar Verseket*: Magyar Vérjeket.
51. l. 2. sor *szorgszerények*: szorgserények.
51. l. 3. sor *részint természetett, részint öltöztetett*: részint ter-
mesztettek, részint öltöztettek.
68. l. 4. sor *Hölyköltetni*: Hőköltetni.
73. l. 15. sor *így*: Kör, környék, kerület, periphéria.

81. l. 3. sor *Nőtövény*: Növötény.
 82. l. 18. sor *Oskolairókdalkodás*: Oskolai rókáskodás.
 91. l. 14. sor *Szomoróza*: Szomorótza.
 93. l. 13. sor *Scientia*: Documentum.
 94. l. 18. sor *Testmagértékség*: Testvegyértékség.
 102. l. 8. sor *Virály*: Virány.

A nyomtatvány Szótárából hiányzanak a következő szavak:

Forgáts szepre, apró forgáts hulladék.

Iromány, scriptum.

Komoly, serius, severus.

Letleni, existantiam continuare.

Mondoltam, dixi, peroravi.

Pöreség, pongyolaság, mezítelenség.

Redős-rántzos, rántzokba szedett.

Szájolni, orare, perorare.

Szittyá, Scythia.

Tzím, Titulus.

Üvölteni, suhogni.

Viárda, hadi sereg, tábor.

FÜGGELEK.

Láczai gúnyirata Kazinczy ellen.

BEVEZETÉS.

Kazinczynak egyik legelkeseredettebb ellensége Láczai Szabó József ref. pap s előbb pápai, majd 1808-tól kezdve sárospataki főiskolai tanár volt. Láczai a rimes verselést védte; a Hazai és külföldi Tudositásokban (1806. 51. sz.) értekezést is írt «*A magyar versekről*», s «*A gén*» cz. epigrammában próbálta gúnyolni a rimes versek ellenségeit. Kazinczy őt gúnyolja a «*Tövises és Virágok*» *Lúdhattyú* cz. epigrammájával; ezt Láczai nagyon zokon vette, s azontúl üldözte Kazinczyt, a hol csak lehetett. A *Mondolat*nak ő volt Patakon a legbuzgóbb terjesztője, előadásaiiban is bántotta Kazinczyt s az itt közölt durva gorombaságokkal telt gúnyiratnak is csak ő lehet a szerzője.

Szemere Pál hallotta, hogy Láczai tanítványai előtt is csúfolja, sérti Kazinczyt. 1814 április havában Sárospatakon átutazva, nem állhatta meg, hogy e miatt fel ne keresse Láczait. E látogatásáról ápr. 9-én értesíti Kazinczyt. «*Voltam Láczainál. Bémenvén a konyhára, kérdék egy asszonyt, kit feleségének gondoltam, hogy hol van a tiszteletes uram? Hídd be Mari, mondá ez a szolgálónak, s maga is, a szolgáló is kifordultak, s egyedül hagyattam a várás nyugtalanságában. Belép az ajtón egy figura, ujjatlan lajbliban s felgyürt ujjú, vagy inkább karú inggel. Ez ő, vagy nem? Köszönék s viszontagolá. Mondom, ki vagyok; szobát nyit s beereszt s leültet és kérdi:*

S hol jár ezen a mi földünkön az úr? — — — — Második oka, hogy tisz. uramat meglátogattam, az volt, hogy rettenetesen halottam tisz. uram felől, s tudni akartam, még pedig önön magától, ha való-e, hogy pesti barátaimnak elbeszélhessem. Mi az? kérdé. Tisz. uram a tanítványai előtt azt mondá, a kevélység nemeiről beszélván: a tudósok kevélysége, mint a szép halmi poétáé s több eff. Én mondtam volna? Bizony nem emlékezem. Nem emlékezem, hogy kineveztem volna. Az mégis jut eszembe, hogy az epigrammai morált előhoztam, de név nélkül; s azt mondtam, hogy az ellenkezik a keresztyén morállal. Nem kell döfni, ölni senkit. Az véték. Ugy tetszik, mondtam azt is, hogy a magyar literátorok egymást mocskolgatják s ezt pallérozott gorombaságnak neveztem. Higyje el a tekint. úr, a széphalmi név nem említődött. Én Kazinczy urat tiszteltem. Kérem, méltóztassék ezt nékie megmondani. Tisztelje általam pesti barátait is. Én tudom, hogy vannak a pápista atyafiak között is poeták. De stróphát-írójt jójt nem tudok egyet is Gyöngyösin kívül; s én az újságban arról szöllék s azért említettem csak a mienket. (Szemere P. Munkái, III. k. 112. l.)

E tudósítás vétele után Kazinczy rögtön levelet írt Láczaiknak, melyben szemrehányást tesz neki vele szemben tanusított eljárása miatt; azután hosszan védi magát, s kifejti, hogy az ő epigrammai morálja nem ellenkezik a keresztyén morállal.*

A patakiaknak legdurvább támadása Kazinczy ellen az itt közölt pasquillus volt, melyet másolatban küldöztek szerteszét. Kazinczy többször tesz rá czélzást leveleiben s egész elkeseredéssel ír erről a méltatlan támadásról Dessewffynek 1815 decz. 14-én: «Annyira ment a kálvinista düh, hogy a Patakról oda innepre vagy koldulásra vagy vacatióra haza menő togtatusoktól híreket szedtek a tiszteletes predikátor urak s ezekből pasquillusok írtak: a többek közt, hogy az anyámnak özvegy

* E levél megjelent a *Sárospataki Füzetekben* 1859. évfolyam, 995. l.

korában szerelmei voltak, holott minden tudja, hogy ezt az asszonyt idegen kar, azaz más kar, mint az atyámé, soha nem ölelte; én austérabb erkölcsű asszonyt soha nem ismertem. Ez a pasquill nekem ismét megküldetett. Csudálom, mondtam, hogy azok, a kik azt tanítják, hogy az isten az embert a maga képére teremté, magokat marhákká tenni nem szégyenlik». (Dessewffy levelezése, II. 57.)

Ez a gúnyirat eddig ismeretlen volt. Abban a kézirati kötetben akadtam rá, melyet az Irodalomtörténeti Közlemények V. kötetében (307. l.) ismertettem. A könyv összeírója, egy debreczeni theologus, másolta bele ezt a bizonyosan közkézen forgó pasquillust a többi diáktrefa és trágárság mellé. Szerzője minden valószínűség szerint Lácza, a ki Kazinczyval egy időben volt pataki diák, bár nála jóval fiatalabb. A gúnyiratot, mely egyes részeiben eléggé szellemes és ötletes, de határtalanul durva és trágár, egész terjedelmében közöljük, csupán azt a pár szót hagyva el, melyekkel Kazinczy anyját bántja otromba durvaságával.

Balassa József.

Nyomorult Embertse! a magyar Literatura óljának fel gyürkőzött marka köpő Szarkotrójja.*

Ne háborodjon meg a te pitzin nagy lelked, hogy a két haza előtt esmeretes modestiádat meg sérteni nem kívánván, illy magad által választott titulusodonn és dilettant foglalatosságodnál fogva kívánlak megszóllítani. Azon se haragudj meg, ha talán mendikás tónusonn találod némmelly kifejezéseimet fogantattaknak lenni «*quod nova testa capit, id veterata sapit*». Te is podotz** korodba mendikás czipón szedted meg trágyázott Úrfi szívedbe a' Helikoni

* V. ö. a *Tövisek és Virágok* első epigrammáját: *Hercules*.

** Czélzás Kazinczy egyik ifjúkori munkájára: *Az amerikai podocz . . . stb.* 1776.

virágok magvát. Esmerjük mi is egymást ab avo; és tsak az a Külömbőség köztünk, hogy te Alumnus Úrfi fogakkal rágtad az alsó katona soron* a vérbélü mendikás kenyeret, én pedig a felső katona sorról fingottam és poroztam akkor is fejed felibe szűrös mendikási impertinentziával. De meg is nyertük méltó jutalmát akkori neveltetésünknek, mert téged a' Fatum ezen ditsősséges titulusra és méltóságra emelt, én pedig originális gorombaságban megkeményedtem. Így büntet a' Nemezisz, de talán nem lesz e' mindig így!

Most térek a dologra.

A Téli penésznek ki szellőztetésére a' Vértess allyánn éppenn a' Tárnoki V. Fogadóba találkoztam egy Fűszer-számos olaszszal és későbbenn egy bújdosó Pataki Deákkal a' kikkel történt, és téged kis fekete képű, de még feketébb lelkű nagy Férfi különösen interessáló diskurzusainkat pragmatice előadni régi esmerettségbeli kötelességemnek esmertem. Boldog Egek! ki hitte volna, hogy a piszkos és szűrös Petiből valaha a' nagy és ditsősséges kis Barna Ferkónak, ama Békák Arisztofánesz lelkű tolmátságának Széphalmi Vintzének Korreszpondenz társa lehessen.

Az olasz éppenn az utolsó 10 garas ára borsot takarta bizonyos versel nyomtatott papirosba, hogy a' Vendég Fogadósának adja. — Én szinte a' ki bolondulok a' szép versért és az újságért reá kiáltok, hogy adja ide inkább nekem, meg adom az árát a' papirosnak is külön, tsak hogy valami szépet olvashassak. — De az olasz egész

* Katonasornak hívták a mult század végén azt a sáropataki főiskolához tartozó épületet, melyben a diákok laktak; a földszinten (alsó katonasor) voltak a jobb módúak, az emeleten (felső katonasor) pedig a mendikás diákok.

tsomót elő rántván, ejj Uram! úgymond, adom én az Úr több is egy pipa dohánért, úgyis már elfogyta bors, nints bele takarni! tsak egynehány hagyom magának segge törülni. — Kezembe veszem! hatalmas Egek! mint meg örültem, ujjdonat ujj, és tsak egy évi számár tsikójjá a' Magyar Literaturának: *Tövissek és virágok tsak kevés nyomtatványokban! Széphalom 1811.* Halja kend! hol lakik kend? kérdem az olaszt.

Olasz: Én Úram! lakom Udine; Frantzia Littoral, de télbe nints othon dóga akkor lakom Patak! Schvartzon, kortsmánn, árúlom kávé, tzukor, fige, mandula, fischer-szám.

Én: Hát tudja kend hol van Széphalom?

Olasz: Tudja Uram! volta is ott kétszer Uhhehnál* túl, de soha oda nem menyem, nints ott nekem vásár, szína szalma eszik ott az Uraság is, ablakon hánynak ki a Kastilbúl magok szar, nem árulok én ott több fűszer-szám soha.

Én: Ott lopta hát kend ezt a papiroost, mert ezt ott nyomtatták, pedig tsak keveset, nem is találni másutt tsak ott, meg egynehány nagy Uraknál.

Olasz: Én nem lopta Uram soha, betsületes ember vagyok, esméri engem minden ember Patakonn, de nem is ott nyomtak, mert azt Patakonn nyomták, bábagödríbe, az András Uram azí feleség adta níkem sok, kit kros gyömbir, kit kros borsir volta nekem sok, de már min el-típte, bors takarni, segge törülni.

Én: Ennye menykő a' lelke olasz, hogyan piszkolja ez az ujj literaturát! egy kettő három, júj! éppen tíz, no halja kend, nem egy pipával, hanem minden vágott dohányom oda adom kendnek! lessz nekem ezért tíz szállá-

* Sátoralja-Ujhely.

som, tíz jó éttzakám a' mestereknél. Vivát, a' tövissekhez és virágokhoz bort Kellner! Vivát a fűszerszámos olasz! igyunk rá! vivát! Erre belép egy fáradt Deák a Vendég-házba. Ejnye ugymond be vígan vagynak az Urak! nó Márton hol jár kend itt? kérdi az olasztól, van é kendnél medve szar?

Olasz: Nints Uram, elfogyta minden, most menyom Olasz ország, majd hozom Katalínra sok minden. Köszönöm Uram a' pohár bort, a dohán. Isten áldjon meg Kentek!

(Ezzel el megye dolgára).

Én: Szegény olasz, be betsületes ember, meg ajándékozott Ötsém olly tíz Exemplárral hogy Kurvanyám bár, ha adnám tíz Leopoldus garasért! nézd!

Deák. (Olvassa:) *Tövissek és Virágok* sat. jaj halja Kegyelmed nállunk a Kutját is ezzel hajigálják most a Mendikások, mikor fát lopnak.

Én: Hát hol lakik Kend Ötsém?

Deák: Patakonn. *Én*: Patakonn? Édes Patakonn! Kinek hívják Kendet?

Deák: Tóth Jánosnak. *Én*: Talám a Tóth János Fija?

Deák: Igenis az én, a' ki most K—i Prédikátor.

Én: Jaj Kintsem Vámosi Tóth Jankóm! Kedves régi Compatiensem Fia! már örömet meghalok, mert a' Fia-dat is láttam! Nem Ötsém hanem Fijam helyett való Fijam leszel; és le itatlak ma Deák! ha addig élsz is! Bort Kellner mind estig, hanem hogy az időt könnyebben töltsük, hajtsunk össze egy Exemplárt, nem sok ez: olvassuk el.

Deák: Nem bánom, de nem fogjuk mi ezt érteni, még Patakonn sem értik ezt mindenütt, pedig tsak oda közelebb van Széphalom, mint ide.

Én: Kurvanyád fijam, ha nem értem magyarázd meg,

a mit te sem értesz ilyünk rá ; tudod-e ? jó lesz így, úgy-e bizony.

Deák : Jó jó én nem bánom csak meg ne ártson és győzzön futkosni a Kellner. Ezen beszéd közt összeve hajtunk egy Exemplárt, hát minden tzőköstől mokóstól csak negyedfél árkus ! ej Fráter mondom a Deáknak, be rövid szar kis könyv ez ! az eb tsinálta csakugyan nem sokkal ér többet egy pipa dohánynál, pedig kettő is jutott az olasz-nak egyért.

Deák : Ha rövid is csak szép legyen ? annál kevesebbé tsalódunk meg az olvasásába ; e felől ugyan azt irták az Ausztriai Annalisokbann : is wenig, aber gediegenes gold.

Én : Mit tesz az ? hé ! Czigányul van é vagy Rátzul ?

Deák : Ez németül van, azt teszi, hogy ha kevés is, de tsupa tiszta arany !

Én : Ejnye ebatta Németje be megditsérte, ha mégis tsupa bankó czédulának mondta volna ! de hogy tudja ő azt ? hiszen csak úgy ért ő a' magyar nyelvhez, mint az Aranyhoz vagy az ábécéhez.

Deák : Dehogy megkövetem kelmedet ! a Bétsi tudós Német, kivált az Annalisták írójja Armbruster, azt hiszi, hogy a' mit az Magyar kivált egynehány szarik is, mind az Arany csak sárga legyen, egye meg ! de hiszen majd meglássuk !

Én : Hogy hívják azt a németet ? hogy !

Deák : Armbruster !

Én : Áron puzder ! be fura neve van, hogy a kutya egye meg alig látom kimondani ! Áron puzder ! no olvasuk hát. Tövissek és virágok ! Werke des ge—is—tes, ezt már nem értem ! ez megint Czigányul van úgyé ? hát te érted é vagy csak ilyünk rá ?

Deák : Még ezt értem, mert ez németül van, majd ihatunk alább a hol magyarul van, de maga sem értette

mit irt! Itt ezzel az olvasóira tzelez a Krajnyai Tótokra kiknek tsak dehettz kell és a' kiknek számokra tsak kevés számu nyomtatványokkal akart kedveskedni, hogy valami módonn okos embernek kezébe ne kerüljön a munkájja. Majd alább a' versekbe is ki beszéli ezt a' ditséretes szándékát, de ez a' német mondás egyébaránt tsak úgy tartozik ide, mint ez: procumbit humi bos.

Én: Hát az olvasóra tzelez úgy-é? Göthe! Hát Göthe irta? ki az a Göthe?

Deák: Dehogy Göthe! Göthe tsak ezt az egy sort irta, a többit pedig a' Széphalmi nagy Kazintzi Ferentz!

Én: Lehetetlen! Kazintzi Ferentz! ez a' nagy Literátor? a kit gyászoltak a magyar Múzsák, és még furugjáikat is rekettye bokorba aggatták egy nehány Esztendeig mig a Budai és Kufsteini Várakba Consorsaival együtt a' tsintsért* zörgette s ezt a' nótát danolgatta. Hosszu az idő, rövid a lántz! innen is onnan is a Sántz.

Deák: Hagyon békét kegyelmed! Soha sem volt K. F. inkább otthon, mint akkor! bár most is ott volna! legalább volna neki mit enni! nem morgana annyi betsületes emberre, mint a veszett kutya.

Én: Hát kit mivel bántott?

Deák: Meg marta ez mint a veszni tért eb vagy légy, mind azt valaki okosann irni vagy gondolkodni mer, ha tsak az ő füstös bálványképét nem imádja, megmarta a' Debretzenieket, meg a Patakiakat, meg a Dunánn innen, Dunán túl, Tiszánn innen, Tiszán túl valókat! meg az élőket, meg a holtakat, és ettől nints bátorságba senki, ha magyarul ir, kivált verseket! mert ez időről időre magához hasonlókat keres, kivált Ifjak között, kik neki hizelkedjenek 's ő meg azokat bolondittsa, de majd ezekkel is

* csincsér tájszó, a. m. békó, bilincs.

úgy bánik mint Csokonaival, kit már széltibe motskol és motskoltat, pedig míg élt még ő szélesítette legjobban; és mint Pétzelivel, kinek a' seggit is nyalta míg élt, már a' tövissekbenn a Füzfa Poéták közzé téshi. Hanem úgy lát-szik hogy tartóssabb szövetséget vetett egynehány Pápista és olasz Magyarokkal s némely taknyos Pesti fitzkókkal, kiknek többet tudni vagy írni nem szabad mint ő rendeli, ezekkel öszve vetette a' Farát, mint a koszos lovak, rágják egymást, a' hol vizket, azok ötet, ez meg azokat ditséri. De czine mintye! Napot lemenve! Mi is feltettük egynehá-nyan Patakonn, hogy tsak düljön ki, majd állitunk a' szá-mára egy *Emléket* mint ő akart Csokonainak és a Zemplín elesett Insurgenseknek. Ez az emlék pedig fog készülni Szép Kies helyen az ország út mellett, tudja é kigyelmed hol van a' Sorompó?

Én: Hogyne tudnám? eleget fűsülködtünk alatta az Atyáddal, Szolgabíró korunkba.

Deák: 'S tehát itt fog készülni csupa Szar oszlopból, mellyet hogy az idő foga se emészthessen meg, Fundá-tziót és elfogyhatatlan társaságot állitunk fel, mellynek kötelessége lesz ezt minden reggel friss lencse positiók-kal meg támogatni. Ennek a tetejében fog megerősít-tetni K. F. Úrnak jól eltalált mejj képe ad vivum! azon kegyes Ketske szakállal, a' melyben meg szokott jelenni a törvényszék előtt míg Criminális pere le nem fojt, ezen körül írással:

Ez amaz ditső Széphalmi Vintze! alias K. F. egy-nehány nyomorék gyermekeknek de még több gyáva darab írásoknak koholójja. Hazájjának Királynának és minden nálánál okossabbaknak is megesküdt ellensége, a' tudósok martzongójja, az ötet imádó vagy félénk elmék bolondítójjja! requiescat in pice, te pedig jámbor utazó! ki hazádat, Ki-rályodat betsületedet és a tudományokat szereted, oldj gatyát

és az ő *originalis Satyrus* képét bőséges sós nedvekkel lótsold le.

Én: Hó! Hó! Frater, már az igen is volna, sok elmarad még abból, hátha még addig eszére tér.

Deák: Bár ugy volna, de a melly tököt Novemberbe is éretlenül tsíp meg a' dér, nem érik a' meg soha!

Én: Hum! No de hiszen olvassuk mégis! talán okos dolgok lesznek abba a' szép typusba. Ezzel olvasom a *Laistromát* végig. Ugyan fiam! ti hát már ezt könyv nélkül is tudjátok, ugyan mond meg a' priori a' 13 közzül mellyik a legszebbik a' mellyiket igazán virágnak lehetne mondani?

Deák: Azt tsakugyan nem tudtuk meg, de tán hamar is volna meghatározni, mert azt mondják, hogy hiba esett a typusba mindjárt az első laponn, a betűszedő szokása szerint ittaska lévőnn kihagyta ezt a két szót 1-ő Darab. Itt hát tsak a' *töviseket* találjuk, majd a' *virágok* a' 2-ik darabbann lesznek.

Én: Már az más, ez tsakugyan nem kis hiba, no tsak olvassuk sorba. *Herculeshez*. Te bajnok Isten! mitsoda beszéd ez Frater.

Deák: Nem tudja Kegyelmed, hogy K. Urnak nints se vallása se Istene és hogy olyan a' Jehova vagy Szent Háromság néki tsak, mint a' Bajnok Isten, vagy akarmi és éppenn tsak ez jutott eszébe hogy *Herkuleshez* fohászkodjon.

En: Hallottam biz ezt még 1785-be mikor a' Norma hajduja* volt, hogy már akkor megtagadta a' vallást, mert midőnn arra kérnék Patakonn a' *Superintendentialis* gyűlésbe hogy ne sürgesse olly dühösen azt a veszedelmes

* Kazinczy 1786—1791-ig a nemzeti iskolák felügyelője volt a kassai kerületben; ezért nevezi a Norma hajdujának.

Normát, Lelki esmérete és vallása ellen azt felelte, ej! mit tesz a' betsületes embernek mai időbenn a' *vallás!!* de bezzeg felzudult a papság és a' Patronátus, zörgettek a' vaskok és ezenn szókkal, mit keres itt a' kinek nints vallása, és a' kis piszkosnak szökve kellett az asztal alá bujni. De hát mire megyen ez az egész vers?

Deák : Még eddig tsak arra tudjuk minden Herme-neutikánk és tapasztalásunk segedelmével magyarázni, hogy még a' Martinovittsal való öszve esküvése előtt építettett egy Kastélyt az országút mellett Ulyhelyen fellyül, ezt Széphalomnak nevezte, ez még be sints vakolva, hanem már a fedele is hull, és körös körül pusztul, itt egynehány dög marhát koplaltat az ebédlő szobábann, 's annak a' ganéjját maga szokta Herkulesként az Embertse kihányni az ablakonn, és nem szégyenli, mert Herkules sem szégyenlette.

Én : Ejnye veszett a' lelke olassza! hát azért mondta az elébb, hogy «Széna szalma eszik ott az Uraság és ablakonn hányik ki Kastélból magok szar sat.

Ez most pro Specimine elég legyen, folytatása következik.

Utol Irás. Ki legyek? a' ki ezt írtam, hijába törőd rajta szigorú fejedet, a' Klávisát tsakugyan a kezédbe adom.

Ez az, *Én* quondam 1777 és 78-ba Pataki Deák valék, és éldegéltem kedvemre, a mindennapi czipónn, lentsénn és a' berki kökényenn, de tovább nem szenvedhetvénn azon égrekiáltó Istentelenséget, hogy liberális Anyátok valahánszor meglátogatott benneteket, pedig ez megcsett minden héténn, mihelyt otthon vagy a' tzipójjá elfogyott vagy — — — — — mindannyiszor Szekérre rakta a' szegény Deákság eleségét, mellyet szolgáltak neki bizonyos akkori Seniorok. Azonn futó gyönyörüségért hogy
— — — — —

elbujdostam Debretzenbe, és nem sok idő alatt annyira mentem, hogy utóbb is belöllem nem egyéb leve egy betsületes peregrinusnál, ki is lakom Fehér, Győr, Tolna, Baranya, Somogy, Szala, Veszprém, Komárom és Esztergom Vármegyékbe, élődöm az igaz Kálomista Papok és Mesterek grátziájjokból.

A' nevem akárki. Szaros a' seggem vakard ki.

N. B. Ezenn Levélnek originálját keresd Széphalmonn a' Nagy Mesternél, mássait pedig Patakonn annak Könyvei között a' Bibliothecába, Debretzenbe Fő-Tiszt. Benedek Mihály Urnál, Pestenn Szemere Palkó és Vitkovits Uraknál, egyébütt is a' hol találhatod. m. pr.

TARTALOM.

	<i>Lap</i>
Előszó.....	3
Bevezetés	5

Mondolat.

Édes angyalném!	33
Vezérszó	39
Szép nyelvbővítés	47
Mondolat	48
Hiresztelés	59
Szótár	61
Függelék.....	92

★

Jegyzetek.....	95
Láczai gúnyirata Kazinczy ellen	98

▶

Az eredeti címkép és címlap hasonmásai.....	28, 29
---	--------

I

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent :

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

1. SZÉKELY SÁNDOR, **A székelyek Erdélyben.** 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból. A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. Csiksomlyói nagypénteki misztériumok. A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. Heltai Gáspár esopusi meséi, Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. Ponceianus históriája. Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. Gyöngyösi István. **A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. Bessenyei György. **A természet világa v. a józan okosság.** Kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. Dugonics András. **Az arany pereczek.** III. kiad. Kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap ára 3 kor. 20 fill.
9. Balogh István. **Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsshalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós** felelete *Bornemissza Péter fejtegetés* czimű könyvére. 1580. Közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.

13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Laïs vagy az erkölesi makacs.** Vigjáték öt felv. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tövissek és virágok.** Széphalom 1811 Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.
21. **Protestáns iskoladrámák.** Összegyűjtötte és kiadta BERNÁTH LAJOS. 410 lap. 4 kor.
22. **Költői elbeszélések** KRESKAY IMRE hátrahagyott irataiból, életrajzi adatokkal s jegyzetekkel közli Dr. HATYUFFY, DEZSŐ. 124 lap. 1 K 50 f.
23. **Ányos Pál versei.** Bevezetéssel és jegyzetekkel kísérve kiadta CSÁSZÁR ELEMÉR. 324 lap. 4 kor. 50 fill.
24. **Versegly Ferencz kisebb költeményei.** Kiadják CSÁSZÁR ELEMÉR és MADARÁSZ FLÓRIS. 408 lap. 6 kor.
25. **Földi János költeményei.** Kiadta és bevezette Dr. MIXICH LAJOS. 240 lap. 3 kor.
26. **Szentjóni Szabó László költeményei.** Életrajzi bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadta GÁLOS REZSŐ. 252 lap. 5 kor.
27. **Magyari István. Az országokban való sok romlásoknak okairól.** Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 278 lap. 5 kor.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XI.

FELELET
A MONDOLATRA

PESTEN 1815.

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

*

Ára 1 K.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

11.

FELELET
A MONDOLATRA

PESTEN 1815.

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

FÜGGELÉK :

A MONDOLAT ÉS A FELELET EGYKORÚ BIRÁLATAI ÉS
SOMOGYI GEDEON VÁLASZA A FELELETRE.

★

BUDAPEST.

FRANKLIN - TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1913.

BEVEZETÉS.

A Mondolat megjelenése után Kazinczy hívei rögtön készülnek a feleletre. Virág Benedek Horváth Istvánt buzdította az írásra,¹ Vályi Nagy Ferencz pedig magát Kazinczyt tüzei, hogy feleljen a támadásra, még pedig goromba, harczias hangon, amúgy «Rajnisosan, Szabó Dávidosan, Bacsányiasan.»² De Szemere és Helmecezy lebeszélük, mert nem volna hozzá méltó ez a küzdelem. Dessewffy József gróf is irt a Mondolat ellen; midőn azonban a Felelet megjelent, félre tette a maga munkáját.³

Szemere Pál, látva, hogy Horváth egyéb dolgai miatt nem fog a munkához, maga kezd bele ily czímmel: Somogyi Gedeon és a számár.⁴ S midőn a nyarat Péczelen Kölcseyvel együtt tölti, közösen végzik el a megkezdett munkát. Kölcsey Helmecezytől kéri a munkához szükséges könyveket: «Imé a lajstrom: Mondolat. Perecsényinek annyi munkája a mennyi találta. Wandza, Kovács példabeszédes könyve. És hogy a sok rossz közt egy jó is legyen,

¹ Szemere munkái, III. k. 114. l.

² Kath. Szemle, 1891. évf. 281. l.

³ Szemere munkái, III. 193. l.

⁴ «Horvát nincs itt. Még semmit sem írt. Ezer a tervplanja s egyhez sem fog. Én ilyen cím alatt próbálok: Somogyi Gedeon és a számár. S legelsőben az olvasót tanítom meg a cím történetére s úgy megyek tovább.» Levele Kazinczyhoz, 1814 április 29-én, i. h. 116. l.

méltóztassál a *Syrenát* is elküldeni.» (Kölcsy munkái, X. k. 57. l.) Augusztus 1-én ismét kéri Wandzát és Perecsényi valamely munkáját. «Mi Jenisch és Garvét s mellé Édes Gergelyt s Wandzát, Folnesicsot olvassuk. Nem igaz? a rend igen szép s a nyelvmívelésnek jó után vagyunk. Meg fogjuk látni a resultátumot és ha valami jó fog kijöni, kérdeni fogjuk, Jenisch-e és Garve vagy Édes, Wandza és Folnesics érdemelnek-e hálát.» Kérik még a debreczeni Grammatikát s Pethe Gazdaságát is. «Készülj, édes Helmeccym; ha bemegyünk, gyönyörű órákat adunk nektek. Örülni fogtok és nevetni. Ruet Ilium!» (U. o. 59. l.) Mikor a munkával elkészültek, a kéziratot átadták Trattnernek, hogy nyomassa ki. A könyv megjelenésének azonban sok akadálya volt; a cenzura ugyanis nem engedte meg a Feleletkinyomtatását «botrányos durvaságai miatt.»* Először is a címet kellett megváltoztatni, s mivel Trattner azt mondá, hogy a cenzor nem fogja megengedni Somogyi nevét a czimlapon, a nevet Bohógyira változtatták. (L. Szemere munkái, III. 126. l.) A nyomtatásra egyikük sem ügyelhetett, tehát Bilkei Pap Ferencz simított a kéziraton, a mit lehetett; kihagyta Folnesics levelét a Mondolatoshoz, befejezte a debreczeni levelet, s átdolgozta a «Magyar Pegazus a Mondolat írója ellen» című részt. Így is csak 1815 július havában jelenhetett meg a könyv.

A szerzők azonban csak hónapok múlva láthatják munkájukat, noha a megjelenése nyomán keletkező harag és neheztelés már előbb boszantja őket. Szemere aug. 4-én kéri Kazinczyt, hogy küldessen neki Pestről egy példányt: «Nyughatatlan vagyok látni a munkát, minekutána a czimlap is meg vagyon változtatva s a Kölcsy és a magam akarátja ellen: egyikünknek vagy másikunknak vagy mind a

* Kath. Szemle, 1891. évf. 291. l.

kettőnknek neve nélkül.* (Szemere munkái, III. 124. l.) Kazinczy nem teljesíthette a kérést, mert ő maga is csak szeptember 14-én jut a könyvhöz. Nála látja Szemere szeptember 19—20-án az első példányt, s 22-én közli Kölceyyel a könyv tartalmát. Mindkettejüket nagyon bántja a sok sajtóhiba, különösen a görög idézetekben, melyeket a sok hiba teljesen érthetetlenné tesz. A jelen kiadásban ki vannak javítva a könnyen felismerhető s a szöveget boszantóan zavaró sajtóhibák, valamint a görög idézetek szövege is.

A Felelet tartalma igen változatos. A bevezetés, Kölceyy Ferencz aláírásával, néhai Bohógyi Gedeon életét vázolja s a Mondolat készülésétől, megjelenésétől szól. Ebben az életrajzban felhasználja Kölceyy mindazt, a mit barátai révén Somogyiról hallott; diákkori csínyjeiről Szemere is szolgálhatott adatokkal, ki vele egy időben volt pápai diák. Ez az életrajz kiemeli Somogyinak gúnyolódó természetét; korlátoltságát és maradiságát pedig a kollégiumi szűkkörű nevelésből magyarázza. Az életrajz szerint Somogyi 1814 apr. 1-én meghalt s másnap el is temették. Alighogy a *Felelet* megjelent, Szemere és Kölceyy érezték, hogy az életrajz e befejezésével bakot lőttek. Rossz néven vették sokan, hogy élő embert temetnek el, ízetlennek és durvának tekintették ezt a tréfát. Ők azonban úgy látszik ártatlanok a dologban; valakitől hallhatták, hogy Somogyi meghalt, mert a könyv megjelenése után ijedten és restelkedve veszik észre, hogy Somogyi él. Szemere már augusztus 21-én, még mielőtt a *Feleletet* nyomtatásban látta volna, írja Kazinczynak: «Az is csiklandós dolog, hogy Somogyi el van temetve.» Majd szeptember 2-án többek közt arról értesíti, hogy a nagyfalusi pap közlése szerint Somogyi valóban meghalt.* Kölceyy október 16-án írja

* Szemere munkái, III. k. 127—8. l.

Szemerének: «Valamennyi ember a Tisza kerületeiben lakik, csaknem mindenik azt hiszi, hogy Somogyi megholt. Félórával ezelőtt volt nálunk egy pápai legatus, kérdém, ismeri-e Somogyit és Oroszit? *Igen* felele. De látta-e Somogyit mostanában? Állította s ezt veti hozzá, nem holt meg, *mint itt híre van.*» * Kazinczy is közli Dessewffyvel, hogy Somogyi «él és meg nem holt, ámbár megholt-nak van kihirdetve a Kölcsény előbeszédében.» (Dessewffy levelezése, II: 57. l.)

Ezt a bevezetést egy quietált Major két levele követi Bohógyi Gedeonhoz. Zafir Gergely szidja és korholja benne Bohógyit, hogy miért gúnyolja a jó írókat. Ez a két levél — mint a Literaturblattban közölt bírálatból tudjuk — Szemerétől való. Erre Zafir Czenczi levele következik a Mondolatoshoz. Ez a könyvnek egyik legsikerültebb részlete, mely a finomabb, de idegenszerű ízlés küzdelmét rajzolja a hazai maradisággal és ízléstelenséggel. *A búsongó Amor* ismét Szemerétől való; Wandza munkáját gúnyolja, összeállítva az ő szavait, szólásait, néhol egész mondatokat és sorokat vesz ki belőle, épúgy mint a *Mondolat* tette. Az affektált, émeltygős stílusban írt elbeszélés a *Mondolat* czimképehez fűződik; tartalma az, hogy a Mondolatos a számár hátán akar átmenni a hegyről lerohanó patakon a satyrhoz, de belefullad a vízbe. Ezt a Debreczeni Grammatika egyik szerzőjének levele követi; maga a levél, valamint a hozzá csatolt jegyzetek ügyesen szatirizálják a Debreczeni Grammatika elveit s etimologizáló eljárását. Högyészi Högyész Máté hexameterekben ír epistolát Bohógyi Gedeonhoz, s értesíti, hogyan jelent meg előtte a Fáma kisasszony s mutatta meg neki a *Mondolatot*. Erre egy a dunántúli nyelvjárásban írt levél következik, mely

* Kölcsény munkái, IX. k. 237. l.

az izléstelen népiességet, a közmondások halmozásával pedig Dugonicsot gúnyolja. A könyv hátralevő részét költemények teszik, melyekben a mesterkedő, rímhajhászó versgyártókat gúnyolják. A költemények tárgya ismét a *Mondolat* czimképéhez fűződik. Megszólalnak egyenként az ott szereplő állatok: *A lepe* Lukács Miklós sapphoi rende szerint énekel, a *Satyrus* Varjas János e-ző verseit utánozza, a *szamár* Gyöngyösi János leoninus verseit követi, a *magyar Pegazus* és a *lant* Ráday-féle versekben zengenek erőtetett, mesterkéltséggel rimeléssel. A versekhez csatolt jegyzetekben is gúnyolják az ósdiakat, tudatlanságukra s irodalmi képzettségük hiányára czélozva.

A *Feleletet* — mint már említettük — Szemere és Kölcsey írták, noha nevük nincs a czímlapon; Kölcsey neve is csak egyszer fordul elő a könyvben a bevezetés alatt. Mennyi része volt mindegyiküknek a munkában, azt ma már lehetetlen pontosan megállapítani, annyi azonban bizonyos, hogy Jancsó Benedek téved, midőn a munka oroszlánrészét Kölcseyének tekinti, s azt hiszi, hogy habár Szemere munkatársa volt, bizonyára inkább csak segített, mintsem vezetett vagy kalauzolt. (Kölcsey élete, 93. l.) A terv Szemerée,* a ki előbb maga fogott munkához, s csak akkor segített neki Kölcsey, midőn együtt voltak Péczelen. Zafir Gergely levele, s *A búsongó Amor* Szemerétől valók, valószínűleg a versek is. A dunántúli levelet is ő írhatta, mert neki elég alkalmá volt megismerkedni a dunántúli nyelvjárással pápai diák korában. Az egész munkának tehát Szemere volt a tervezője és végrehajtója, Kölcsey pedig csak az ő segítő társa.

A *Felelet* megjelenésekor a közönség természetesen

* «Az is igaz, hogy az egésznek a plánja enyém» — írja Kazinczynak 1815 aug. 21. (i. h. 127. l.)

Kazineczyt gyanúsította első sorban a szerzőséggel, annál is inkább, mert a könyv névtelenül jelent meg; sőt némelyek az akkor még ismeretlen Kölcsey nevét is álnévnek nézték, mely alatt Kazineczy lappang. Kölcsey és Szemere, mihelyt hírét vették a könyv megjelenésének, rögtön írnak Kazineczynak, hogy nyilatkoznia kell a szerzőség dolgában. Szemere már augusztus 10-én kérdi Kazineczytól: «Nem volna-e jó, ha Kölcsey az újságlevelekben egy írást adna ki. Elmondaná, hogy ő velem együtt dolgozta a leveleket, s mi okból?» (Szemere munkái, III. 126.) Majd midőn arról a nagy felháborodásról is értesül, melyet a *Felelet* megjelenése keltett, ismétli ezt az ajánlatát: «Ily esetben legtanácsosabb lesz, ha u. b. az újságlevelekben, Kurirban s a Tudósításokban s az Erd. Múzeumban egy kinyilatkoztatást fog a publikummal s a felelni akarókkal előre közleni. Meg kell nevezni mind Kölcseyt, mind engemet.» (U. o. 127. l.) Kölcsey szeptember 1-én, tehát még mielőtt a könyvet látta volna, ugyanily értelemben ír: «Nagyon meg kellene csalogoznom, ha a publicum azt nem gondolná, hogy az Antimondolatban Uram Bátyámnak is része volt. Pali és én legjobban tudjuk, hogy abban senki másnak, annyival inkább Uram Bátyámnak nem lehetett befolyása, s szükségesnek látjuk, hogy a publicummal tudattassék, mennyire nem akar Uram Bátyám ilyen felelgetésekre bocsátkozni. Uram Bátyámnak talán jó lenne declaratiót tenni a közönség előtt ezen dologban.» (Kölcsey munkái, IX. k. 152. l.) Szemere október 3-án közli is Kölcseyvel a Kazineczy nevében közzé teendő nyilatkozat szövegét: «Jelentés. Zemplény vármegyei táblabíró Ts. Szemerei Szemere Pál és Kölcsei Kölcsey Ferencz uraknak Bereg vármegyében hozzám intézett levelekhez képest kénytelen vagyok jelentést tenni, hogy nekem a Veszprém vármegyei esküdt Somogyi Gedeon

úr «Mondolatjára» írt és az idén Pesten kiadott «Feleletekben» sem tanácsom, sem dolgozásom által részem nincs. Ezt említett két rokonom és barátom azért kívánja, mert tapasztalták, hogy némelyeknél e tettnek gyanújába én vétettem. Én a tóthvásonyi író Mondolatjára felelni sohasem véltem sem szükségesnek, sem hozzám illőnek; az efféle cselekedet önmaga eléggé megboszulja magát. Az Antimondolatot pedig írásban nem láttam; nyomtatásban csak tegnap, és így közel két hónappal azután, hogy az mindenfelé olvastatott. Az én két barátom akarja: hogy ők ketten, és egyedül ők tartassanak a Felelet íróinak; s az elsőbb sajnálja, hogy neve a kezeikből tisztázatlanul kivett munka homloklapjáról egészen elmaradott. Szépphalom, szeptember 15. 1815. Kazinczy Ferencz.» (I. h. 192. l.) E nyilatkozat azonban nem jelent meg. «Sajnálom — írja Szemere Kazinczynak október 14-én — hogy a jelentés az ujságlevelekben ki nem eresztethetik. Mit jelent ez, mit gyaníttat ez? A philológiában talán csak szabad fényt terjeszteni? Vagy itt sem immár?» (U. o. 129. l.) Tehát levelekben, magán úton s a Feleletről írt bírálatokban terjesztették mindenfelé, hogy Kazinczy ártatlan benne, s egyedül Szemere és Kölcsény felelősek a Feleletben foglaltakért.

A dunántúliak még így sem akarták elhinni, hogy Kazinczy nem részes a *Felelet*ben. Berzsenyi 1817-ben találkozott Füreden Oroszi Pállal, mint ő írja «a Mondolat egyik szerzőjével» s beszélgetésükről értesíti Kazinczyt: «Azt mondja, ismét készül ellened valami, s azt beszéli, hogy mind az Antimondolatot, mind a Mondolatra kijött recensiót magad írtad. Én oltalmaztalak, a mint az idő és hely engedte, de ő esküdött, hogy ezen kézírásaid kezében vagynak, melyeket valami veszprémi tudóstól kapott. Csudálkoztam ostobaságán s szemtelenségén s ele-

get mondtam olyakat, a miken elpirúlhatott volna, de ő nem is értette, mert mit értenek az ily bolondok?» Kazinczy erre így felelt: «Rendes vádok, hogy én írtam az Antimondolatot és az Antimondolat recensióját (a tétí plébánus, kit én szívesen tisztetek is, szeretek is, azt írja nekem minap, hogy Kölcsey Ferencz *költött* Kölcsey — talán azt hitte, hogy annak neve alatt én lappangok.) Én sem az Antimondolatot, sem az említett recensiót soha nem láttam lenyomattatásokig, sőt soha nem elébb, mint midőn lenyomtatva s elszélesztve voltak. Engem phlegmámból ezek az emberek ki nem vesznek. Én semmi más veszprémi tudósnak nem szoktam írni, mint Ruszeknek, ki már nem veszprémi, hanem keszthelyi tudós. Tudományos harczra kelni, oh arra kész vagyok; de nem soha mocskokra. A neologismusról most készül egy írásom, de abban nem felejttem el, mivel tartozom mind magamnak, mind a publicumnak.» (Kazinczy és Berzsenyi levelezése, 202—3.)

Kazinczy örült, hogy barátai felelnek a támadásra, de maga tényleg még csak tanácscsal sem vett részt benne. Sőt kérte Szemerét, hogy válasza ne veszekedés legyen, hanem oktatás. (Levelezése Berzsenyivel, 179. l.) A kész kéziratnak is csak egyes részleteit olvasták fel előtte, midőn 1814 őszén meglátogatták. «Én becsületeimre mondhatom, — írja Szentgyörgyinek 1815 szept. 15. — hogy a Mondolatban sem a gondolat adásával, sem a segítséssel, sem correcturával, egy szóval semmikép, nincsen részem. Szemere és Kölcsey ketten csinálták ezt Péczelen; feljövén hozzám, elolvasták azt, a mi Dugonics módjában vala írva, és egy-két más darabot; de még akkor a munka első dolgozásban volt és a Praefatio nélkül. Nagyon sajnálom, hogy azt meg nem tekintettem, s holmit meg nem szelidítettem. De úgy hittem, hogy ők azt magok fogják a későbbi dolgozás alatt.»

Kazinczynak és híveinek, durvaságai mellett is tetszett a *Felelet*. Leginkább azt rosszsallották, hogy Somogyiról úgy beszélnek, mintha meghalt volna; másrészt neve elferdítésén ütköztek meg, a mit úgy látszik, ebben a korban nagyon sértőnek tartottak.* E miatt maguk a szerzők is szükségesnek tartották a mentegetőzést. Szemere azt akarja, hogy a kiadandó nyilatkozatban Kölcey a név elferdítéséről is szóljon. Mondja el, hogy «a cím nem *Bohógyi*, hanem *Somogyi* volt, s ő ezen elbármálási parasztságban éppen úgy nem akar részesülni, mint a Somogyi Gedeonében soha semmi esetben nem részesülhetett volna. Így a teher és szégyen én reám hárámlik, s nem is hárámolhat egyébire. Trattner azt mondá nekünk, ebédén lévén nála, hogy a Somogyit nem fogja megengedni a libror. censor; s ekképen leve Bohógyi.» (i. h. 126. l.)

A mennyire bántotta Kazinczyt a *Mondolat* megjelenése, úgy örül a *Felelet*nek. Majd megpukkadt nevettében, írja Szemere Kölceynek. Dicséri Szentgyörgyihez szeptember 15-én írt levelében is: «Én a Kölcey Mondolatját-

* Ezen Kazinczy is megütközött: «És oztán az a vadság, hogy a S. G. neve Bohógyivá van elváltoztatva! Ezt én nem tettem volna s sajnálom, hogy tették.» (Dessewffy levelezése, II. k. 42. l.) «Az első betűn kezdve az utolsóig Szemeréé és Kölceyé, — azt kivéven, hogy a vad! igen igen vad! elbármálást nekik más adta. Ezt sajnálom s szégyenlem. De mivel sajnálni késő, azt mondhatom Somogyi Gedeonoknak — nomen enim hoc singulare casum non habet — hogy vicem pro vice.» (Levelezés Berzsenyivel, 192. l.) Dessewffy is megbotránkozik a durvaságokon: «A Mondolatra a feleletet olvastam, helylyel helylyel nem annyira forró, mint vastagoeska; a holtakkal szelidebben kellenék bánni. Szemerét a te hozzád viseltető barátság ragadta, azonban itt-amott igen helyesen patrio perfusus aceto a Mondolat koholója.» (U. o. 52. l.)

nak szívesen örvendek. Et illic dii sunt.» Ugyanebben a levélben írja ezt is: «Nem csuda, ha Somogyi magát agyon sujtva érzi, és Somogyival együtt az ő ezinkosai. Úgy kell nekik. Hadd mondják: merito plectimur. A tudatlanságnak különben is tulajdona a kongás, mint az üres hordónak; de az csakugyan rettenetes, hogy ezek az emberek tanulni nem akarnak, kongani akarnak.» (Levelezése Szentgyörggyivel, 305—307. l.) Dicséri a könyvet Dessewffy-hez szept. 26-án írt levelében is: «A Mondolatra adott Feleletben sok só, de sok tudomány is van, kivált az elő beszédben. De a kis munka deproperatum. Csak az fogja érteni, a ki literaturánk productumait úgy ismeri, mint írónak kell.» (Dessewffy levelezése, II. k. 42. l.)

Berzsenyinek azonban nem nagyon tetszett a Felelet. Noha a Mondolat őt is gúnyolja, s Kazinczy mellett első sorban ép őt vette célzáblául, mégsem tartotta az ügghöz méltónak Szemere és Kölcsény gúnyolódását. «Olvastam az Antimondolatot is» — írja Kazinczynak 1815 decz. 2-án. «Csudálom, hogy Szemere a kámpoló gyermeket vissza-kámpolja. Azt vagy dorgálással, vagy hallgatással kellett volna büntetni. A debreczeni poesis és grammatika jól meg van gúnyolva, de Somogyit, úgy gondolnám, helyesen gúnyolni nem is lehet, mert, a mit mondott, nagy részben igaz. El kellett volna tehát választani az igaztól a nem igazat, s így a publicumnak megmutatni, hogy az ő satyrája csak olyan, mint midőn a bolondozók a Miatyánkhhoz a czigányimádságot keverik, s hogy ha mind helyeseket mondott volna is, mivel azt személyséértve mondta, és a minden esetben kimélést érdemlő írókat mocskolta, tehát bolond, mert vétett a literatura ellen s következőkép mint ember, maga ellen is. De mit lát a publikum ezen Antimondolatból? Csak azt, hogy csúfolni akar és nem tud, a legtudósabb tónuson írt okoskodásokat a leggyermekesb

tréfával, a biographiát mesével zavarja s végre az élő embert eltemeti és búcsuztatja s mind ezen tréfáknak megvalósítására nevét aláírja. Mely contrast! Ez a gyermekes tréfa a névnek aláírása által oktan hazugsággá vált. Hát az a quietált major mely furcsa rollt játszik? Az a *terenggettét*, az a *sapperment* mely üres habatolás! Valóban csudálom, hogy Szemere ily ügyet csak így tudott védelmezni. Azonban köszönjük meg mégis jó szándékát: a bolondoknak elég, az okosok előtt pedig nincs reá szükségünk.» (i. m. 272. l.)

Annál nagyobb vihart keltett a *Felelet* az orthologusok körében. Szemere és Kölcsey nem elégedtek meg avval, hogy Somogyi Gedeont támadják és gúnyolják, hanem szembe szállottak minden ellenfelükkel. Megtámadták a Debreczeni Grammatika szerzőit, a dunántúli írókat, Vandzát; s a mesterkedő verselőket: Varjast, Gyöngyösit, Lukáts Miklóst, sőt még a kollegiumi nevelést is. Mindez sok ellenséget szerzett nekik; érzik is a könyv megjelenésekor, hogy szelet vetettek s vihart aratnak. Szemere már szeptember elején értesült, hogy Debreczenben nagy a harag és felzúdulás. «Méreggel s dühhel veszik a monasztikus nevelést — írja Kazinczynak, — melyet Kölcsey Somogyi felől írt. A debreczeni levél is nagy zajt indított. — S hogy a Debreczeni Grammatika szerzőjének egyike ignota quantitásnak van kikiáltva, mindenütt haragusznak érette. Veszprém vármegye a Dicshalom azaz Veszprémért haragszik. Pápáról dr. Zsoldos készül felelni; s készülnek a debreczeniek is, s mindnyájan Kazinczy ellen» (i. h. 127. l.) — «A papok Zafir Czenczinek «Csak olyan már a világ» daláért boszankodnak. Azt, úgy mondanak, egy predikátor leányának szájába! No bizony; és miért nem? Mintha az nem characteristisch volna?» (u. o. 194. l.) Kölcsey is értesül a debreczeniek haragjáról:

«Tudod-e tehát, — írja Szemerének 1816 márcz. 28-án — hogy Debreczenben és Álmosdon az Antimondolatért épen oly dühhel haragusznak, a mily örömmel azt a váradiak olvasták. Azok a Calvin gonosz fiai talán nem is gyuladtak volna fel, s nem rázattak volna ki indolentiájokból, ha ezek a Róma sorsosi nem mutatták volna örömköt s a megtámadó én nem lettem volna. Prof. Ercsey* leczkéinek egyikén közönségesen keltek ki ellenem, mert, úgy monda, nem szép a madárnak — — — s ez az ember, ki két évvel ezelőtt engem arra kért, hogy tanítványi számára aesthetikát irjak, most maga fogott tollat, hogy velem bajt vívjon. Hagyján! mert a mint mondja a *csúcsos szelések tanítójok*, a mi kardunkat sem fűzfából faragták. Álmosdon az öreg Csanádi az epistolae obscurorum említést vette maga ellen. Szegény öreg! Ő azt hiszi talán, hogy litteratori per nem eshetik meg, ha csak az ő *Werthes Ich*-je is szóban nem forog, és mit tartozik pedig a litterator tudni egy oly emberkéről, ki soha semmit nem írt, a nyelvet csak a Debreczeni grammatika szerint s a csak a Székelyhídi mellett magában vagy legfelebb az iskolamesterrel ítélgette? — Halljad a mi következik. — Cons. és V. Palatinus Péchy Imre úr is méltóztatott megbotránkozni — és miért? Talán a Collegium miatt? nem! a superintendens mindentudó személye miatt? Azt sem! Mi miatt tehát? a Zafir Gergely miatt! Bone Deus! a szegény Major kínjában az első levél egyik sorában így is átkozódik: *Diantre malheur!* Azt mondják, hogy a Cons. is úgy szokott s a satyrát ott kereste, hol azt maga Lucilius sem kereste volna — *risum teneatis amici!* Én ugyan félesztendő olta még egészen ki nem tudám magamat ne-

* *Ercsey Dániel*, a philosophia tanára volt a debreczeni collegiumban.

vetni. Mit tegyünk ezen emberekkel? Ezek, midőn a hátokat verjük, a lábok szárát fájlalják.» (Kölcey munkái, IX. k. 247. l.)

Midőn Kölcey Csokonairól írt bírálatát közzé tette (Tudományos Gyűjtemény, 1817. évf. III. k.), e miatt Némethi Nagy János egy kis füzetben erősen megtámadta,* s szemére vetette a *Feleletet* is: «Érzi azt maga K. Úr, hogy a nevetés a maga helyén nints a jó ízlés ellen. Hiszen Cs. egész 32 esztendőkre terjedt életében nem törekedett annyit nevettetni, mint K. Úr abban a siratni való szüleményében, mellyet a Mondolat ellen írt, tsak az a kár, hogy annak születésekor a Camoenák nem tsak nem nevettek, hanem sirtak és talán éppen azért, s az olta esett olyan Antipathiába a nevetéssel. Mitsoda fagyfaló hidegségű nevettetésre való erőlködés az, mikor talán azt akarván nevettségesen elő adni, hogy a Mondolat Kiadója azzal a rozsosz (?) munkával eltemette magát, formaliter sirt ásat, elénekelteti a Falusi mesterrel, és hogy az ízetlenségből semmi el se maradjon, elpapoltatja T. Fábíán Urammal, a letzkét is meg nevezvén. De itt még legkissebb része a botránkozásnak az, hogy ebből egy pont sem igaz Horátz ama bölcshetésének ellenére: *Ficta voluptatis causa sint proxima veris*; hanem, hogy erre, mint elméségre, ne vessünk is, ez az, a mire még Democritus is keserves könnyeket hullatna. Ide tartozik az is, midőn a legalatsonyabb köznépnek szokása szerint *Somogyinak* nevéből *Bohógyi* tsufos név tsinálására vetemedhetik. Uram!

* A füzet czíme: Némethi Nagy János Értekezése Csokonai V. Mihály életéről, mellyet kiadott Dombi Márton, Pesten 1817; és Csokonai munkájának megítéltetésekről Kölcey Ferentz által, melly a Tudományos Gyűjtemény 1817-dik eszt. III-dik kötetjében találhatik. Bétsben, Nemes Haykul Antal betűivel, 1818.

örízd meg Nemzetünket ama gonosztól, hogy az ilyenekre tsak hozzá hunyorítással is ne vessen, vagy az effélékből izlést tanuljon!» (21—22. l.)

A harag és felzúdulás nem kedvetlenítették el Szemerét és Kölcseyt; nyugodtan várják a debreczeniek és veszprémiek válaszát, melyre már előre készülnek. A nyelvújítók munkáit tovább tanulmányozzák, hogy teljes készülettel folytassák a küzdelmet. Alig jelent meg a Felelet, máris közlik Kazinezyval, hogy folytatják az elkezdettet, a minek ő örvend. * Kölcsey várni akar a további küzdelemmel; «én most nem perlek — írja 1815 okt. 16-án — mivel úgy is azt ohajtom, hogy a tréfa folytatásával késünk egy darabig.» (I. h. 239. l.) Szemere azonban azonnal hozzá akar fogni a dologhoz. «A második Antimondolat plánja felől még nem tudósítottalak. Időszaki írás formában kellene dolgoznunk. Csak az intelligens levelek is, mely sokféle tónt fognának nyujthatni. Recensio, levelek, dialóg, antikritik, nekrológ s egyebek, mint versek etc. De erről majd akkor tanakodjunk, ha Bohógyira felelet jő.» (Szemere munkái, III. 194. l.) Majd komoly tanulmányokhoz fognak s egy nagyobb nyelvtudományi munkával akarnak fellépni. (V. ö. Szemere munkái, III. 116. l.)

Somogyiék válasza késett, mire Szemere is abbahagyja küzdő szándékát, de évek múlva is nyugodt lelkiismerettel gondol vissza a megvívott harcra. A Tudományos Gyűjtemény 1826. évfolyamában a Kölcsey-Vályi féle Homeros fordítás ügyében szólalva fel, visszatekint erre a harcra: «Ezen szövetség indított később arra, hogy S. G.-t az «Ellenmondolat» által Kölcseymmel együtt megtámadjam. Philologiai volt a versengés, s grammatikai rendszabásnál fogva kelle válaszolnom: Quo te quisque

* Szemere munkái. III. k. 191. l.

casu rogat, responsio detur; s fustély volt kezemben a dévajkodás alatt, a példaszó intéseként. A pörlő felekezetek közül egyik sem volt kielégítve, mindenik bélyegezve érezte magát: és mégis, kebelembe nyulva, menthetőknek érzém tettemet, mert a közügyért heveskedtem, mert a barátság kötelességének érzései ragadtak el.»

Kazinczy barátai a *Mondolat* és *Felelet* ismertetésével is igyekeztek az ő javára nyerni meg a közönség jó indulatát. Az *Allgemeine Literatur Zeitung* (Halle und Leipzig), mely ez időben élénk figyelemmel kísérte a magyar irodalmat, az 1816. évf. 39. számában közölte a két röpirat ismertetését. Ezt a cikket Kazinczy jó barátja, Rummy Károly, ez időben a keszthelyi gazdasági intézet tanára írta. A bírálaton, melyet e kötet függelékében szó szerint közlünk, meglátszik, hogy írója Kazinczy legbizalmasabb barátai közül való. Ismeri mindkét könyv keletkezésének történetét, s ezt az igazsághoz hiven adja elő, s megőrizte számunkra a nyelvújítási harcnak egy-két intimebb részletét is. A *Mondolatról* szóló véleménye néhol majdnem szószerint megegyezik avval az ítélettel, melyet Kazinczy leveleiben hangoztatott. Ezt Somogyi Válaszában szemére is veti a bírálatnak, s ennek alapján hiszi, hogy maga Kazinczy írta.

A két röpirat másik bírálata, melyet a Függelékben szintén közlünk, a *Tudományos Gyűjtemény* 1817-ik évfolyamában (VI. k. 97. l.) jelent meg. Erről a bírálatról sem Kazinczynak, sem barátainak nem volt tudomásuk, s magából a bírálatból is kitűnik, hogy írója nem tartozott Kazinczy környezetéhez. Teljesen félre érti a *Feleletben* A *búsongó Amor* cz. részletet, nem veszi benne észre a gúnyt, s megdicséri mint remek alkotást. «A *Mondolat* és *Feleletünk* recensioját keresztül futám — írja Szemere Kazinczynak 1817 jul. 5. — A wandzai andalmány meg-

koszoruztatik! s megkoszoruztatik! S írjunk osztán szelídebben, gyengédebben s inkább elrejtve, a midőn az ily vastagságos grimasz sem értethetik meg! Én a recensenset gyanítani sem tudom, mert Wandzát mind Horvát Pista mind Tóth Laczi ismerik. A kígyó tehát más bokor alatt lappang. Azonban tisztesség, böcsület a jámbornak; satisfactiót vett a Somogyistákért; s ez elég.» Később maga Szemere jegyezte e levélre: «Balla Károly a recensens. Ő maga vallá nekem.»*

E több oldalról jövő támadásra Somogyi is készült a válaszszaal. Már a Mondolat megjelenésekor híre járt, hogy Somogyi «készül a felelő elébe; mert, úgymond, Mondolatját nem hagyják felelet nélkül; ő ezt tudja s épen azért írta, hogy háborút támasszon.»** A Felelet megjelenésekor pedig a megtámadottak közül többen akartak sikra kelni az újítók ellen. 1816-ban úgy látszik valóban készült is valami Kazinczyék ellen; Szemere ugyanis ezt írja Kölcseynek: «Tudod-e, hogy Bohógyinknak szamaráról ellen-szamárság nyomtattatik: leczke a két ficzko poétának? Vitkovics, Trattnernek minden titkolódásai mellett is kitapogató, hogy ellenlovanczunk az erdélyi Gyöngyösynek fija, ki mostan Budán nectározzat.» (u. o. 201. l.)

Egy kéziratban maradt választ, mely a *Feleletre* készült, H. Kiss Kálmán adott ki az Irodalomtörténeti Közleményekben (VI. k. 473—482. l.): «*Egyveleges Levelek*. Összeszedte Megyefi Ignác» czimmel. A kézirat Kiss Áron, kis-naményi ev. ref. pap írásában maradt fenn; lehet, hogy ő maga írta a leveleket, de lehetséges az is, hogy csak másolta. Az *Egyveleges Levelek* (vagy más czimen:

* Szemere Pál munkái, III. k. 162. l. Balla K. ez időben Pest megyénél hivataloskodott. Életrajzát l. Szinnyei, Magyar írók. II. 427.

** Szemere Kazinczyhoz; i. h. 116. l.

Magyarázat a Mondolatra egynehány Levelekben) teljesen a Felelet nyomán haladnak. Az Előbeszéd után ifju Bohógyi Jónás két levele következik; az egyik Bohógyi Gedeon úr biographusához, a másik a quietált Majorhoz szól, s bennük kevés szellemmel gúnyolják a Feleletet. Sikerültebb a 3. levél, melyet Zafir Czenczi ír B. G. biographusához; benne Kazinczy levélstílusát utánozzák s a hangot, a melyen barátaihoz szól. Megyefi Kölcseyhez intézett levelében megrója, hogy a maga megyéjét is bepiszkolta Hőgyész Máté versében; az 5. levél pedig a Feleletnek dunántúli, erőltetett népiességű levelét gúnyolja. Végül néhány vers van (*A Lant, A számár Czenczihez, A számár magában, A satyrus Czenczivel*), melyek szintén a Felelet verseire czélozzanak, de igen kevés bennük az elmésség.

Somogyit a két bírálat talán még jobban bántotta, mint a *Felelet*. Szükségét látja, hogy igazolja magát s visszautasítsa ellenfelei támadását. *Válaszát a Mondolatra felelőkhez és recensensekhez* 1819-ben adta ki *Értekezés a' Magyar Verselés' módjáról és Fordításokról. Tit. Petronius Arb. nevezetesebb Verseinek hasonló Mértékű, és ugyan annyi Soru Próba-Fordításával együtt* — (Veszprém) cz. munkájának bevezetésében. E választ, mely a Mondolat keltette harcznak utolsó hullámverése, szintén közöljük e kötet függelékében.*

Balassa József.

* A Mondolat és a Felelet irodalmának a *Mondolat* bevezetésében közölt összeállításához pótlásul még a következő dolgozatot kell megemlítenem: HORVÁTH CYRILL, Berzsenyi és a Mondolat, Szombathely, 1889.

FELELET

A'

MONDOLATRA

N É H A I

BOHÓGYI GEDEON ÚRNAK

„Mondolat. Sok Bővítményekkel, és
egy kiegészített új Szótárral együtt.
Dicshalom (azaz WESZPRÉM) 1813.“
című Pasquilusára.

P E S T E N,

TRATTNER JÁN TAM. Betüivel 1815.

* Διχῇ ὑπερῇ ὑβριος ἴσχει
Εἰς μέλῃς ἐξελεύσῃ κιδῶν δὲ με νηπιος
ἐγνώ.
Hesiodus.

Tandem sua Poena Nocentem
Insequitur passusque sapit tum denique
stultus.

Mit kelljen ezen Levelekről tulajdonképen itélni a' (III)
Kiadó Szerényen vallja-meg, hogy ő azt nem tudja. A' Ki-
adó darab időtől fogva figyelmezett a' Magyar Lite-
ratúrának előmenetelére, 's annak productumira; nem
tagadja, hogy azok ötet gyakran örömré, gyakran fáj-
dalomra, gyakran nevetésre, gyakran bosszúságra is
indították. Néhány napokkal ez előtt néhai Bohógyi
Gedeonnak Könyvét is, melly ezen Levelek' címlap-
ján megneveztetett, olvasta, 's nem szükség, nyilván
elmondani, micsoda érzések között olvasta. A' Kiadó,
mint Író, még sem tett a' Magyar Publicum előtt egy
lépést is, 's ő a' ki már Litteratori versengéseknek, szé-
peknek, és rúta'knak nézője volt, birhatott elég hideg
vérrel ezen újonnan kezdődni látszónak is végig-nézésére.
Nem lehet tudni, ha a' megtámadott felek fogtak volna e
az említett Könyv ellen kikelni, vagy inkább (minthogy a'
Litteratori versen-||gésekben, fájdalom többnyire szemé- (IV)
lyes villongások forognak-fenn) annak Írója ellen, mivel
az a' munka' megjelenése után nem sokára megholt, 's ez
által minden lehető veszekedéseknek elejét vette. Némelly
evelek, 's épen ezek, mellyek itt kiadatnak, 's az Íróhoz
az általa kiadott munka miatt küldettek, halála után több
írá'isai közt találtattak, 's Literatúránknak egyik pártfogója
jónak látta, hogy azok kiadassanak. — «Mivel, úgymond,
a' Mondolat már sokaknak kezén forog, és az is illő, hogy a'
megholt Litteratorok emlékezete fenntartassék, ezen Leve-

lek mind a' Mondolatra némünémű Commentarius gyanánt szolgálhatnak, mind a' néhai Szerző Biographusának valamely részben segédjére lehetnek.» — 'S ezzel lett légyen elmondva minden, a' mit a' Kiadónak szükség, és szokásképen előre kellett bocsátnia :

Íme tehát a' Levelek, vegye a' Publicum, mint akarja, a' Kiadó az illy Collectiókat szükségeseeknek hiszi. (V) csen semmi, melly vélünk a' már megholtat|| kinek privát-életét más Kútfőkből már nem meríthetjük, jobban megismértesse, mint azon ő maga, vagy Ismérőji által írt levelek, mellyek nem azzal a' czéllal iratván, hogy mások-ról is olvastassanak, a' szív rejtekébe hagynak pillantani, 's felvonják a' kárpitot, melly a' házi életnek magányos scénáját mindeddig fedezte.

A' Kiadó nem akarja olvasójit communis Locusok előhordásával terhelni, 's mind a' helyett, a' mit czéljának szükséges voltáról, 's ezen Könyvnek ajánlására mondhatna, készül azon Írónak életéről, ha bár csonkán is, a' Publicumot tudósítani, kihez ezen Levelek irattak. A' Magyar Literaturának Historiájában még sok hézag vagyon, 's talán ezen Tudósítások is be fognak egyget a' többek közzül tölthetni.

Bohógyi Gedeon Weszprém Vármegyében született, 's Atyja a' Tót-Vázsonyi, és Köves-Káli Ecclesiáknak Papja volt. Születésének idejét meghatározni nehéz, minthogy (VI) az említett Ecclesiák'|| matriculáját a' Kiadó nem láthatta. Azok, kik Tót-Vázsonyhoz, a' mi Gedeonunknak születése helyéhez, 's később Lakához közelebb laknak, ezen hézagt könnyen kipótolhatják. Annyit még is lehet állítani, hogy 1782-dik év közzül lépett ezen új vendég a' világra, mellyen a' ő maga közében egykor fénylő pályát futandó vala.

Gyermeki éveiről nem sokat mondhatunk, az sem

bizonyos, életének hányadik évére esik, az, hogy a' Pápai R. Collegiumban vitetett tanulni. Satyrára, vagy Pasquilusra (mellyikre inkább, nálunknál bölcsebbekre hagyjuk az ítéletet) hajlandó caractere már akkor kitetszett, azon pajkos, és csúfolódó tónból, melly neki eleitől fogva tulajdona volt, 's egész külsőképen látszólag ömlött-el. — «Jut e eszébe, így ir hozá a' Huga Záfir Czenczi, midőn egyszer Pápán meglátogattuk 's a' Halhatatlanság' Oszlopa' Írójának nyúl farkat függesztett hosszan lenyúló Kaputrokjára az úczán. Én még arra is emlékezem: midőn a' szegény öreg|| Szakályinak Academiai fekete haris- (VII) nyájiba fejei papiros darabokat ragasztott, 's midőn a' nehéznyelvű Peleit kikaczagta. Hát a' Prédikátor G. köhntéseit, arcvonásait, nyekegéseit ki tudta úgy mímelni. 's ki mulattatta a' Társaságokat az ilyenekkel? még akkor hallám némelyekről, hogy Bácsit a' csufolódás' Dæmona még egyszer messze fogja ragadni.» — Ezen vonásokból könnyen általláthatni, mint mehetett a' pajzán Ifjú többről többre, mint tévesztette-el inkább inkább a' mértéket, mint ment a' gondolatból cselekedetre, pajkosságból 's csufolódásból ifjúi impostúrákra, 's mint tette végre azok által Tanítójit 's az Iskolai előljárókat ellenségeivé? 'S valóban annyira ment az ifjú, hogy az Előljárók elvégezték őtet Collegiumoktól eltiltani. Prof. L...* látta, hogy az ifjúi hibák többnyire természeti elevegenségből, 's abból származnak, ha azon elevegenség az iskolai regulák által határba szorítatik, 's hogy ilyen esetben a' legjobb character is kicsaphat, pártjára kelt a' csak nem|| megszen- (VIII) tencziázottnak. — «Egy túróért, úgymond, az ebet, nem ütik-agyon; hadd mennjen; még eszére jöhet.» — 'S az ifjú megszabadult, 's Pákozdba küldetett Iskola-Rectornak.

* *Láczai.*

Minden tudja, hogy a' R. Iskolákban nálunk az ifjak Klastromi nevelést vesznek, mivel azon Iskolákat inkábbára csak papi Semináriumoknak lehet tartani, 's az ifjú társalkodásbéli culturát magának ritkán szerezhethet, a' magányban egy oldalú? magának kelletinél inkább tetsző lészen. Ha ez a' magának-tetszés, midőn az ifjú faluba, parasztokhoz megyen tanítani sokszor dűrvasággal mutatja-ki magát, 's versengésre ad okot, nem lehet csudálni. B. úgy mondják a' faluban dűrvánkevény, és zabolátlan volt; akár mint legyen a' dolog, ő esztendő mulva ott hagyta hivatalát, 's minthogy secularis pályára szándékozott, patvariára ment V. Ispány Kún László Úr mellé. Majd Prókátornak felesküdt, de pereket nem folytatott. Vármegyei Szolgálatra adván magát, 1811-ikben esküdt lett, 's ezen Hivatalt haláláig folytatta.||

- (IX) A' Magyar Olvasó Publicum mindeddig semmit sem tudott B...ról, s úgy látszik, hogy nem is volt célja magát az Írói pályán megpróbálni. A' Magyar Litteratúra néhány évek óta új színbe kezdett öltözni, sokan, kik a' külső Nemzetek' Litteratúrájikkal ismérkedtek, látták, hogy a' Magyar Nyelv még nem elégséges minden Ideákat, minden nuanceokat kinyomni, 's következésképen még nincsen azon állapotjában, mellyben maradnia kellene. Több és különböző fejek 's különböző szerencsével nyúltak a' munkához 's a' Magyar Tudós Sereg az Antiquitas szeretőjiben 's a' Neologban két részre oszlott-el.

Minden tudja, csak említenem kell, hogy újítás még a' pallérozottabb nyelvekben is szükséges, és tétetik is, 's maga a' Francia Academie, melly a' nyelvet Despotai hatalommal őrizte, nem tehettemeg, hogy lassanként némmelly új szólás' formáji ne jönnének-bé. Csak az a' kérdés, ha az újítás helyes-e, vagy helytelen? valóban voltak a'

- (X) Magyar|| Neologok közt, kik látták ugyan a' szükségét, de

a' dologhoz Tudomány, és Ernst (Komolyság) nélkül fogván orra buktak, 's Barczafalvinak, Folnesicsnek, Pethének 's más hasonlóknak igyekezeteik minden okosabbat nevetésre, vagy bosszúságra indítottak. Az Antiquitas' szeretőji nem tesznek ezek 's az ezektől különböző közt semmi választást, 's közzülök a' vadak úgy bánnak, mint a' tulok az új kapunál — megfélemlenek, mert a' kapu új, szarvat emelnek néki, 's olykor a' kapuban (ha az rosszúl készült) olykor (ha az Mester kezéből jött ki) magokban kárt tesznek, de mind így, mind úgy az ácsorgó csürke csoportot, kiknek a' kapuban sem károk, sem hasznok, nagy nevetésre ragadozták.

Ezeknek Írója szükségesnek látta, hogy ezen jegyzés előre bocsátassék, ő mint sokan azok közzül, kik ezeket olvaássák, csak távol nézője a' Magyar Litteratúra küzdéseinek 's az ilyeneknek akarta a' pontot megmutatni, mellyekből a' következőket kell szemlélni.||

Még 1809. közzül készített egy tiszteletre sok tekin- (XI) tetben méltó Hazafi D. Sz. Györgyi Jósef egy kis munkát, mellyet ő Barczafalvinak szavával *M o n d o l a t n a k* nevezett, 's abban Schülcz' új Németségének formájára a' rossz Neologokat elmésen kicsufolta. Ezen *M o n d o l a t* kézírásban sokaknál megfordult, 's elérkezett Weszprémbe is. Az Antiquitas' ott lévő pártosi híját látták az Írásnak, mivel sok újítók még nem voltak benne kicsufolva, öszve állottak, *Beytragokat* adtak, 's S. B? G. feltüzelték, hogy Talentumainak vegye hasznát, csináljon ezen *Beytragokból* egésznet 's adja-ki. A' munka elkészült, 's az Író társával együtt árkus papirost horda széllel Weszprémbe 's pénzt gyűjtött annak kiadására, de hogy a' Publicum annál váratlanabbul legyen meglepve, nem mondá-el, mit fog kiadni. És így meg is jelent a' munka 1813. Weszprémbe, mert a' czímlapon megnevezett *Dicsshalom* jól

talált döfés e, vagy burschi elmésség, ezeknek Írója ugyan||
 (XII) meg nem határozhatja, de meri még is állítani, hogy a'
 kettőnek egyike.

Az Olvasó Publicum különböző érzések közt vevé a'
 megjelent munkát, némelyek tapsoltak, és azt mondogat-
 ták, hogy az újítók derekasan le vagynak ültetve; né-
 melyek pedig nem tapsoltak, és azt vallották, hogy az
 újítók közt választást kellett volna tenni. A' tapsolók azt
 állították, hogy a' munka nagyon elmés, és Satyrai lélek-
 kel iratott; a' nem tapsolók, hogy a' munka pasquilus,
 személysértés s' nem tiszta kútfőből folyt. Mellyik félnek
 legyen igaza, meghatározni nem könnyű: 's már megholt,
 's ezeknek Írója mint a' megboldogultnak *historicusa* kö-
 teles a' maga ítéletét igazán,' s himezés nélkül előadni.

A' Nyelvnevelés módjával, a' külső Országi Literatú-
 rákkal, a' mi nálunk gyakran megtörténik, nem volt ismé-
 retes. E' szerint ő a' Magyar Litteratúra előmentét is csak
 fél oldaláról szemlélhette. Az is igaz, mint felebb monda-
 (XIII) tott, hogy ezen Könyv írására többen ad-||tak B e y t r a g o -
 k a t, 's ezeknek Írója csak azért nem nevezi meg őket,
 mivel bizonytalan hírekből hallotta neveiket, 's *historicus*i
 hivatalát nem akarja megsérteni. A' munkát megelőző
 Réz, melly sok jó érzésűeket megbotránkoztatott, azt
 hagyja sejdítenünk, hogy az egész munka nem annyira
 Litterátori czélból, mint személyes bosszúállásból készült,
 ámbár az is lehetséges, hogy S. vagy akár ki más, kinek
 fejében ezen gondolat legelőbb megfordult, olyan elmés-
 séget látott benne, mint a' mellyet Voltaire kíván a' Co-
 moedia Írótól, olyan elmésséget t. i. melly a' be-
 csületes embert jó ízű nevetésre indíthassa. Azon-
 ban a' esínos Francziának cultúrája 's a' Pápán neveltnek
 cultúrája közt, ha nagy a' különbség, igazságtalanság
 volna megnem ismérni, hogy ezen hiba nem annyira a'

személynek, mint a' helynek, 's időnek hol, és a' mellyben a' személy élt, tulajdoníthatik. 'S valóban fájdalommal kell meg-vallanunk, hogy a' Collegiumok-||ból kikelő ifjak (XIV) ritkán isméri a' szép világ tónját, 's elmésségeken kitészik, 's igen gyakran egész életekben a' burschi Tónus.

Ezek szerint talán így lehetne az ellenfeleket a' Mondolat' megítélésében eggyezésre vonni. A' Könyv, mint Litterátori munka, jó lehetett volna, ha az Író helyes pontból látta volna a' dolgokat, 's tudta volna, miben különbözik a' jó a' rossztól; minthogy pedig ezt tudni nem látszik, úgy azon szerencsétlen igyekezetek közzé számláltathatik, mellyek czéljoktól önn gyengeségeik miatt elmaradtak. Mert hogy ezen különbözésnek nem tudása kész akarva esett volna, annál fogva a' Könyv személy-sértés, pasquillus lenne, azt ezen Biographiának Írója örömet nem hiszi, 's mindent a' mi személyes sértegetésnek tarthatnék, inkább humanissimusi tónus és ingeniositásból eredt botlásoknak tart, mellyek a' culturával ugyan ellenkeznek, de azon tollerantiát mégis belőlünk ki nem vehetik, mellyel mások tapasztalat-||lanságból jövő gyengeségeiknek tartozunk.

A' Mondolatról elég szó vólt; szükség által-menni arra, a' mit még annak Írójáról tudhatunk. Ez, sok évektől fogva száraz betegségben küszködött, 's ezen nyavalya testét mind inkább-inkább gyengítette, 's végre nem sokkal azután, hogy munkáját közre adta, úgy mint 1814. évben [Evvel az első levél dátuma meg nem eggyez.]* April. 1-ső napján reggeli 7 és 8 óra közt Tót-Vázsonyban Anyjának, 's szeretett Testvérjeinek karjai közt meghala. Másnap el is temették. Halotti Beszédet Sógora T. Fábián

* Ez az ide nem tartozó megjegyzés tévedésből került a szövegbe. — B. J.

Jósef Tót-Vázsonyi Préd. tartott felette azon leczkéből:
Gedeon! ne félj, te nem halsz meg. Bir. Könyv
VI. Rész. 23. v.*

B... nem volt házas, 's életének 32 évében, épen akkor holt-meg, mikor a' test, és lélek' minden tehetségei legszebb erejekben szoktak megjelenni. Közép de jó természetű, szőke, 's betegeskedése miatt halvány arcú volt, (XVI) Bio-||graphusa reméli, hogyha munkája májor ízben ki-nyomattatik, képe is meg fog Vánzától rajzolva, és Prix-nertől metszve jelenni. Az olvasó örömet nézi, ha az ki-nek könyvét tartja, legalább képen előtte áll, 's ez által magát annak mintegy társaságába teheti.

'S íme mind az, a' mit a' Mondolat' Kiadójának életéről mondhattunk. Ezeknek Írója berekesztésül egy kérést nyílt-bé a' Boldogúlnak Rokonaihoz, és Barátjaihoz. Szedjenek össze több Dátumokat, mellyek által ezen Biographiának üreit tölteni lehessen; ne mondja a' Maradék, hogy szorgalmatlanok valánk Íróink emlékezeteket fenn-tartani; kik által tartatik fel nyelvünk, 's a' Nyelv által Nemzetünk.

KÖLCSEI FERENCZ.

* Midőn Somogyi Gedeon 1821 decz. 2-án meghalt, Pap István buncsúztató beszédében ugyanezt a verset vette alap-igéül. A beszéd nyomtatásban is megjelent. *Az Élet történeteire s jövődjére nézre magára békességre lépett Tudós.* Wessprém, 1822. — B. J.

Két levél

(1)

Bohógyi Gedeonhoz egy quietált Majortól.

I.

Péczel. Julius 18-án 1814.

Öcsém!

Bolond-gombát ettél e, vagy ezer sátán bűjt beléd? vagy mind a' kettő meg történt rajtad? Én legalább katonai parolámra merem állítani, hogy mind a' kettő. Csu-dálkozol? mit? ki? nekem? így? Igen is neked így, és pedig én! nem emlékezel reám? 's nem jut eszedbe, hogy a minap Wespzprém-ben nálam megfordultál, és könyvedre praenumeráltattál? nekem ugyan elevenen jút: mert tíz forin-||tot adtam reá, 's tíz forint egy jó Magyar könyvért (2) ugyan nem sok, bár olly kicsiny legyen, mint az a béce; de a' te munkád! Tüzes menykő a' te munkád! micsoda munka ez? csak várom várom egész hazafiui tüzzel; eggyik hét a' másakra, eggyik holnap a' másik után, és nincsen semmi is. Végre megkapom, hozzá az inas, kezembe adja, felnyitom, 's olvasom; 's mit olvasok? Mondolat! Mondolat! Lánczos lobogós bolondolat, igazi bolondolat! 's én azért pénzt? a' Mondolatért! 's ezt én értsem? Az ör... engem vigyen el, ha ezt, vagy az egész könyvben csak egy szót is érték. 'S ha nem értem, minek nekem a' könyv? Midőn én a' Lorgnettemet vásároltam, száz meg száz közzül vá-

lasztottam egyet, olyat tudniillik, mely a' szemeimhez való volt, 's akkor elég eszem volt, de midőn a' te könyvedre praenumeráltam talán beittam az eszemet. Egyszót, egy szót sem! 's én úgy járjak, mint a' ki oculárt vett, pedig olvasni soha sem tanult? Diantre malheur!||

- (3) Ha már eggyyszer bele bűjt az írói rossz lélek, nem tudtál okosabban írni? hiszen elég érthetőleg beszéltél, mikor praenumeráltattál. Vagy talán, hogy akkor szükséged volt reá, hogy megértessél, most pedig midőn a' pénz már a' zsebedben, nem bánod, bár mi a menyköt tegyen az ember Írásoddal.

Terengettét, én nem tudom, szánjalak e' vagy reád bosszankodjam? mi lelt? egy Pedant, egy ostoba Pedant! úgy látom affectálad magadat megalacsonítva láttatni. Legalább a' titulus előtt álló Rézkép azt mutatja. Egy számár, és rajta egy ember! Bizonyosan tehát az Autor, bizonyosan maga. Dözsölő Silenus a' szerént! Úgy minek hát a lant? Minek a' Sonett Írók symbólja 's a' kőműveské? hiszen te egyik sem vagy azok közzül 's, hát az az ajánlás a' Hugomnak Zafir Czenczinek? . . . Sapperment! beléd száz ördög bűjt, vagy az én eszem ment el? vagy

- (4) Magyarul akarsz bennünket tanítani, minket,|| Magyarokat? született Magyarokat tanítani? órod tőle foghagymás. Legyen akármi belőlem, ha az inasom jobban nem tud magyarul, mint száz ilyen Mázoló. — Előre hátra 's mind mind egyforma. Az a' Bakember ott elől, mit jelent az? ha nékem mind ezt meg nem magyarázod, javaslom, hogy többet praenumeratióval előmbe ne kerülj, most pedig, ha pénzem elvetted, magyarázzad is könyvedet. Válaszod' haladék nélkül elvárom. à Dieu.

II.

Öcsém!

Nem feleltél, ne is felelj többé. Nincs szükségem válaszodra, azt is szégyellem, hogy hozzád írtam, és írok. De ez egyszer meg kell mosnom fejed, vagy inkább lúgoznom, mint a' dűrvább rongyot szokás.

Tábla-Biró Barátom Tót-Vázsonyban megmagyarázta a' dolgot előttem. Te némelly jobb Íróink ellen költél ki. (5) Egyiket azok közzül ültetted számárra, 's nevéből ostoba Anagrammát csináltál, a' legrosszabb Írókkal tetted egy sorba, hogy köztök a' jó nevetséges legyen, és mit nem még egyebet?

Kereken, Öcsém, az nem vala becsület, gazság volt az Öcsém! Nem vagy egy értelemben azokkal az Írókkal? Van út becsülettel megmondani az igazat. Te a' rossz útát választottad, te ellenkezés helytt pasquilizálsz, ütközet helyett titokban szúrsz — pfúj Öcsém, úgy a' Sicarius teszen! Írtál valaha más munkát is? nem? 's ezen elsőre nem tudtál egyebet találni, hanem hogy, orozva gyilkolj? Úgy van, megérdemletted, hogy életedben semmi jobb gondolat ne forduljon-meg agyadban! — Lánczhortát! Ha becsületes embernek eleget lehetne tenni azzal, hogy rágalmazóját főbe vágják, kész volnék veled megvívni. Megvívni? én te veled? Katona Sicariussal? Nem Öcsém, tégedet csak korbácsolni kellene. Igen, igen, korbácsolni. (6) Bámúlsz? nincs miért; szívem egyenes, szám is az, most és mindig, és erre számot is tarthatsz. Ajánlom magamat!

Bátyád
Zafyr Gergely.

Zafyr Czenczi

A' Mondolatoshoz.

Édes Bátyám Uram !

Haraggal, vagy nem haraggal, vegye a' mint tetszik, de én kimondom, hogy Bátyám még most is a' régi hamis. Az erőltetett Magyarságú Írók ellen könyvet ír, 's azt nekem ajánlja. Mi okból érdemlettem ezt? Holott én is gyomromból utálok minden újítást, bizony, bizony mon-

(7) dom, gyomromból utálok. Úgy|| nevelt engem néhai boldog emlékezetű édes Atyám Uram, mint egy igaz Magyar leányzónak, a' mi felekezeteink közt neveltetni kell. Főzés, Gazdasszonykodás, 's homi jobb Poéták' olvasása, ilyenből állott nevelésem. Pártát viseltem én, és Hunczfutkát még akkor is, midőn a' többi Tiszteletesek' Leány-Asszonykájik, Dupét, később Titushajat, 's viganót, 's ki tudja még mit nem szégyellettek viselni. Az Atyámat Édes Atyám Uramnak, az Anyámat, Édes Anyám Asszonynak hívtam mindenkor, mert azt hallottam szegény idvezült édes Atyám Uramtól, áldja meg az Isten még nyugvó porát is! hogy a' Debreczeni Grammatica ezt az új szólást Uram Atyám, Asszony-Anyám rossznak tartja, 's csak hamar elidegenedtem az új Magyar Szólásoktól. Szegény édes Atyám Uram még az Orvosra is megharagudott, midőn tőle ezt kérdezte: van e széke? van e székem! felpattan édes Atyám Uram! micsoda Magyar

(8) szólás az? mondja-ki az Úr|| magyarosan, mert ha új szó-lással él, a' hallásától még rosszabbúl leszek. A' Doctor tréfából e, vagy tudatlanságból ismét így szóllott szegényhez: Tiszteletes Úr rosszúl néz-ki, 's még is tréfálódik! Erre az Atyám: A' manóba Doctor Úr! nem látja e,

hogy fálnak vagyok fordúlva, 's tehát be nézek, és nem ki. Most is emlékezem, micsoda Dispatiók származtak ezen beszédből. Ezzel végezte szavait édes Atyám Uram: A' Magyaroknak tulajdon Nemzeti öltözete, tánca, musikája, és nyelve van, meg kell azt hagyni, nem pedig változtatni.

Vallja-meg csak, édes Bátyám Uram, ha nem ezt, és ilyeneket hallott e mindég tőlem, 's nem maga mondta e Bátyám Uram, hogy az én gustusom tökéletesen megegyez a' Bátyám Uraméval? Az öltözetben nekem nem is öltözet, ha csak tányéros ülepre nincs vágva a' Magyar nadrág, 's a' csípőt szíjj nem szorítja. Azután bajusz mellé kipederve, a' nyakravaló németes, mert|| azt, a' mint édes⁽⁹⁾ Atyám Uram beszéllé, a' régi Magyarok nem viselték; az üstök, no a' perse már nem igen szokás, de legalább fésűt lehet viselni, 's az magyaros: a' czaff, az ugy e ismét nem magyaros, mert az Római viselet, mert hiszen Aeneas is viselte azt, a' mint Szalkaynak verseiben Dido Asszony kesergi:

Isten hozzád czaffok czaffja!

A Magyar Asszonyi viselet olyan, mint az enyém volt leánykoromban; fájdalom! hogy miolta férjhez mentem, a' megboldogult férjem kedvéért egészen el kelle németesednem. Valjon nem azt akará e édes Bátyám Uram bennem kiszatirázni? Mit tehettem én arról, hogy a' férjem úgy akarta. Az Isten látja lelkemet, hogy én sokat el nem akartam fogadni a' mire férjem kényszerített. Szegény édes Atyám Uramat, édes Anyám Asszony mindég kendnek szólította, így akartam én is; Legyünk per Te Tu, mert bizodalmas barátság il||lik a' házas pá-⁽¹⁰⁾ rokhoz'' monda a' Férjem, 's nekem engedelmeskedni kellett. Így történt egyebekben is, mingyárt a' mint szegény boldogult férjem Pestre hozott, elmentünk a Belez-

nai kertbe, épen ott volt a' Bihary bandája, még most is jut eszembe hogy ezt húzta :

Csak olyan már a' világ
Kinek szoros kinek tág,
Lám én nekem a világ
Sem nem szoros sem nem tág.

Eszemadta Biharija, mondék, csak nem felsikoltva örömembe, be angyali módra húzza. Megérdemlené, hogy a' kezét megaranyozná. — Czinczogások! felele a' férjem, estvére más musikát fogsz hallani. Elmentünk a' hét Választóhoz. Musikai Academia volt. Csak képzelje édes Bátyám Uram! egynehányszor kelle ásitoznom, 's egyszer bizony csak egy hajszádba múlt, hogy el nem aludtam, a' cigány czinczogásán gyönyörűséget leltél, 's itt szundi-
(11) kálsz? te néked nincs|| izlésed a Szép felől" monda a' férjem, másnap a' Theátrumba vitt el. Operát játszottak. Eggy Kar éneken kezdődött a' játék. Hogy tetszik? kérdé a' férjem, 's én mondék valami olly szépet, olly felségest vártam, mint Pápán a' Deákok' Cántusa, azonban itt csak holmi czifra, nyifra gornyikolást hallottam; még pedig musika mellett. Ez nekem ollyba tetszik, mint nálunk a' vak koldusok vásárcor midőn a' hegedű mellett ezt éneklik :

Felemelé Kádár szemeit az égre.

„Istenem, hogy a' Cultúra illy gyenge lábon áll még Hazánkban. Micsoda gondolkozások ezek? a' cigány' hegedülésében áll a' Magyar eredeti Musika, 's a' Deákok' cantizálása, a' szép eredeti Magyar éneklés, 's a' Mozart 's Hayden Compositiója játszva a' Mesterektől 's Mesternéktől semmi.“ Igy sohajtott a' férjem, 's ezzel végzé szavát: Legelőször is Németül kell tanulnod, szükséged vagyon||
(12) a' Cultúrára, a' szép Nemnek illő ismérni a' szépet. —

Igaz hogy a' szépet mindég szerettem, 's ez a' szándéka a' férjemnek tetszett; de bezzeg meg is adtam az árát. Reggel előállott a' Német Sprachmeister, 's elgyötrötte nyelvet, s' gégémet nehéz kimondásaival. Azután jött a' Tánczmester; ez meg majd hogy minden csuklójából ki nem törte lábaimat. Melyet, lábokat kifelé, hasat befelé! Az ördög győzte volna biz azt mind megtanulni. Legalább annyira jutottam, hogy a lépéseket megtanultam, hosszú rákészülés után complimentet is tudok csapni, de táncolni nem tanulhattam-meg, 's a' férjem sem erőltetett, mert azt mondá, hogy olyan a' tánczom, mint a' Sphaeráké. Azután a Klavir-Mester állott elő, még most is képelem, mint köszönt-be, Újságot beszélt. Elővette pixisét megkinált, széket tett, 's mellém ült a' Klavirhoz. Több esztendeig ilyen tanulásban folyt. Isten tudja, mi lett volna még belőlem, ha szegény férjem meg nem halálozott volna. Meg val-||lom, hogy jó ember volt, és szívesen (13) siratom még most is halálát, ha árva Özvegy sorsom eszembe jut. De mégis különös ember volt szegény, 's mindég azon igyekezett, hogy előbbeni eredeti Magyarsá-gomból kivetkeztessen, és elnémetesítsen. A' ki a' napon jár, megtetszik a' színén, én is az idő alatt egy kicsinyt elváltoztam volt. Igaz hogy szinte el voltam hitetve, hogy a' Czigány Musikája, és a' Verbungos Katona táncza nem valami szép, sőt nevetségre való, 's ha a' Popovics Úr idegen figurákkal kevert Magyar tánczát, a' Theátrumi Musikát, 's Lavottának Magyar táncznótáit láttam 's hallgattam, mindenképen akartam magamba verni, hogy ezek szebbek amazoknál. Így kezdettem az olvasásra nézve megromlani. Már a' hajesombókos Poéta verseit, a' búcsuztatásokat, 's egyéb a' féléket nevetve emlegettem a' férjemnek, 's ez nagyon örült rajta, ha az új színű és mértékes Magyar Poétákat, 's a' Németeket dicsértem: De mit

- (14) nem teszen az ember a' házi esen-||dességért! osztán a' világhoz is kell magunkat alkalmaztatni, hogy mások Durvának ne mondjanak, 's nekem ez a' bajom is volt a' férjem társaságában. Igazán megvallva, szint olyan jól esik, hogy ezen genirozástól megszabadulhattam, ámbár a' férjem halála miatt vigasztalhatatlan vagyok. Lássá édes Bátyám Uram, a' szegény Özvegyet az ág is huzza, 's nem hijába mondják, hogy ha a' kapufája aranyból volna is, elkopna. Nem elég, hogy ezen árvaságom már magában is terhes, édes Bátyám Uram is, kitől gyámolítást vártam volna, kikél ellenem, és a' világ' nyelvére tesz, pedig jól tudja édes Bátyám Uram, hogy miolta Özvegységre jutottam, legkisebb Németességet sem lehet rajtam észre venni, és hogy én tökéletesen egygy értelemben vagyok Bátyám Urammal. Nem is láttam soha egygy embert is, a' kivel minden gondolatom úgy megegyezett volna, és még is! — Valóban nagy fájdalom, és meg kell vallanom, hogy ha-
- (15) ragszom is édes Bátyám Uramra, mert|| az ilyenért ki is ne haragudna? Meg sem is békéllek mind addig, még édes Bátyám Uram személyes látogatásával meg nem kérlél. Egyébaránt magamat atyafiságos gráciájába ajánlván; maradok

Édes Bátyám Uramnak

alázatos atyafi szolgálója

árva Zafyr Czenczi.

U. I. Férjem halála miatt történt gyengélkedéseimből (hálá Istennek, és az én még huszonhat esztendő meg nem haladott ifjú koromnak) szerencsésen kiépültem. És mivel, mint édes Bátyám Uram tudja, megboldogult Férjemnek gyermeke nem maradt, a' tőle reám jött Capitálisokból elég gazdagon élhetek; maradtak szegénynek némelly nehezen fizető adósai is, kikkel nem kevés bajom

van. Istenem ! csak veszedelmes eggy ilyen ifjú Özvegynék állapotja. Hogy el ne felejtsem, csak ugyan igaz tehát,|| hogy édes Bátyám Uram az N. Úr' leányával nem lépett (16) jegybe ? Igazán mondta, a' leány nem sokat ér, és szegény. Az Isten kimutatja édes Bátyám Uramnak is. " Ugy e, hogy meg fog édes Bátyám Uram rövid időn látogatni ? Tanácsadásra is lenne szükségem. Az Özvegyi állapot valóban terhes !

A' BUSONGÓ ÁMOR.

Eggy

Hajnali édes Andalmány Teremtménye Bohógyi
Gedeonhoz.

Péczel Aug. 25. 1814.

Képjáték, vagy álommúlám ? a' korán egy édes hajnal polyáit bontja, a' komor setét' felhőit szélytűzi, és a' bonczolt humorványok közzül fejti-ki a' piros vi-||lágossá- (17) got — Úgy van most születik a' nap a' terhes éj' pongyola méhéből — milyen fejérség látszik az alá ereszkedő felhő' tsomójába hempejegni ? Ez az örömgyerek a' Szépelődők' táborából választva — né ! mint bontja-szélyt magáról tüzes fátyol leplét ! bálvány teste, a' ködbe lebegő pirosság közepette ingadoz, puha tetemei a' gyengeség miá reszketnek.

Teremthet e ehhez hasonlót a' legpompásabb képzelődés' Istene, mellyre a' Szépség' halma, szerelem' íze, és a' varázsló bájolás illy rohanva siessen ??? — (p a u s a) — A' hajnal' harmati eltüntenek, a' vizenyős téren nem füstölögnek, nem gőzölögnek párába olvadozva, nem haboznak

duzzadó ködárban — nem; mert a' nap megszállotta a' földet, elöntötte sugárral, s' csillámokkal brillantirozik a' mező — A' Napisten, hogy örömpoharából harmaton szörtsölhessen, hogy reggelkort pillanthasson a' ked-

(18) vesek lángszin selymes ablakára 's kíváncsi sugá-||rit, a' töröngyölt nyoszolyák puha gyűrömlésére sújthassa, 's hevének aranyvesszejét a' szépek' pongyola keblek' fedezetén hupáltathassa — felsérti a nyugvókat.

O napisten, mennyi világokat nyitsz fel előttem, mellyeknek hólyagi még nem reszketnek egy Adriaisten alatt!

Szent Isten!!! mitsoda pompa festés! és bámlálat! ezredek, sőt világoknak folyta volt a' tzaamogó időtölte, és még a' tündér fántásia nem pazérolta így magvát a' pusztá Athmosphaerán, isteni hatalmát érlelvén tévejgtében, míg lehellí az ideát.

Ez a' Helikon a' mosolyszájú édes Bájnéknak lak-helye, hol ezen fenyök' sudarai boltot borúlnak a' sziklák felett, és görtsös gyökereiket alájok fonják. Fogadjatok-e! ti felormodzott szirtok, adjatok egy barlangot szikláitok

(19) bugjos fedele alatt, én nyugotot találok ti köz-||tetek — Mit halgatsz érzéketlen kőüreg?! Elbámulsz e azon, hogy egy gyerek olly héroi lélekkel ordít belőled, mint egy serdült erejű óriás? tselekedeti alatt öszve fog omlani szá-zados boltod! Ha! jól hallom mint ropog a' roppant te-mérdekség' sudara! Itt hol a' halálkőnek moh temette morzsái poroznak! Itt fogom én a' nyilámló repedéseket énekekkel bétölteni, mellyben a' Szerelem döbbedez, és az őrző Kérubimok Ruinák alá agyoltatnak!

Mi az ott, mint egy bús lélek' képe, mellynek szárnyai a' szabad levegőt tsapkodják? O Pegazus, az üresség a' te világod, te szüntelen magadat keresed, és nem találod az ürességben! mi omlik bugyva szikrázó körmeid

alól? Hippocrene ez! Né miként mammol tajtékot a' tsiklánd lágyságot nyaló vadontz lotsmoj. — Né millyen rontsolva és tünán foly-el, mint válik hináros peshedt heverővé, egy százados idő viselte humorodottá, mint az ősz Saturnus' töpörö-||dött gyermeke elodarogyva fántasiámban (20) a' forrás folyam' felszínén remegnek bámálméllásaim, úszom a' tó döllyedező öblét, 's egyszerre andalszót hallok a' berkekből a' lots térszínén e' buggó játék alatt, a' melly habokat tsomóba fűz, majd szélytrontsol, majd lenni, majd múlni mível.

Hah! mint echózza a' hangmivelők' Symfóniáját nagy enthúsiásmussal a' hegy; zúg a' Szélnek zivarja az ágok' sűrű szálai között, jönnek a' Helikon' Nimlányi a' musák! az éjfitke, mintha a' komoj fenyvesek zúzos ághegyein dideregve ellágyúlva remegi puhító melodiáját 's úgy várja a' berken jöttek a' jövőknek, kik a' kis lantos lágy tónusán bitzegnek. Fejeket Hetruriai viselet borítja, és azzal egyesül az Ásiai gyöngyös Turbán — setét hajfürtjeik repkednek isteni homlokaikon, és összevegyürt tsomókban hevernek fejr vállaikon — mezítelen karjaik görög Státuák' miveit példázolják, távolról fejr márványt mu-||tatnak, közlrol maga a' puhaság holt beléjek, öltö- (21) zetek idylumi pompákkal van terhelve — ezek alatt minden lépésre a' gyengeség pihentét nyögik — Úgy tüzelnek szemeik mintha a' fagyos északból égő Afrikát akarnának gyújtani — szihégő mejjek nem költsönözött éltetöt — nem lehellett Julepet — nem — hanem tsak temetett — tsendességek!!!

De im ott egy nyomorúlt hasztalan bontzolja a' ropant gözsziklák' hegyeit, most egy terhsohajtás gyöngyölódik mejjéből, nyöszörög, mintha körül az éj' állati a' szennydenevérek repedesnének, majd leguggol, mordon szúnnyad, és tettét piheni. Két kitsin szava tsintalankodik

töpörödött homlokán, csoportosan ülnek farkán a' haszon-
talanság' gyerekei, kiket ő hólyag golyókkal tsalogatott az
eltévesztő setét ködbe, a' kezében nyekergő Pánsipjával,
ketske lábai elébe ömlenek a' szép vadászt felülmuló va-
döntzok. A' hahoták az ő fején ülnek az alattok dördülő
(22) mormolás felett, az égő|| gúnyolás lobog fején, és úgy re-
pül sebes süvöltő szárnyain: különben egy halálra szent-
tentziázott gonoszélő kisértő képe, egy tünderezésre át-
kozott bajlélek, az elrontolt tapodmány' darabja.

E' tekintetre a' szépek öszve estenek, 's én tsak egy
lángszin pirosságot láttam a' zöldség' puha humorványára
lapúlni, és ők így egy tsumóba gyürt szivárvány formán
elsemmisültek. A' természet Kauklermiveit pazérolta a'
teremtés titkaiba martzangolva olvasott, fűtt, zúgott, még
egy bokor zöld levelet nevelt, mellyek közzül piros gyenge
borulások fejtődöztek-ki, 's őket az otsmány látást fekete
gyászatól elgázolták. Többé nem láthattam őket, mert
mind a' dőlöngő höngörts hullám elgyüremlették, 's a'
semmi terhes méhéből új Scénák buggyantak-fel.

Hah! a' harangok' kolompolása! ha! a' tsengetyük'
tsengése! ha! — hogy tseng — hogy szomorog!!! —
(23) hogy dong|| búsan!!! ha! mint dühen a' mormoló üresség
gyomrában dörgő hangkiáltás! ha! mint ropogtatja a
földbe meredező fagyökereket! ha! mint echóz az órákra
hangzó üregekből ordító torka a' dühenésre! ha! mint
omlanak-be rendüléssel a' kongó barlangok rémítő bolt-
jai! — ha — ha — melly dörmögéssel — melly rohanás-
sal — ha! — (pausa) —

Ott, hol az Ákháczbelévénitett árnyéka alatt egy híves
tsergedezőt zúgat, látom a' lármafuvallókat felléptselni a'
hölgyes ösvényeken Flórának palánkos völgyéből — a' sza-
márt, és a' Mondolatost! Ez a' nyughatatlanság' sohajtá-
sival tolja a' lepeggő holdat. — Annak ajaki szélyt nyil-

lottak, és tátva hagyta a' lankadás az elszáraztott lihegő álkaptáit. Egybe ölelkezve mint két héroicus Minervák, úgy emelkednek a' lugason halkkal. A' számár egygy tsendes andalodásban érlelődik. A' Mondolatos tsintalan enyelgéssel ledérkedik körüle, úgy hogy az ellihellésig összveküzdötte magát,|| és lankadva hajlott a' számár' vállaira, (24) mely utána imádkozta a' szerentsét.

A' Mondolatosnak tzombjai gyúrnák a' számárhátát, lantot, és kobozt ölel, 's hajait tsudáson füzi rántzos göröntsökbe egy lágyszellő fuvás zivar a' zöldellő koszorú nyugodt szine alatt, 's borzasztja azoknak ömlött terültét. Lábai meztelenséggel függenek lefelé, feje felett egygy szűnyog gyászolja át a' híves levegőt; 's egygy kürtbe szállanak a' fájdalmas sóhajtasai, 's gyötrődő nyögései bajusza alól.

Számár. Itt a' valóság semmi; az árnyék teremtés — Im tágos méhében e' telhetetlen semmiségnek, tsak az előpillantat' hajnalit tulajdonoljuk idvezletül.

Mondol. Pijhe szárnyakon repítél a' bőv' üregében, és örömelet özönével hijába valósítottál. Én, én egygy nyughatatlan, önnön elégtelen gyerek, a' maga meg nem elégedés' gyereke, és szerelem|| tiltotja vagyok, egygy bol- (25) dogtalan, semmit-tudó teremő, a' ki magamon kívül élek a' pára között — ott!!!

Szam. Gondolatba merült Tudós, miért pittyedtek-le ajakid.

M o n d. Szomorú színbe gyöngyölődve gyászolom az eltemetett tettet. — Egy szelíd szellő érkezése tsapott meg, melly nehéz ragyományba lankasztott.

Szam. Nem láttad e az édes Bájnén músa Nimlányokat? haj! mint üvöltözött puha testeken nyulámló Sleppjek! a' Holdlány sugárit a' sűrű erdődzet nyilámjain botsátotta rájuk.

Mond. Tekintetemre a' ferdő lotsba udrántsoltak, majd a' tüzes purpural égő palotába szaladtak, hol minden Chinai drágaság' fénye luxussa játszott, 's ott egy édesdeden heveredett nyulámba döltenek 's Sómnusnak áldoztak.||

(26) Szam. Az öröm buggyó tseppje el futotta mosolyszádat, és rózsalepte színre változott 's bajuszod a' Természetnek tsalfa színt áldozott.

Mond. Vallyha ollyá lehettem volna ekkor áthalok. mint az egy nap élő féreg, mellyet az este a' folyamat partján tapostak-el. Ez egy nagy élethalál, egy mesteri édes gyilkolmány lett volna.

S z a m. Nézzd ott azt a' Ketskeembert, a' buggyó lots-mojfolyán pezsgése feletti, hol a' száraz levelek' tsörgése zsibong.

Sz a m. Igyekszünk halkkal hölgyes ösvényeken üstökös Atyáinknak, és keressük ajakainknak illő aggtörzsökét.

Mond. A' Helikon édessége, kellemei, és az itt lakók szív ízlésbéli szép érzések ösztönöztenek engemet, hogy (27) ne-||mes lelkeiknek magassoló barátja óhajtsak lenni.

Sz a m. 'S szépítő szerül illy kedves grátziák' képezésére színek helyett szavakat zavarunk öszve.

S a t y r. Én egy önnönt szülök, és emészték, én vagyok az Isten, kinek zsámolyát gyurjátok, még felemelem humorodott lelketeket.

Mond. O! Apollo! hol szívhatom, és érezhetem forró mejjed' reám parló lehelljét? hol az elragadás' nagyra pepetsélt remeke balzsamát? — hol fogják felemelni humorodott görzsedezésemből. éltető rózsá mosollyaid?

Satyr. Mammogjatok e' forrás folyam' görtsös sziklájának Martjaihoz, 's hallgassátok, mint kiált az Echo! oh mint ád egy tsuda mordon szót, a' gyötrődőknek, a' békételen báméskodók keserveit mint nyögi, és a' szomo-

róza bús|| dalljait mint kettőzi! Mint trillázza a' pásztort (28)
Síp' nyeszergő hangját ez a' papagáj Echó! —

Mond. O mint gyuladok téged ölelni, és enyimelni!
mond o magasságos, miként lohadjak át e lotsmoj pezsegő
mormolásán?

Satyr. Övig süjjedezve járjátok a' lotsmoj' hinárja
közt, az én termetem, az én deliségem suvallják tenéked
a bátorságot.

Szam. (a' vizben) Mintha a' bontzoló lába martzan-
golna, úgy hempelygünk mint fennúszó darabok, ha! mint
látnám a' setét élet' fogjait, és hallanám a' huhogató ha-
lál szárnyas állatit, és elmerülök mint a' parás övedzett
éjleány — o jaj —

Satyr. (távolról) — ha! ha! ha!

Mond. Ha! Te a' titkot önn döbbe-||dező keblek' jaj- (29)
ját bajzod — Ez a' rontsolt kép a' te veszett ötleményed'
tiporványa a' magába főtt méreg' játék példája. — Én
vagyok a' vesztő tseppek elivott tikkadója, a' gyönyörüsé-
geit dühödő kétségbe esés' lelke, én, én vagyok a' te rabod,
a' titok teremtes elveszettje, az éj elragadott fattya.

Satyr. Ha! ha! ha!

Szam. Nyugéjjeimet a' Magánosságnak, öröm mo-
sollyaimat a' szomorúságnak, gondjaimat a' fekete gyász-
nak áldoztam! — már az élőholtaknak Skeletonjai zörög-
nek fülemben, 's tsak a' rothadás' seppedező pezsgését
hallom a' tsendességben zsizsegni.

Mond. Én a' ferdőlóisban a' széltoljásain ödöngök, ah,
hol a' sajka, mellyen borongva hágjam az ingadozó hegye-
ket, hol elmerít, hol elhány a' höngörts hullám.||

Szam. O jaj!

(30)

Mond. Édes úti társom, te a' ki olly édesen fülelted
lotsogásomat, érzem — érzed fájdalmomat — azok a' so-
hajtások, melyeket ajakaid szülnek, nem bűnösítnek kár-

hozóvá engemet! — Ne tsudálja ártatlan lelked esenkedő panaszimat, sárga képtelenségemet, romlott érzékenységet, ellankadt tűz nélkül való pillantatomat. Én alálohadok a' lotsmoj' örvényébe. Látom, hogy a' tsalóka örömező ugrál, és úgy futos e' szabad allékon, én elhallok — adieu kedvesem!

S a t y r. Ha! ha! ha!

Igy nyillott a' tsalóka' szája örömhahotára, a' Szamár pedig társa nélkül szomorúan egyedülve a' parttal egygy fortuna' szárnyán öszve hozódott. A' gondosné lenyomott fővel lassudan leppegett megnémulva a' szálás jegenye (31) fák' tetejére pislogott, vagy letekert vérmes szem-||forgással andalgott híves árnyékok alatt, mint az Istenektől eltapodtatott brilliant zsúrfok, és így énekelt:

Ha! ha! mint echóz a' könnyező Sáppho' utolsó éneke! mint kettőzik a' sziklák gyötrelmes hangjait, megnyitja saját halálára, és megindít mindent keserve, mint egy hattyu mélos, melly a halál előtt tsak egy nappal zeng — a' természet elpuhúlva kesereg nyögtén — Né! mint bárdolja Poliklétus Státuáját, mint darabolja szélyt róla a' szükségtelen részeket, mellyen az időt üszülni veszni kárhoztatja! Clio egy Gedeon Nevet metsz reá, Flóra rózsákat nevel Sirhalmán. Gedeon Gedeon hol vagy te? Az Istenek társaságában — a' Szerelem Elyziumában — Szamaradnak szívében —

G e d e o n !!!

Mind megcsalja az ember magát első tekintettel. A' midőn Öcsém Uram' előljáró levelét, (mert ugye hogy az az Öcsém Uramé¹) olvasni kezdettem, ugy vélekedtem, hogy az én személyem vétetődött Satyra alávaló tárgyúl. Tudja Öcsém Uram, hogy én minden hivatalbéli foglalatosságaim mellett is sehol sem érzem édesebben a' C. C. Sallustius honestum otiumot, mint szenelőm mellett. Csak hogy én nem tépem bajuszomat, mint az Öcsém Uram' Poétája vagy Bölcese. Csak amúgy jó féle és jó apróra megvágott dohányom legyen, 's egy két jól égő pipám, mint p. o. a' Borgaiak — A' Makrákat noha Debrecze-||niek 's én (33) is az vagyok, 's a' Madárnak a' maga fészkebe sz—ni illetlen, nem dicsérem, kiizzadnak, 's az ember keze² elpiszkolódik tőlök — 's jól szelelő pipaszáram, akkor mindenem van. Szolgálóm megrakja szenelőmet, pipát töltök, rágyújtok, és nézem a' füstöt 's lángot, 's eszembe jut forog Sz. Dávid mondása³ mint a' füst, és pára; 's időm

¹ *Uré* a' Genitivusi végzet nem egyéb, mint *i* Uri, s így: *uré*.

A' mutató név más, melly eredeti képen így vagyon: Z. mellyből az *Izé* szó ered.||

² Keze. Ez innen van; ő kéz; az ő hátra ugrik, 's innen kéz ő, majd kező, végtére keze.

³ Mondása. Ez innen ered: Z mondás, az mondás mondás az és végre mondása.||

- telik, 's nem tudom mitsoda fán terem az a' mit unalomnak neveznek, mert én ugyan magamban is sokad magammal vagyok. 'S hát még akkor, ha kedvem szottyán kedves könyvemet, *Epistolae obscurorum virorum* ol-
- (34) vasgatni! a' munka sok|| Tudósoké* tudja Ötsém Uram, de megis tetszik rajta, mint a' Debretzeni Grammaticánkon. Nekem még most is van kedvem némellykor a' Magyar Nyelvben gramatizálódni, noha má kezdek felhagyni vele. Kötelességében áll a' jó Hazafinak nyelvét pallérozni, igazgatni, jó útra vezérleni, mind tanáttsal, mind példával, 's méginkább az utolsóval, minthogy *Longum iter per praecepta breve per Exempla*. De mit ér minden fáradság, ha tsak borsót hányunk a' falra? Tudja Ötsém Uram — mert hogy is ne tudná? Hiszen olvasta Grammatikánkat, 's tudja tehát hogy mi némelly új szóknak rossz voltokat eléggé megfejtettük 's a' velek való élést megtiltottuk. Valamint a' tapasztalás tanítja azon igassá-
- (35) got,|| hogy nem az okosoké** a' kenyér, úgy azt a' tapasztalás bizonyítja, hogy az okosoknak tanítását ritkán szokták elfogadni a' kevesebbé okosok. Így jártunk mi is e' következő szavakkal tünemény, beiktatni, előbeszéd, eszközteni, foglalat, használni valamit, Könyvlap, nyelvmívelés, nyomtatvány, személyesen (in persona), szótár, tökéletesíteni, uradalom, utóink, ügyész. Uram fia! tsak képzelje Ötsém Uram ezen rossz szók már lábra kezdenek kapni, már a'

* Tudósoké. A' Genitivusi é végzet innen eredt: én p. o. Tudós é volt tudosén a' minek tudós az énje: azután elvesze az n 's lett tudosé.||

** Okosoké a' Genitivalis terminatio innen eredett nő vagy né. Ez p. o. okosé először így volt okosnő majd okosné, 's azt valakinek birtokában lévő asszonyt, vagy feleséget jelentő Nő vagy né n-je elveszvéen lett okosé.

Költők' serege, vagy Seregek, és a' Fordítók' nyája* vagy nyájok él ezekkel.||

Tsak hijában, nints veszedelmesebb, mint az újítás. (36)
Újitani? Ész kell ahhoz, és tudomány 's nagy olvasás.

* Költők' Seregek vagy Serege egy formán helyesek, mert egyformán ered||nek. Ez Fordítók' Nyája vagy Nyájok, a' Költők' Serege, és Seregek-kel Genesisre nézve analogonok, és nem analogonok. Ez: a' Költők Serege így ered: Először ezt kell gondolnunk Költői Sereg 's ismét ezt Költőén Sereg, s ekkor ezt gondoljuk Költőné Sereg 's gondolkodunk, gondolkodunk, 's az *I* és az *N*-nek elvesznek 's lészen Költőé Sereg, gondolkodunk 's az *é* a' Költő mellől a' Sereg mellé ugrik 's lesz Költő Seregé gondolkodunk 's az *é* accentusát elvesztvén megvan a' Költő Serege.

Ez: Költők' Seregek így ered: ezt kell először gondolnunk: Költőki Sereg azután Költőkén 's majd Költőkné Sereg 's az *I*'s az *N* elveszvéen Költőké Sereg. Gondolkodunk ismét 's az *é* és *k* a' Költők mellől a Sereg mellé ugrik, 's lészen... Hohó! Mi azt nem|| engedjük: Költőé Seregek, hanem tovább gondolkodunk 's a' szökevény *K* mind régi mind új helyén megmarad, 's ekkor készen van a' Költők Seregek.

Ez: Fordítók Nyájja így ered: Először ezt kell gondolnunk Fordítóki Nyáj vagy ezt Fordítókén Nyáj vagy ezt Fordítókné Nyáj 's az *I*'s *N*-nek elkallódván lészen Fordítóké Nyáj; de itt addig gondolkodunk míg az *é* a' Fordítóké végén el nem enyészik, 's lészen Fordítók Nyáj. Ekkor az *Z* mutató névmást vesszük-fel 's lészen Fordítók Nyájz, gondolkodunk 's az alatt a' mutató névmásnak a zsellérbetűje támad, 's lészen Fordítók Nyájaz, gondolkodunk 's ismét egy másik zsellér betű áll elő a' *j* 's leszen: Fordítók Nyájjaz. A' sok gondolkozás után a bitang zsellér az *a*, 's *j* — mint a Magyaroknak zsellérjeik szoknák — nem|| szenvedik-meg az ősi birtokos *z* névmását magok között 's addig kergetik, míg az egészen eltűn, 's ekkor osztán megvan a' Fordítók Nyájja, Tudni való tehát 's a' t.

- (37) Vannak a' Debretzeni Gramatikánkban újítások, 's|| azok ám bezzeg a' derék újítások. Illyen az hogy a' Passiva forma végzetei ódom, ödöm, 's tatódom, tetődöm.
- (38) Illyen ez Szeretendj. Illyen ez: hal-||landani. Illyen ez: bírol, tsúfolol, csudálol engemet, melyek a birlak, tsufollak, tsudállak tégedet tsonka igéknek második személyeik.*

Olvassa-meg tsak Ötsém Uram a' tsonka ígéről szóló sorokat 's örvendezzen a' gyönyörű Grammaticai felfedezésnek. Illyen filozofiai Distinctiók nem minden fitzkótól sülnhetnek. Tudnivaló hogy illyen újításokat tenni nem tsak nem tilalmas, de szükséges is.

- Osztán igen jókor jút eszembe a' mi Grammaticánk-
- (39) ből ezen sor: A' Magyar|| Nyelvben a' közbeszéd külömböz az írásbeli és tudósok nyelvétől; már kitsoda bátorkodott volna így szólani? ki construált valaha így: külömböz az írásbeli és tudósok nyelvétől. Ezt a' szót: beszédétől, lehet e azt ezen esetben mind az írásbeli, mind tudósok szókhöz kötni, ki ne ütközne-meg ezen: külömböz az írásbeli beszédétől. Annyi bizonyos hogy ezt a' köznép így construálta volna: külömböz az írásbeli beszédétől, és a' tudósokétól. A' mi Ornata Syntaxisunk rövidebben 's kerekebben és így szebben 's helyesebben ejtette-ki. Egy felséges példát mutatok még Előljáró-beszédünkből arra mint kell könnyü magyarsággal írni? Imhol egygy periodus:

«A z u t á n p e d i g C O M M A h o g y á l l a n d ó l a k h e -

* A' köznépnél vagyon a tiszta Magyarság, az olyan köznépnél, t. i. mely legkevesebb idegen Nemzetekkel volt eleitől fogva meg elegyedve.||

lyül ezt a' földetmagokévá tették COMMA Keresztyénékké is lettek COMMA 's más Nemzetekkel⁽⁴⁰⁾ keres-||kedni 's társalkodni kezdettek SEMICOLON minthogy az ő Nyelveken senki nem kapott SEMICOLON ők pedig lehetetlennek COMMA legalább igen bajosnak látták azt COMMA hogy azoknak a' Nemzeteknek Nyelvét megtanulják COMMA a' kik között ők COMMA és a' kik ő közöttök forogtak SEMICOLON innen kénytelenek voltak COMMA a' Deák nyelvet felvenni SEMICOLON mivel azon COMMA majd minden Europai COMMA kivált Napnyugotti Nemzetekkel beszéllettek PUNCTUM.

Halljuk tsak még egyszer! Azután pedig Comma Comma Comma minthogy Comma Comma Comma Comma Colon innen kénytelenek voltak felvenni Semicolon mivel Comma Comma Punktum.

Azután pedig... Itt mindjárt tapogatódzni kezd a' lelek a' fő idea után|| de melly sokáig tartóztatik-fel,⁽⁴¹⁾ míg tzéljához juthat. Melly sok és melly gyönyörűen elszórt mellékideákon kell néki kereszül törnie! Azután pedig hogy... tették... is lettek. Itt a' lélek azt gyanítja: hogy a' fő idea ez: Keresztyénékké is lettek, 's ezt az is miatt méltán is gyaníthatja. Illyen gondolkodások között megyen mindenütt egészen az innen szóig, sőt túl azon minekutána kinyomozhatta, hogy a' fő idea ez: Azután pedig kénytelenek voltak a' Deák Nyelvet felvenni. Akkor ismét az innen szón akad-fel. 'S nem érzi e Ötsém Uram, hogy az innen szó ezen periodusban stylusi ékesség?

Régolta váránk mi azt, hogy a' mi Gramaticánk ország szerte bevéttetődjön az Iskolákban, 's ha azt most is nem váránk úgy nem ismérnénk eléggé a' magunk

- (42) betsét* Kétség kívül tudtával e-||sett Ötsém Uramnak, hogy én ezen mi Gramaticánkat másodszor is kinyomtattattam a' Magyar tanuló ifjuság' számára, tudni való, hogy nem egész kiterjedéssel, de az Orthographia a' Paradigmák a' mi Principiumaink szerint vagynak elrendelve, és kidolgozva, 's remélni lehet, hogy minekutána több Tiszteletes Tudós Barátim példánkat presso pede követik a' mi általunk szárnyra kelt ifjak is minket és Gramatikánkat vészik fel mustrául, ha az Isten azt engedi nekik érne, hogy Juhaitat beszéddel vagy írással térengethessék. Noha a' mai ifjakról nem igen mondhatunk egyebet panasznál. Nem régiben is az történt az Examenben, hogy egy Sereg (43) ifjak között egy se tudta elmondani || könyv nélkül a' Sz. Írás könyveinek Summáját.

De tsak ugy van az! az ifjuság mind tsak mást szeret ** mind tsak holmi veres compactioju Magyar Románo-

* Ezek között váránk, várók, várnánk, várók, épen olyan a' kis különbség, mint e között várunk és várjuk 's ámbár hozzá szoktunk az effélékhez: olvasánk a' könyvet, de ez szint olyan hiba, mintha így szólánánk: olvasunk a' könyvet.||

** Mikor valamely tselekvő ígét az egyenes forma szerint akarunk a' jelenvalóban hajtogatni, melly ez: szeretek, szeretsz, szeret: mindenek előtt arra kell figyelmezní, hogy mitsodás magán hangzó áll utól annak gyökerében (gyökere pedig minden igének a' jelentő mód jelenvalójának harmadik személye) És 1-ső Ha a, o, u áll a' gyökér utolsó tagjaiban p. o. kap, akkor a' gyökér a' segítő ige vagyok végzeteit veszífel: mind az egyes, mind a többes számban tehát így: Kap vagyok, kap vagy, kap van, kap vagyunk, kap vagytok, kapvannak, vagy kap-ok, kap-gy, kap-on, ha pedig 2-szor e, ő, ü áll a' gyökérnek utolsó tagjában, az ilyen gyökérhez a' segítő leszek végzetei járulnak. Tehát így: szeret leszek,|| szeret leszesz, szeret leszen, szeret leszünk, szeret lesztek, szeret lesznek, vagy szeretek, sze-

kat akar olvasni. Ennek ugyan már elejét vettük. Rég-||olta (44) nem adunk nekik a' Collegium Bibliothecájából könyveket olvasás végett. Megtörténhetne, hogy némelyek a' mai módi Magyarságra kapnának, 's megsalatkoznának az Exemplar vitiis imitabile által. Azonban nem félek attól mégis. Legalább azt tudom, hogy Debretzenben holmi tsend kegy 's más illetén szavakkal senki sem (45) fog élni. Hogy el ne feledjem én az ilyen kurtitott furtitott szavakat mindig ollyannak nézem még Csokonaiban is mint a' kurta farku paripát 's eszembe jut Horvát Ádám' gyönyörű verse:

Lovagolni kurta-farku pari-
pa' körme tetején
A' kit meg nem bir a' lába jár-
jon a' fején.

Külföldi szokás ez is, nem Magyar szokás, nem jó szokás, ollyan a' szó, mint a' pénz, p. o. a' Márjás. A' bizonyos hogy száz Márjás, ha ketté vágod mindeniket 's tsak a' felét tartod-meg, kevesebb helyet foglal, de bezzeg a' betse is kevesebb. Zsebébe dugta a' szemét, a' ki ezt által nem látja. Ez előtt kevés esztendővel egy kurtitott furtitott szóval tele tömött Dramát akarának eljátszani a' Debretzeni Magyar Komédiások. Ditsérem az esztét, a' ki

retsz. Ezekből világos lévén, hogy a' tselekvő igének gyökere az egyenes formában a' két segítő ige végzeteit veszi fel a' hajtogatásban, nevezhetjük ezt a' formát; Megtévedtem, a' kapsz nem ebből ered kap-vagy, hanem ebből kapsz-lészesz. Azonban a' kapj, és kapandj innen erednek kap-valj, és kap-valánd. Ért engem Ötsém Uram? a' vagyon igének hajdan volj volt az Imperativusa, a' futuruma pedig valand. A' Nyelv historiájában semmi documentum nints: de ért engem Ötsém Uram ugy-e ?||

feltalálta, a' tsonka béna szókat egészszé tette, 's így||
 (46) tsendesség lett az öszvezsugorodott tsend, ez történt
 a' Keggyel is. Ha ez Debretzenben így történt, így fog
 történni minden bizonnyal minden más okos helyen is,
 annyival inkább, mivel az újítók némelly gyökereknek
 jelentéseit sem tudják, és nem jól élnek vele. Ő nekik ez
 a' szó év esztendő't jelent, holott ez nem teszen sem többet
 sem kevesebbet mint evés így a' harmadévi bor,
 vagy harmadévi tsikó, melly harmadik esztendőre eszi
 a füvet. Hát az a' nő vagy né szóval való élés mit akar?
 Ezen szóval sokféle jelentései miatt alig lehet élni. Ugyan
 is né minden a' mi nő (crescit), né minden a' mi NEM 's
 NEMZET, né minden a' mi NÉP, né minden a' mi
 NÉV, né minden a' mi NÉZ, né minden a' mi NEHÉZ,
 né minden a' mi NEVET. Hogy megértse Ötsém Uram,
 azok a' szavak, melyeket előszámláltam minden né vagy
 nő szavak, az az a' né vagy nőtől való sarjadtatok.||

(47) NŐ *crescit*, mert a' feleség által maga a' férjfi is
 szaporodik, és mint egy többé lészen. NÉV *nomen* mint
 hogy a' férjfiuról hivatztatik a' feleség, vagy Nő, erről az
 egyről mindenre által vitték ezt a' szót né vagy név, a'
 mi valamiről mondatik, vagy a' minek hívják. NEVEL
educat azt tselekszi a' mit a' né vagy feleség az anya.
 NÉZ *videt spectat*, a' né körül foglalatoskodik, mert a'
 ki feleséget akar venni, azt előbb megnézi. NEHÉZ mert
 az aszszony nehézkes 's terhes szokott lenni. NEVET
ridet azt tselekszi, a' mit a' né, mert az ifjú asszonyok
 rend szerint vigak jó kedvűek. Azt mondják hogy a' Ne-
 vet szó régi írásokban így occurral MEVET 's azt mond-
 ják hogy ez természeti hangszó; de akár mit mondjon a'
 Philologia, az abstractum szavak elsőbb eredetűek mint a'
 természeti hangszavak. Azért származtatjuk mi ilyen-
 képen FA fázik HAL HALGAT IV ijjed ijeszt

iszonyú LE-SZ lehell léhó leheg lehésleveg le-
 veg-||tett lebeg TE-SZ tereh Viv vivdit És Bukik⁽⁴⁸⁾
 búb butsú borúl bolyong búza; ESZIK él vivit,
 él acies, íz sapor év pus év annus idő esztendő
 itél.

Rám jött a' déli álom édes Ötsém Uram. Ajjánlom
 magamat

X. Y.

a' Debretzeni Gramatikának
 egyik Szerzője.

(49)

HÖGYÉSZI HÖGYÉSZ MÁTÉ BOHÓGYI GEDEONHOZ.

Már ma is a' mikoron Aurora piros szekerében
Jött-fel az ég kapujin, hímes kertem' közepében
Hol karikába rakott sугár jegenyéim az éig
'S fellegekig felemett fővel strázsálva felettem
Állnak — mellyeknek derekát a' gyenge borostyán
Szép zöld karjaival sok ezerszer öelve szorítja —
E' Jegenyék' közepén a' Músák' tiszteletére
Oltár képe gyanánt szentelt lugasomnak alatta —
Hol tsak tsendesség és ártatlan gyönyörűség
Múlatoz a' pompás Kastélyt' s Palotát oda hagyván —
Tündér képzeletemnek mély özönébe merülve,
Olvasnám a' Homer' munkáját, mellyel örök hirt
'S tiszteletet szerzett 's azt újra meg újra tsudálván ||

(50)

Képzeletem szinte magamon túl volna ragadva :
Hirtelen a' fejemet tekerítem jobb fele, hát ott
Egy hó-szín bíbor patyolat köntösbe' megállott
Asszonyi Szépséget látok 's el nem hűlmedtem
Mert más izben is láttam már Fáma Kis-Asszonyt
Melly minapában az Épistólát hozta mihozzánk
Hozta szerentse kiálték nékie drága Kis-Asszony,
Melly jó hírt 's új hírt hoz hozzánk drága Kis-Asszony?
Mert Újság nélkül soha sem jár Fáma Kis-Asszony,
E' kérdésem után vídámon elmosolyodva
Így felel a' szépség, és így magyarázta magát ki :

Máté-Szalkay Máté Hőgyész! drága barátom
 Hozzád volt ez az út intézve Apoll maga 's a' szép
 Múzsák küldöttek, nem hogy most Mercuriust és
 Iríst hozzam elő a' fényes olympi lakóknak,
 Nem hogy Styx Flegeton Koczit és Lethe forogjon
 'S a' szomorú Cháron vén révész tsolnaka számban
 Orfeus és Telemak uti társaim és Követőim.
 Nem, hogy Plutónak gyász Országába' mi történt
 Elmondjam 's Titzius kinját, 's Sisiphus veszedelmét
 'S a' Danaus házát hogy bünteti vétkek örökre,
 És a' rettenetes Geriont hogy 's mint zabolázzák, ||
 A' Styx és Phlegeton, 's a' Lethe folyó-vizek együtt (51)
 'S Tantalus a' tele-kád vízben ajakig noha fördik,
 'S kapdos az almához melly hömpölyög és fut előlle,
 Mégis az éhséggel szomjúság gyötri szünetlen —
 Mind ezeket nem jöttem hírül hozni te néked.
 Múzsák küldöttek hallyad Múzsák mit izentek
 Hozzád itt e' homály sűrű köd-lepte zugolyba,
 Mert vagy lappangó Szeretőjök' s tiszta barátt yok
 Általam ó Máté hozzád így szóllanak ők hát:
 Kedves Mátékám ki vagy a' Múzsák szeretője
 Néked sallangós Kostök bojtos pipaszárral
 Bár betsesek legyenek nem lettek még se barátid
 Szíved mélyéből a' Sarcasmusra haragszol,
 És futod a' Böltsnek sok mindenféle Chaosszát.
 S nem másként a' vad Múzsát és tsatfa Poétát.
 Néked Tántzmestert soha sem volt játszani kedved
 És az így hives szép tzifra ruhába takarni
 A' köszönés nálad nem mind egyforma de a' szív
 Ész 's tudomány betsesek ha gubába jönnek elődbe is.
 Hol sok hajtogatása deréknek igen keves a' szív.
 Ugy hited és ha fejed megbillent tartod elégnek
 Tégedet a' ki szeret soha sem botozod-ki, előlled
 Láttál a' búzás szekeren nyitogatni Homérust ||
 Sőt kévék tetején láttad tziterázni Apollót
 Még ez mind nem elég de te Szathmárt régi kódéből

'S a' Helicon tetején nőtt 's öszve szedett violákat
 A' mély rejteknek fenekéről öszve kerested.
 És sok költőket kiknek hever a' neve ködben
 És munkáikat a' moly rágja 's emészti fogával
 Vagy pedig a' rejtek fenekén pók rá vona sátort,
 A' ködből mohból 's pók sátorból kisegítettél.
 Mellyért érdemid a' maradék énekleni fogja
 'S mink Múzsák e szép koszorút mellyet maga hordott
 A' Tisza fűrtjei közt sásból 's nádból kitsínálva
 Küldjük 's kívánunk maradást a pályafutásban
 Ezt neked a' Múzsák — már most újságaimot hallod.

Tégedet én még egy tzélből keresélek emitt fel
 (Futva pedig) hogy azon közelebb napfényre botsájtott
 Hires M o n d o l a t o t veled is Hőgyészi közöljem.
 Mellyet is a' tudományba merült Ditshalmi Tudákos
 A' minap elmés rajzolatokkal megremekelve
 Drága Cusinjának szentelt vala Czenczi Zafyrnak. ||

(53)

E' szavakat hallván a' kívánság tüze lobbant
 Egy jeles Irónknak nagy eszét remekébe tsudálni —
 Add ide ó kérlek noszer add ide Fáma remekjét
 A' tudomány mezején olaj-ágokat és koszorút nyert
 Túdós Polgárnak — hadd fussak rajta keresztül —
 Szíves kérésem Fámánál tellyesedést nyert
 Mert a' M o n d o l a t o t tüstént ide nyújtani kezdé
 Mellyet elő keresett hőszi keze gyöngy kebeléből —
 Általadá, buzgó heves indulattal öleltem
 Én is ezen módon, mellyben a' Mondolatot mint
 Egy különös remeket lehetett olvasni szerentsém ; —
 Mind a' Hely az holt költ mind a' Túdós Kiadónak
 Nagy Neve mingyarást ígértek tsak tsupa szépet,
 Azt kapván a' Homer munkáját félre letettem.

A' mint vizsgálnám hát látom M o n d o l a t a' Czím
 És D i t s h a l m o n költ és hogy szól C z e n c z y Z a f y r n a k
 A' ki is a' minap egy gyász Özvegységre jutott-el. ||

(54)

A' sorokon hogy odább meg odább ballagva haladnék

Hát már kezdetiben eggy olly tárgy ötle szemembe
 Mellybe meg ütköztem 's mingyárt is meghülemedtem :
 A' Szenelő mellett bajusztát tépő, vala a' tárgy
 Borzadván fejemet tsóváltam 's vertki a' hőség
 Majd de magamba jövék 's az eszemre vevém nagy örömmel,
 Hogy mit akar Ditshalmi Tudákos illy alacsony tárgy
 Felhordásával, elmét láték 's közös és nagy
 Ellenséginknek megtörtét, és az örökre
 Újítók Seregét néztem pad alá lenyomatni.

Újra tovább menvén tsupa böltességre találtam
 'S a' mint Sorjainak tövises mezejére kiértem
 Hát a' bokrok közt sokakat veszek észre seregben —
 Jéh mit akarnak azok, 's vallyon mi okon seregelnék ?
 Kik legyenek ? mi bajok ? fámától végire járok.
 Melly kérésem után nekem illy választ ada Fáma.

Ott a' Böltseknek van mindenféle Chaossza
 Vagnak Múzsák is vad Múzsák tsalfa Poéták ||
 Én tsak Böltseket és jó Múzsákat nevezek-ki
 Lássd ott a' ki röhög, amaz ott lakodalmi Poéta
 És amaz ott mellette nevek napjára köszönget
 Most is hajbókol a' kívánság zeng ajakáról
 Ennek utánna pedig ki miként Heraclitus ott sir
 Könnye tsorog kesereg búsúl a' kába világón
 Holtakat énekel az 's bútsuztat az itt maradóktól
 Látod amazt melly nagy gonddal jár erre s' amarra
 Annak böltts fejiben tsuda szép Chronosticon érik.
 Hát amaz, a' ki amott a' porban ir ? Anagrammát
 Készít, Sokrates illy szép Böltesség' Ura nem volt
 Lúgos kantától legyen ámbár homloka nedves
 Egy más fészekben hangos Leoninusi versek
 És tsuda szép rímek készülnek 's mennyei lelkek
 (O tsuda) É-vel megterhelt szekerekbe lebegnek
 'S Á-val az árva hazát gyakran katzagásra fakasztják
 Hogy jót gondolljon olly sok gonoszoktul oszoljon
 'S mind ezek a' Nyelvet nem szokták másba keresni,
 Messze marad mindig a' a vendég maszlaga tőlök

(55)

- (56) Nem kell holmi kenőts 's nints mondásokba tekervény ||
 Törvényt és új szót nem készítnék 's ha ezen szók
 Czim és lapp 's kellem 's egyebek versekbe kerülnek
 Ő nékik lehet azt egyedül megtenni ha másként
 Pótlani tudhatják e' hézagot és az Horáztot
 Jól értvén a' régi szokást tisztelve tekintik
 'S nem tesznek versszerzőből kikeresve Poétát
 Jósefből Pipset, leveleknek epistola tzímet
 'S anch io Pittorét magyaros szemetekre kihánnyák,
 'S kedvek hogyha vagyon magyarul versekbe beszélni
 Nem szórnak görögöt sem olaszt akadékul az utba.

Kedves Högyészim ki vagy a' Múzsák Szeretője
 Mind igaz a' mit ezekbe, mondék légy követője,
 Ebbe maradgy ha akarsz Helicon tetejére felérni —
 Nem magadért irsz — hát úgy írj hogy mások is értsék —
 Én ha nem értem ugyan egye-meg Szerzője gyümölcstét,
 És ha nem érti az egy üdejü, mit értsen utánnad
 A' fíjad és unokád — 's ha érti ki tudja betsülni. ||

- (57) Illy formán szóllott 's még többet a' gyönyörű szép
 Fáma, de nem tudtam mind azt elmémbe szorítani.
 Tsillagokat 's Holdat hoza még fel 's búza szemekről
 'S tokról mellyet előbb dörzsölni ki kellene, majdan
 Érczekről az arany' s az ezüstről szólla 's faragni
 Mint lehet új szókat 's állszókról s' maskara Nyelvrül
 Majd a' fűszerezett eledelt felhozta, betegség
 Sáfrány, pézma, fahéj, bors, szekfű, paprika, gyömbér,
 És pomarants 's tzitrom, majd érel 's a' gyomor és száj
 Forgottak nyelvén, de ki győz meg tartani mindent?
 Végre ha kérdezed azt hogy mint lett vég e dolognak
 Nálam hagyta el a' szép Mondolatot 's maga elment.

- Én pedig o Tudós 's Literátor jó Filologus
 'S nagy Héró 's minden, mi akarsz még lenni ki néked
 Zengem ezen sorokat Pezagusnak fékje kezemben
 És a' lant lévén Múzsák halmára lovaglok ||
 (58) Gyakran 's látogatásimban örvendez Apolló

Itt a' hol bajuszos költők és régi szakállas
Honnosi éneklők 's tziterájok hosszú palástban
És saruban ülnek fogom én hirdetni neved majd
'S fog méltóképpen tudom én azt Fáma segítni
Énekem a' maradék könyv nélkül fogja danolni
'S a' te ditső neved is Muzsám által maradand-fel.

Epigramma a' Mondolatra.

Én a' mondolatot mikor a' levegőbe repülök
A' Túdósok előtt a' tsillagos égre viszem fel.

Éneklette a' Nagyérdemű Szerző
Tiszteletére

Máté-Szalkay Hőgyész Máté m. p. ||

Pétzel Jul. 28. 1814.

Túróra Szarka, túróra! van egy kevés számvetésem az Urattsal. Ide szóra nagy Tudós, most én az Uratsot lugba vetöm, és szappan nélkül mögmosom, tudja e mivel? sulyokkal ama' tót-szappannal.

Levelem eme' kezdetén el ne bámuljon az Urats, mint a' borju az új kapunál. Mög van mondva a' Szél ellen ne pösölj mert magadat vizelled-le. Addig is nyujtózz még lepled ér, végtére tanulj Tinó, ökör lesz belőled. Mitsoda lókörmü, karikalábu, lötskezü, tökfejü, számárfülü, tsudateremtmény, ostoba tsörebogár lehet az, a' ki mint a' vak tsak neki megy a' bötsületös embörnek, és (60) be-||le ütközik? ki tötte az Uratsot bíróvá a' philologiában? hogy mint egy Iskola Mester rakontzátlan szájjal félre ficamlott nyelvvel ellenünk újjjétók ellen a' Szür alatt pittyet hányogasson? Höss másé az udvarról! Mingyárt mög töszöm, hogy ha ki nem röpül, fészkestül tyukmonyas-tul oda lösz, ebestül matskástul elvesz, le sem is tséplik ugy a' buzát, mint én lebugyázom; mög lösz mind sülve, mind pirétva, mög is akasztom tögölét, rajta ütök, és vérét is vöszöm, 's ott hagyom a' faképnél, hiszen tudhatta az Urats, hogy számba fontba köll vönni a' gondolatokat, nem is köllene minden tálban egy kalánnal lönni, mert mások is torkába vethetik a' szovat. De tsak bele kottyana, a' nyelv' dolgába a' szilva lév, mintha ötet bor-

solnák, tele van szóval mint a' duda széllal, a' szapora Dara, 's mint az üres malom csak oda áll a' folyó derekára; pedig nem is lát tovább az orránál 's a' kákán is tsumót keres. De ki töszünk mi is magunkért, mög mutatjuk, hogy embörök vagyunk a' tal-||punkon, és hogy a' (61) tsirke nem okosabb a' tyúknál. Mög is borsoljuk az öszvehabort; és föleresztött lity lotty kotyvasztásokat, mög adgyuk bélését 's a' posztónak 's megemlőgettettyük az Urattsal a' Magyarok Istenét. Mög láttyuk azt is, hogy markában szakad a' vége mézes madzagának, ha annak üdejében által vettyük az ebek harminczadgyán. A' mi kardunkat sem füzfából faragták.

Az Urats a' nyelv dolgában akart ítéletet hozni? Nem oda, másé! terömní köll ám arra az embörnek, mint a' suba gallérnak; nem pedig azután formáltatni, mint a' lapos tetűnek. A' Nyelv-mívelés nem kanászsjáték, 's a' ki ahhoz fogni mer ne lögyön gatyá főnékben szüve. Nem köll ujj szó? möglássuk, hogy mögy hát sánta Budára. Próbáljon az Urats ujj szó nélkül a' tudákosságrul irni, tudom majd búsul mint a' verömbe esött farkas, fohászkodik, mint a' kereketörött kotsis, kapkod imide amoda deák szóba, görög szóba, 's mikor lösz a' tudós mun-||kának vége? malatz nyíró sohanapján! Az illyen (62) kófitz embörök ugatnak az ujj ellen, mint az eb a' garádján, 's a' régivel semmit sem kezdőnek, semmit sem végöznek, szénnel írhatná az embör a' kürtökbe, mikor valamit ki tudnak böffenteni, abban is mi köszönet? fél pofánkra zápfogunkra sem ölég. Löpényt körestek, hókukóra találtak, mégis nekik áll föllyebb. Ugy rá tartyák magokat, mint az olajos korsó az asztal közepén. Olly kevélyen sétálgatnak föl alá, valamint a' Kunok ebe a tsorva homokon és mintha átugratták volna a' száz tí hosszát, más érdömös emböröknek is ők akarják még pödö-

ríteni kajla bajuszokat; ők magok hajtani a' göntzöl szeke-
rét. Ki vagyok, én vagyok, a' Biró kotsisa nem kevélyebb
nálok, a' balha tsipést, a' szunyog szurást a' légy köpést
alig szönvedhetik el, a' lepöndékek, pedig ha jól megfon-
tolnák a' dolgot nekik is kettő az orok lyuka, mint a' szö-
gény embör Malaccának.||

- (63) Éppön az én tsutsos szelésökrül irtt munkámot
olvasám. Hozzák az Urats könyvét, hogy nézném mög.
Letöszöm a' másikat, 's gondolám, hogy az talán valami
fura kis ésszel irott könyv lönne, forgatom, hát vizre vitt,
azután tsörbe hagyott a' káposztás kertbe néző tsalárd:
Lóruul Szamár-ra szállottam, 's még akkor is mög esküttem,
hogy ezt az Urats el nem viszi szárazon. Azt gondolja az
Urats magáé mind a' diófaig, tsufollya az érdömös Irókat,
azt hiszi, hogy győzött, és hoppot mond minekelötte az
árkot által ugrotta. Tsuda dolog az, hogy az irkálók mög
nem lakhatnak eggy gyékényen eggy mással, osztán hidgye
el az Urats, nem sült a' mind jól, a' mit kemönczébül ki-
szödnek, mikor valaki más jó hírében bitang módra gázol,
maga alatt vágja a' fát. Másnak ás vermet, maga esik bele,
's az egész pörlekedésben annyit nyer, mint Bertók a'
tsikban. De az Urats ezt mind mög nem gondolja, társa
ellen fonákul vöszi az ümögöt 's hidegön is veri a' vasat,||
- (64) mint kokas a' szemetöt mind mög tarjasodik, mind mög
tollasodik, kiönti ludmégét, katzag előre, iszik a' medvo
börre. De jövendölöm az Uratsnak, hogy föl van vágva a'
dögrovásra ott a' hol köll, 's majd is mög itattyák vele a'
tzoki poharat. Akkor tudom mögbánnya dolgát, mint a'
mölly Kuvatz egyszörre kilentzet fiadzott, meg bánnya
Béka a' deret; ha most az Urats mellett nevetnek, majd
az Uratson fognak nevetni, még pedig annyira mint a'
kurta kutya vagy a' hidegvötte legyek ősszel. Jó szer-
dékre várják a' matskát, 's akkor tudom el is halgat,

mint a' tetü a' var alatt. Erre pedig ne mondgya az Urats: Ebugatás nem hallik mennyországba, mert nem ok nélkül mozog nyárfán a' levél, a' hol füstye van ott köll lönni a' tűznek is, nem is esik forgáts vágás nélkül. Majd körül tapodgyák az ilyen egy étszaka nevededett hitvány gombát, hogy kikopik mindenbül, mint valami a' hóbul, s' kéntelen lösz az Iróseregbul elillantani, az ilyen jegetörött vizet ivott,|| lapuval takaródott írósvajas Le-⁽⁶⁵⁾venta, hogy még a' kapufátul sem vöszön ijettében bútsút. Jó víz lösz ez majd sok tréfás verselőnek malmára, mind addig még úgy el nem nyúz zák ezt a' bakot hogy szőr sem marad rajta, akkor igazán bötelik a' közmondás; kár nyitnya a' bolond szemét. Várjon tsak az Urats mög lösz embörül dögönyöszve, azután mögüstökölve, végezetre törökül meg is tzipálva 's térdön álva fog könyörögni, hogy kézzel is hintenék már inkább, mint zsákkal a' magot.

Egyébaránt jelenthetöm, hogy nintsen az Uratsnak szöröntséje az okos íráshoz, mint tzigánynak az igazmondáshoz. De nem is való disznó órára az arany peretz, sem az ilyen fityfirigy tsöllögő böllögő írónak a' Szerzői név, Szamárra sem tösznek bárson nyeret, bár Tolnát Baranyát bejárta is. Én mondám. Isten lögyön az Urattsal!

A' LEPE

a'

Mondolatos feje felett.

Lukáts Miklós Sáppei rende szerént.

Pétzel Jul. 22. 1814.

Én szegény Lepe még más Lepék Psyche,
 És Prometheusnak szép társaságában,
 Vagy a' Lantosnak feje felett festve
 Vagynak, én itten.

Mondolatosnak rut társaságában
 Elgyöngült szárnyal tartozom röpködni,
 Ah Pestist lehell rám Athmosphærája ;
 'S Zengésem zordon.

Én itt sem édes éneket nem hallok,
 Sem mosolygásra ajkot nyitó tréfát,
 Vad hahotával mind Satyr katzagnak
 'S mérgek halálos. ||

Érzem, hogy van szebb ezen a' világon,
 Érzem, hogy van Mester jobb mint az enyém
 Hogy e' zengésnél szebben zeng Appollon
 'S mi hasznom benne ?

Röpülnék felebb de szárnyaim gyöngék,
 Röpülnék máshoz 's vissza ránt az örvény,
 Psyche homályból látom fényességéd
 Végy-fel magadhoz.

A' SATYRUS

a'

Mondolat Írójához.

Pétzel Jul. 26. 1814.

Vétkeztél 's jéh vétkes fészekben eredtél
 Engemet ketskembert mert megfertéztettél,
 Jerkék vezérével egy helyre tétettél
 Mellyel egy szemtelen tettet tselekedtél.

Testem nem szép fejr és ketske termetem
 Réten, 's rengetegben éltemet tengetem ||
 De kedvnek 's elmének énekét szeretem
 Mért e' rest terméssel egy rendbe tétetem ?

(68)

E' Jerkevezérem régenten még éle
 Egyg vén ember részeg fejjel mendegéle,
 'S e' rest vén részegjét nem egyszer ejté le
 'S elvesztével nyerget Jerkésnél tseréle.

Ez rest és elmétlen, én elmés 's eleven,
 Mért teszed én mellém ezen egyg levelén ?
 Eszes szerzeményed ? én lehetnék jelen,
 Nem eszes ? jelentse e' rest és esztelen.

Térj-meg 's érdem helyre tégyed személyemet
 Elég szeret engem s kedves énekemet,
 Ketske termetemért ne vess meg engemet
 Ember termetében lelsz ketskét eleget.

Némellyek engemet rejtekben meglesnek
 Véled te ezeket helyes énekesnek ?

Zeng: vét kes fészekben, zeng Éje Édesnek.
Mekegnek mekegnek de engemet nyesnek.

Mekegve mekegve de el nem rekedve
Én énekelhetek gyepre heveredve,
Felkeresnek engem szépek heveredve.
'S fekete fejemre repkényeket szedve. ||

(69) Repkénnyel fejemen, kehellyel kezemben
Szent ének nyelvemen szép kedv énekemben,
Be tsendes a' berek be szédelg fejemben,
Édes szendergéssel fekszem rejtekemben.

A' SZAMÁR

a'

Mondolat Irójához.

Ἀυδῶντα δ' ἔθιχε θεὰ λευκώλενος Ἥρη

H o m e r u s.

A' mese Apjának, kit egész Európa tsudának
Tart vala, kit kesereg, köz, nemes úri Sereg,
A' nagy Esopusnak szolgáltam 's bár mi okosnak
Látszani fáradozék 's tsak nevetést okozék.
Meghala ; sok száznak szolgáltam már tsupa váznak
Tettek, 's nem nyere bért szívem ezernyi sebért.
Már Áthénának, nem elég volt Roma magának
Vitt vala, hát ezerek, kik nevetésre szerek. ||
(70) Régi nemek hulltak, 's ószakról újra vonultak
Nadrágot viselő más Nemek egyszer elő.
Árva fejem véltem, hogy már jobb századot éltem
'S a' tsufság nyomorúlt rajta örökre szorúlt
Már az Olasz népnek nyelvén kik közre kilépnek
Régi betsületemet, tsúfra teszik Nevemet.

Így a' Frantzoknál, a' Németek és Spanyoloknál
 Rajtam nem könyörül Anglusi nép is örül
 Hogy ha szemem nézi sok kínomat újra tetézi
 Hogy vagytok Magyarok rám ti is illy agyarok
 Pesti!... Szemem könnyel tele van már habzik özönnel
 Rám a' bú komorúl újra meg újra borúl.
 Ámde nekem végre szép hajnal jött fel az égre
 Jön Cervantes elő szánakozást visel ő
 Sánchó Panzának ada, 's lábom Hispaniának
 A' Rozinante megett járt köriben eleget,
 Lucius így jára 's Apulėjus majd azonára
 Képemet a' mikoron ők viselék magokon
 Éltém szépében Baratária nagy szigetében
 Nyúgodtan telelék Herczegi kosztra lelék.
 Majd haza rándulván, atlatzba, selyembe borulván
 Sánchó pompa között rám örömet kötözött
 Őt sír bezárván siratám bal sorsomat árván
 Hogy megszánna az ég 's újra segítene még. ||
 'S lőn kegyelemsséggel 's híres lettem nyereséggel
 Mint nem Praxiteles bár faragásra jeles.
 Nyitja hazájának a' dúrvúlt Vestphalianak
 Anton Panza helyett sok Mecenási felett
 Készen szolgálván 's könyvét nékem dedicálván
 Porból mellybe futék, majd az egekbe juték.
 Büszkén sétáltam fejemet fel fel hajigáltam
 Jó kedv életemet fény emelé nevemet.
 Élvén gondoltam hirdetnek 's majd ha kiholtam
 Érettem kesereg egy nagy Irói sereg.
 Tsalfa reménységek értek mi haszontalan égek
 Meghal Panza, velem mint örökös kegyelem.
 Ismét tsufolnak búmban, nevetésre hajolnak
 O sors még szomorítsz bút kebelembe borítsz!
 Ám de megint végre tisztább napom a' kegyes égre
 Jővén kérni hozzád. M o n d o l a t o s t e hozzád.
 Illendő ranggal tziterával 's mennyei hanggal
 Rám fel ülél Helicon' lyányai karjaikon.

Ketten Tempében ketten Pindus' kebelében
 Ketten éneklünk 's senki nem ér mi velünk
 A' Pegasus látja 's szárnyát a' földre bocsátja
 Elbúvik 's nem örül Hypocrenéje körül
 Eltűn sok kényes költő a' zöld szövevényes
 Ágak alá, fülelő sorsosid állnak elő.||

(72) 'S zengik: hogy egy nagy hegy hasadott-meg
 melly bizonyos jegy
 Tégedet a' nevezett kints kamarárávezet.
 Zengik: árva madár jajgass rabságra ma-
 radsz már.

Zengik: mit brekekegsz ördögi módra re-
 kegsz?

S köztünk békesség nagy igasságos kötelesség
 'S Józanságosság angyali pont fele hág.
 Égi kegyelmesség töredelmesség gyönyörűség
 Mind ezt sorba velem itt lakozásba lelem.
 Légy boldogságos jó Úr hát mint te Tudákos
 Vagy, 's Jóság szerető semmi gonoszkövető
 Szép kimélléssel nevemet Pindusra vivéssel
 Sorsomat erre feléd túl magamon emeléd.
 Jaj de mi testemben, melly dúzzad minden eremben?
 Melly tündéri erő s belseimet — keverő?
 Kellemetes holló te vagy érzem Phoebus Apolló
 Zápor e vagy zivatar rám ha mi jönni akar?
 Nagy dolog ez látom sirj oh Helicóni barátom
 Téged is ah az halál durva kaszája talál!
 Nintsen is ő messze hogy vad karját le eressze,
 Majd ki tekint rád már, jaj neked árva szamár !!!
 (73) Meg van! bár nagy volt az erős Achilles is elholt
 Nem száz példa ez is a' haragos Lachesis
 Néma keservemben, majd egy köröm-ásta veremben
 Téged rejtlek-el én életem' árva telén.

A' MAGYAR PEGASUS

a'

Mondolat Irója ellen.

Ének alkotó test! nagy lélekkel nemzett
 Múzsák kiket tisztel mindenféle Nemzet
 Kik között fényekből látszik minden képen
 A' szépnek szerelme lángol minden képen
 Üljetek most széket tanátskozás végett
 Pegasus' bajának hogy vessetek véget.

* * *

Múzsák szégyent rajtam egy ember elkövet
 'S tesz lábom elébe botránkozás követ ||
 Ir verstelen könyvet s jó Pindusnak fele
 'S számáron jó ez a' dolog fontosb fele.
 Egy Mondolatos jó 's számáron 's az égne
 Kárpitján pusztító tüzek még sem égne
 O szégyen ezt méltán valjon el ki sirja?
 Melly átok, melly gödör lesz Pegasus sirja?
 Egy számár kit eddig nyomott nyereg 's járom,
 Fogja el helyemet bezzeg én meg-járom!
 Ezután engemet ki vészen majd számba,
 Ez örökös panaszt olt-be az én számba,
 Ha számár-hoztakkal a' Pindusz lesz tele
 Jó Pegasus úgy a' te időd ki tele!

★

O Muzsák már az is nem rossz betsület e
 Hogy a' rímes Versnek el ment betsülete?
 Még a' Cadentiás Iróknak is nyelve
 Mérték' örvényébe vagyon már elnyelve,
 Ráday verselés nevet hord az illyen
 'S e' féle kortosság a' mi szánkra illjen?

(74)

(75)

Sokan a' Sonettnek nyitják fel kútfejét
 'S a' Magyar Pegasus ne rázza meg fejét?
 Sok epistolát ír ki e' pályán kiállt
 Kik ellen az igaz izlés hadat kiált
 'S ez új nép Romanzot 's Balladékat betsül
 'S Gyöngyösit nem tartja senki legfőbb betsül
 A' rossz rímes Zríny 's Orczy mellett fognak
 'S Mátyásit ki teszik a' martzangó fognak||
 Pótsért szeretetet már senki nem érez
 Mondják hogy Virággal soha fel nem ér ez
 Etédi Pétzeli, Horvát, Vitéz 's Édes
 Éneke a' Magyar fülnek már nem édes.
 Helyettek a' poltzra Ányos s' Hymfy lépe
 'S mindenre ragad már e' rossz izlés lépe
 Mustrákká Berzsenyi lettenek és Dayka
 Kiket nem is nevelt talán Magyar Dayka
 Rény, kets, remény szókból áll nállok a' beszéd
 Pennájok idegen szállásokat be széd
 Már kegyet mondanak kegyelmesség helyett
 Semmi szép hosszú szó nem lél nállok helyet.
 Német és Frantz lettek az Izlés követi
 Sok elfajúlt Göthét 's Marmontelt követi
 Példát Illyés, Káldy 's Bárótzyból lesnek
 Ó ki állhat ellent ez iszonyu lesnek? *

★

'S o Muzsák ennyi sok gyaláztatás után
 Szamarat is látunk a' Pindusnak után
 És így Pindusunkra mely ez előtt fényle
 'S róla minden felé sugárzott a fény-le
 A' gyászthozó Fátum örök homályt szóra
 Ah bűm miatt alig találok már szóra.

* Kimaradt az eredeti kéziratnak e két sora:

Láczaí csak gágog, s rajta minden nevet,
 S Vályi-Nagy Ferencz nyer poétai nevet.

(L. Szemere munkái, III. k. 191. l.)

B. J.

Hozzátok nyögök oh Múzsák ! könyem fojta
Bár ajkamon tsak nem minden jajt elfojta
Hasson-meg Pegasus könnye 's sohajtása
Ne légyen hijába kérte 's ohajtása. ||
Lám nyögök 's az igaz költőktől jött ének
Mintha zengene már halálom jöttének
Azért is o Múzsák se estve se reggel
Ne szünjetekek érttem hartzolni sereggel.
Kergessétek innen a' szamarat 's értem
Ezt tévén, megvallom, hogy örömet értem,
Ne legyen közöttünk se éjjel se nappal
S így fényünk nem soká osztozik a nappal,
'S szent völgyeitekből harsogva ment ének
Hirdesse hogy győztünk Duna lementének.

(76)

*

O Muzsák ezen nagy jótételért sirom'
Partjáig hálámat tinéktek majd sirom
'S meglesz, a mit kértem a' Muzsai karok
Im segedelmemre már emelik karok'.
A' Szamár éltének fáklyái elégnek
Ezen bosszúállást tarthatom elégnek
Köszönöm o Múzsák háláadó szívvel
Szent szerelmetek közt fogy bennem a' szív el.||

(77)

A' LANT.

Minden lantokénál rosszabb
Állapotban sinlek én
Mivel nékem helyt egy rossz szab
A' Múzsáknak telekén.

Hurjaimon a' legkisebb
Nesz is elnémula már
'S melly hang hajdan minteggy kis ebb
Nyargalt, rest mint e' számár.

'S ha némellykor egy két hang a'
Lóggó húrokra ki mász
Tsak alant guggol mint hanga
'S gyász szíñü, mint kulimász.

(78)

Apollo kit az egekbe
Ambroziás mátká tál ||
Mellett Grátziák visznek be
Nézzd tsak mire juttattál.

Ah láttál e ilyen rútat
Jövel és magad nyiss tenn
Karjaiddal nékem útat
Szabadságra jó Isten.

Eggy bolondolva Mondoló
Nézd mind czammog bakatsin
Szürben, nem lévén sehol ló
A' Heliconra tsatsin.

'S engem nyakába függeszte
'S ah tsak azt bánom tsak azt
Hogy Apollo nem végiesz te
Hogy ő nyakába akaszt.

Ő engemet, ki számodra
Függöttem a' rózsabolt'
Virágokból szótt szép fodra
Között, míg el nem rabolt.

Már Hypocrenének kristály
Forrása nékem bú-tó
Olly bús nekem ez a' kis táj
Mintha itt lakna Plútó. ||

Tsúfol engem a' szarka láb
'S ha a' piros pipats int
Vagy a' búza virág alább
Rám mind gúnyolva katsint.

(79)

Ah amott miként pirúl-el
Nézzd még most is egy sor som
Mert tudja, hogy szégyen 's bú lel
'S szégyelli gyászos sorsom ! ||

JEGYZETEK A' VERSEK ALÁ.

HŐGYÉSZ.

Aurora piros szekerében Aurora a' hajnal Isten Asszonya l. Pomey Panth. Myth. p. m. 107. Ezen könyv nélkül senki Poéta nem lehet.

Homerust. Ez régi híres Görög Poéta, kit én minden alkalmatossággal említeni szoktam noha soha sem olvastam. Ugyan ezt tanátslom másoknak is kik tudós Poéták akarnak lenni.

Fáma Kis-Asszony. Aen, IV. Fama malum quo etc. Ez a' hírhor-||dó Isten-Asszony, 's minthogy mi itt csak hir-
(81) ből tudunk holmit, azért szoktam a' Fáma Kis-Asszonyt minden alkalmatossággal felhozni. Ez szép Allegoria.

Apollo maga 's a' szép Múzsák. l. Pomey eml. könyvét, valamint a' Pindusra is, és minden más Mythologiai nevekre, melyek még ezen darabomban előfordulnak.

Sok Költők Neveit. l. a' poétai episztolára irt választ, Ad nova surgentem majoraque viribus ausum. Sásból, nádból. Erre kell tudni a' Mythológiát.

Weszprém ben. Kerestem az Atláson, de nem találtam, gondolom még is hogy Dunán túl vagyon. Condit enim vorum vasto Natura recessu — mortalesque hebetat visus et pectora nostra. ||

Satyrázni születtek. Satyra és pasquillus nálunk (82) mind eggy.

Sonettek mi legyen? vele nem szolgálhatok, gondolom mégis hogy vers, t. i. az említett választ.

Literator's jó Philologus. Ezek ma már szokásba jött nevek. Litterator itt teszen Betűszedőt, 's philologus Szógyűjtőt. Verba valent usu.

Itt a' hol bajuszos. Tudni való, itt az igazi Magyaros Helicon forog szóban. — A quo ceu fonte perenni etc.

A' SATYRUS.

Vétkeztél jéh vétkes. Senki se mondja, hogy ezen Vers a' Varjasé, mert a' ketskemekegés sokkal régibb, mint minden Vers.||

Jerkék vezérével. Az az a' Szamárral, de a' Szamár (83) szót nem lehet kimekegni.

Egy vén ember részeg fejjel. Boldog emlékezetű Silenus nevét így mekegtük-ki.

Jerkésnél. Az az Juhásznál, de így sem lehet mekegni.

Eszes Szerzeményed — nemeszes? mellyik a' kettő között? meghatározni nem könnyen lehet.

Zengvétkes fészekben, zeng és éje Édesnek. Azt mondják hogy ezek mind ketten kecskévé változtanak. — Ki mondja, hogy nem történ csuda a' mi időnkben is.

A' SZAMÁR.

A' mese Apjának. Szamarunknak ezen versére van Allusio, hangos|| Poétáknak ezen soraiban: Nemzetek (84) Anyjának, kit egész etc.

A' nagy Esopus. Max. Planudes ugyan azt mondja, hogy Esopus kicsiny és törpe volt, de a' Szamár ki nála szolgált jobban tudhatja.

Már Athénának. Athéna vagyis Magyarosan Áthénás régi Görög város. Róma pedig Olasz Országi, mind ezeket az ó atlasból tudhatjuk.

Kik nevetésre Szerek. Szer nem teszi ezt modus, mint némelly újitók akarják, a' köz nép ezt így mondja: ugyan szer a' tánczra, nevetésre, 'st.

Régi nemek hulltak. Allusio Homerusra.

ὥς ἀνδρῶν γενεή ἣ μὲν φύει, ἣ δ' ἀπολήγει.||

(85) Homerust szükség olvasni a' tudományra nézve, de követni jobb Ovidiust és ezt: Prima rubens unda, ranarum plaga secunda.

Anglusinép is örül. Ad notam: Tengeri víznek örül.

Pesti t. i. nem Pesti Buda mellől, hanem Pesti Gábor, kire van jusa haragudni a' jámbor számárnak.

Cervantes Spanyol Író igen szép mesés históriát írt Don Quixote Vitézről.

Sancho Pansa. Don Quixote Vitéznek fegyver-hordozó Inassa, mint ezt minden tudhatja.

Hispania az az Spanyol Ország.

Rozinante. Hires nevezetes paripája a' bölts Vitéznek.||

Lucius és Apulejus. A' boldogtalan Szamár mindég (86) örül, ha eszébe jut, hogy két nevezetes férjfiak az ő formáját vették magokra. Lásd Lucianni Somosat opp. ismét Apuleius de asino aureo. Mi szép dolog a' tudomány kivált ha Cadentiás distichonba, mint arany rájába foglaltatik.

Baratária nagy Szigetében. Kérdés: ki volt legnagyobb Vitéz 's a' legigazságosabb törvényadó? felelet. Don Quixote és Sancho Pansa. — L. Herder Adrasteáját.

Kegyelemséggel. Mennél hosszabb a' szó annál szebb, ki irhatná így kegygel?

Praxiteles bár faragásra jeles. Ha nem tudjátok ki volt Praxiteles, úgy sajnállak, hogy ezen mennyei szép sort nem érthetitek.||

Dúrvúlt Wesztfaliának. Hogy dúrvúlt lásd Tollius (87) epist. Irines. Ezek ugyan a' XVII. Századbeli Tudósítások, de én újabbakat nem tudok.

Anton Pántza a' boldog emlékezetű Sanchónak unokája — lásd az ő példa beszédeit. —

Mondolatos. Ad notam Scipio Africanus.

Helicon. Tempe Pindus. t. i. az igazi és tiszta Magyar Helicon, Tempe, és Pindus, itt nintsenek új Szók, és Frantzia szólások — Nostri sic rure loqvuntur.

Senki nem ér mivelünk t. i. kettőjekkel — ám bár — — Et cantare pares, et respondere parati.

A' Pegasus látja. Lásd a' Pegazus panaszát 's ez nem mese.||

(88) 'Sorsosid állnak elő. Így nem jó lett volna a' Metrum: sorsosink állnak elő.

'S zengik. Oh ki nem ragadtatik el ezen édes zengéstől ut perii ut me malus abstulit error.

'S Köztünk békeség 's t. O miért nem érzi minden a' hosszú szólások szépségét egész erejében. — Siloni capeones vibrissas peromenti. Oh: hát ezen szép sorok: —

Conturbabantur Constantinopolitani — Innumerabilibus sollicitudinibus óh! —

Jaj de mi testemben. Poscere fata, tempus erit Deus ecce Deus? Virg.

Zápor e vagy Zivatar: Külömben szegény állat csak esőt 's szelet jövendől, most érzi hogy valami nagyobb akar történni? Tanto magis ille fatigat — os rabidum fera|| corda domans fingitque premendo.

(89)

Téged is áh az halál. Így jövendőli Achillesznek is az ő Xanthus nevű lova következő halálát

ἀλλὰ τοι ἐγγύθεν ἦμαρ ὀλέθριον. οὐδέ τοι ἦμεις αἴτιοι, ἀλλὰ θεός τε μέγας καὶ μοῖρα κραταιή.

De hijába mondotta Achillesz, mint a' mi mondatosunk is ἦ τι μοι θάνατον μαντεύσαι? Mert a' jövendölös betölt, és mind Achillesz mind a' Mondolatos megholtanak, a mint ezt az utolsóról az ujságból is tudhatjuk. Fájdalom! Hunc tantum populo.

A' LEPE.

Lepe mások azt mondják nem Lepe, hanem lepke és pillangó, de tessék|| csak a' lepe' szavait olvasni, melyek így (00) kezdődnek: Én Szegény LEPE ő pedig legjobban tudhatja a' maga nevét.

Lukáts Miklós Tisztességnek okáért van megnevezve és κατ' ἐξοχήν, mert különben a' metruma régiebb.

Krisztus Urunknak áldott születésén
 Angyali verset mondunk szent innepén
 Melly Bethlehemnek mezejében régen
 Zengett e' képen.

Nem de? Vestigia Graeca ausi deserere?

A' MAGYAR PEGASUS.

Magyar Pegasus. Tudnivaló a' Magyar Pegasus, -
 melly csak magyarul és|| Deákul tud, mért tud, Deákul lásd a' (91)
 Debretz. Gram. Praef. Quem penes arbitrium est. —

Ének alkotó test. Ad notam: törvény alkotó test:
 's ezeken egyformán lehet dallolni, szebben ennél magyar
 hangon még senki sem dallolt nagy lélekkel nemzett. —
 Mindenféle nemzet — óh —

Versétlen Könyvet. Ha a' mondolatot, legalább a'
 Szótárt illy szép cadentziákba foglalták volna, mint a' millye-
 nekben a' Pegasus szól, úgy talán Pegasus sem haragudott
 volna olly nagyon.

Egy Mondolatos jó a Szamáron. Mi? igen igen,
 mit tehetünk róla, hogy Mondolatos jó, és Szamáron. ait
 fuisse mulio cellerimus, sed haec prius fuere.

(92) *nunc recondita sedetque sede seque || dedicat
tibi Gemelle Castor et Gemelle Castoris.*

Nyereg 's járom. Csak nyereg de a' járom szükséges
a' szép rím miatt. *Necessitas, cuius cursus trans-
versi impetum etc.*

Hogy a' rimes versnek elment betsülete. Pe-
dig négy arany jobban tseng mint kettő, és kettő ismét jobban
mint egysem. Lásd a Rontó Pál *Præfat.* a' fűszerszámos étke-
ket is felhoznók ha a' spatium engedné. Lásd Gyöngyösi
János *Versei Præfat.* (Pest. 1803) *Sin autem praecepta
vetant me dicere sane — non dicam sed me per-
didit iste puer.*

Ráday Verselés. *Xenidion Magyarcsa, Mi? az első
szó Görög, a' második Magyar.||*

(93) A' Sonettnek lássd a' Hőgyészi jegyzését.

- Epistola. l. ugyan ott.

Romanz 'és Ballade. Parizs pápaiban nem találtat-
nak. *Nec mihi constabunt aliter vestigia veri.*

Gyöngyösit. Fájdalom ez és a' mi következik mind
igaz! *Valent valent mihi ira et antiquus furor et
lingva qua adsim tibi.*

O Muzsák — szamarat! Már felebb is mondatott
hogy szamarat. *Quod super est non est mirum. Lu-
cret.*

Duna lementének, Sajnáljuk hogy a' Tisza nem fért
a' sorba. l. a' Haza esedezését.||

(94) A' Szamár éltének fákjai elégnek. *Emanavit
uti fumus diffusa animae vis.*

FÜGGELEK.

I.

A Mondolat és a Felelet bírálata az *Allgemeine Literatur-Zeitung*-ban. (Halle u. Leipzig. 1816. IV. 308—311.) V. ö. e kötet bevezetését, 17. l,

1. WESZPRIM: *Mondolat*. Sok bővitmenyekkel, és egy (egy) kiegészített új (új-) Szótárral együtt. *Dicshalom*.

(*Mondolat*. Mit vielen Vermehrungen, und einem ausgefertigten neuen Wörterbuch. *Dicshalom*.) 1813. XIV. u. 102. S. kl. 8.

2. PESTH, gedr. b. Trattner: *Felelet a Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon Urnak* «*Mondolat*. Sok bővitményekkel, és egy kiegészített új Szótárral együtt. *Dicshalom* (azaz *Weszprém*) 1813» című *Pasquillusára*. (Antwort auf das *Mondolat*, des weiland Hrn. *Gedeon Bohógyi* «*Mondolat* u. s. w. *Dicshalom* d. i. *Weszprim* 1813» betitelt *Pasquill*. 1815. XVI. u. 94. S. kl. 8.

Leider sind die literarischen Pasquille auch in der ungarischen Literatur eingerissen. Das *Mondolat* ist gegen einen der ersten magyarischen Schriftsteller — *Franz von Kazinczi* — einen classischen Dichter und Philologen gerichtet, und eben so ungerecht als grob. Die beissende und bissige Antwort darauf ist nicht von dem angegriffenen hochherzigen Gelehrten, sondern von zwey andern vorzüglichen magyarischen Schriftstellern, *Szemere* und *Kölcsey*, deren Namen zwar auf dem Titelblatte nicht stehen, die aber, ihrer guten und ge-

rechten Sache gewiss, sich im Publicum selbst als Verfasser nennen.

Kazinczy hat theils durch seinen wohlverdienten Ruhm sich Neider zugezogen, theils durch seine sinnreichen ästhetischen Epigrammen *Tövisek és virágok* (Dornen und Blumen), (*Széphalom*, 1811), und eine nicht schmeichelhafte aber gerechte Recension von *Himfy's Szerelmei* (Himfy's Libesliedern) viele Feinde gemacht. Selbst die Religion, in welcher er geboren ist — das reformierte Glaubensbekenntniß — macht bey vielen seiner Landsleute sein Unglück, ungeachtet er — aufrichtig zu gestehen — unter den Katholiken mehr aufrichtige Freunde hat, als unter seinen Glaubensgenossen. «*Hát b— a' lelkét, az a' Kálvinista lesz Dictátor Köztünk?*» d. i. «also — (den rohen Nationalfluch muss Rec. unausgeschrieben und unübersetzt lassen) dieser Calviner wird unter uns der Dictator seyn?» fragte ein sonst sehr gelehrter und aufgeklärter Schriftsteller im Gespräch einen Mann, der den schwarzen Talar trägt.

Einige Neider und Feinde *Kazinczy's* gewannen nun einen jungen Mann — *Gedeon Somogyi* (Sohn eines reformirten Predigers und Schwager eines verdienten reformirten Seniors, dessen Name allgemein bekannt worden ist) — zur Abfassung des schändlichen Pasquills *Mondolat*, dessen Erscheinung jeden edeldenkenden, für Wissenschaft und Recht glühenden Unger mit Unwillen erfüllt hat. Es wurde in *Weszprim* gedruckt und ein katholischer Geistlicher und zugleich Schriftsteller würdigte sich herab, nicht nur die Correctur des Pasquills des Calviners zu besorgen, sondern auch nach Möglichkeit die Verbreitung der gedruckten Exemplare zu befördern. Man glaubte den grossen Dichter und Philologen, auf welchen Ungern mit Recht stolz seyn kann, am besten bey seinen Neologismen angreifen zu können, und daher sucht das Pasquill diese lächerlich zu machen. Deswegen ist schon der Titel *Mondolat* ein lächerlich neugeschmiedetes Wort. Es soll *Rede* bedeuten, taugt aber nichts, den es giebt kein Wurzelwort *mondol*. Der angebliche Ort *Dicsshalom* (Ruhm-

hügel) ist dem *Széphalom* (Schönhügel) nachgebildet. Mehrere Feinde des Dichters, die ein schwarzes Kleid tragen, sprechen Panstatt *D* aus, um einen obscönen Sinn herauszubringen. Da es dem Spott und der Schadenfreude ein Leichtes ist, auch das Ehrwürdigste lächerlich zu machen, so ist kein Wunder, dass der Dichter auf dem Titelpupfer mit mancherley Attributen nach dem Tempel des Ruhms auf einem *Esel* reitend lächerlich dargestellt wird. Das *Mondolat* selbst, bestehend aus einer Zueignung, einer Vorrede und einer Rede (*s'il en est!*), ist ein *Cento*, gewunden aus allem, was der Dichter schrieb. Wörter (alte und gebräuchliche und neue) und Redensarten, anerkannt gute und solche, die manche für schlecht halten, sind ohne Wahl und ohne Verstand, zusammengeflochten, und mit von Hrn. *S.* und Consorten neugeschmiedeten Wörtern und lächerlichen Redensarten verbunden, ohne eine andere Absicht, als um dem Dichter nachzuspielen und ihn bey Unkundigen und Schadenfrohen lächerlich zu machen. Von S. 51 bis 102 steht ein Wörterbuch von neugeschmiedeten Wörtern. Dieses hatte eigentlich viel früher zum Theil Hr. *Dr. Szent Györgyi* in *Debreczin* aus den Werken von *David Szabó* und andern zusammengetragen, aber keineswegs zu diesem Zweck; allein es kam Hrn. *S.* in die Hände und dieser nebst andern vermehrte es und liess es ohne *Szent Györgyi's* Wissen, zu dessen grossem Erstaunen und gerechtem Unwillen abdrucken. Da nun in diesem Wörterbuch wirklich viele von *David Szabó* und andern gegen die Grammatik und den Genius der magyarischen Sprache neugeschmiedete lächerliche Wörter vorkommen, z. B. *képzelmész* für *költő* (der Dichter), so macht sich Hr. *S.* über diese auf *Kazinczy's* Kosten lustig. Dagegen stehen in diesem Verzeichniss wirklich viele gute neugemachte Wörter, die Beyfall verdienen, z. B. *Kecs* (der Reiz) *ásványesméretség* (*Oryctologia*), *dörgő* (der Donnerer), *iktatás* (die Einführung, Installation, Statution), *rény* (die Tugend), *vízépítés* (Wasserbau) u. s. w. Eine Sprache, deren Bildung noch nicht vollendet ist, kann nicht ohne Neologismen seyn. War es *Cicero* erlaubt neue

Wörter zu bilden und thun diess noch heut zu Tage die Deutschen, warum sollten nicht die Magyaren das Nämliche Thun? Man verletze nur nicht bey der Bildung neuer Wörter die Regeln der Grammatik und den Genius der Sprache, und davor nimmt sich *Kazinczy*, der seine Sprache philosophisch studiert hat, wohl in Acht. — Anstatt des ehemals gewöhnlichen Schlusses *Et haec omnia in Gloriam Dei et Laudem B. Virginis* steht ganz hinten das aristophanische Froschgeschrey: *Brekeke! Brekeke!! Brekeke!!! Kodx!* — Erfreut hat den braven *Kazinczy* dieser Eselweihrauch freylich nicht, aber er brachte ihn nicht aus seiner philosophischen Ruhe. Man erwartete, er würde erbittert antworten und Schadenfrohen das Schauspiel einer gelehrten Klopffechterey geben; allein man täuschte sich. Er schwieg und zwar mit Recht. Das elende Pasquill konnte ihm bey Gutdenkenden nicht mehr schaden, als wenn ein muthwilliger frecher Schulknabe einen Esel gemahlt und darunter seinen Namen geschrieben hätte. Dagegen glaubten die achtungswürdigen ungrischen Schriftsteller *Szemere* und *Kölcsey* jene Frechheit nicht ungeahndet lassen zu müssen, und verfassten die Antwort auf das *Mondolat*. *Kazinczy* hat nicht den geringsten Antheil daran genommen, weder durch Mitarbeit noch durch Rath. Gegen den Willen der Verfasser wurde auf den Titel *Bohógyi* anstatt *Somogyi* und das Wörtchen *néhai* (weiland) gesetzt. Die aus mehreren Stücken bestehende Antwort ist mit vielem Witz geschrieben, und *Somogyi* dürfte sich in Zukunft schwerlich gelüsten lassen, noch ein *Mondolat* zusammen zu schmieren. Das Motto ist:

Tandem sua Poena Nocentem

Insequitur passusque sapit tum denique stultus.

In der Vorrede erzählt der unterzeichnete *Franz Kölcsey* einige Züge aus dem Leben des Hrn. *Somogyi*. Man erfährt daraus, dass er schon in seiner Jugend in dem reformirten Collegium zu *Pápa* einen Hang zum Pasquill und zum mimi-schen Ausspotten hatte und dass er dadurch den Lehrern und

Schulvorstehern so verhasst wurde, dass sie ihn aus dem Collegium zu stossen beschlossen, was jedoch ein Lehrer aus Mitleiden hinderte. Auch erfährt man, dass die von *Dr. Szent Györgyi* im Jahre 1809 verfasste kleine Schrift über schlechte Neologismen im Weszprim durch Beyträge vermehrt und diese Hrn. S. zur Verarbeitung in ein Ganzes zugestellt wurden. Dann folgen zwey Briefe an *Somogyi* von einem quiescierenden Major, datirt Péczel am 18. Juli 1814. Sie sind von *Paul von Szemere* in derbem Soldatenton verfasst. Der Officier wäscht ihm gehörig den Kopf. Der gerade, barsche Major sagt am Ende S. 5. «*Megvívni? én teveled? Katona Sicarius-sal? Nem öcsém, tégedet csak Korbácsolni kellene.*» (Duelliren? Ich mit dir? Ein Soldat mit einem Meuchelmörder? Nein, Brüderchen, dich brauchte man nur zu karbatschen.) Dann ein naiver Brief der jungen Wittwe *Zafir Czenczi* an den Vf. des *Mondolat*. Hierauf *A' bú s o n g ó Á m o r, egy hajnali édes Andalmány Teremtménye Bohógyi Gedeonhoz* (der trauernde Amor, eine Morgenphantasie an *Gedeon Bohógyi*) von *Szemere* in Péczel, sehr komisch, besonders wo das Gespräch des Vfs. des *Mondolat* mit dem Esel und mit dem Satyr beginnt. Es folgt der Brief eines der Vfr. der Debrecziner Grammatik, den die Debrecziner freylich beleidigend finden werden. Nun kommt eine komische poetische Epistel des Versificators *Mattheaus Högyész* an *Gedeon Bohógyi*. Ferner ein Brief an *Bohógyi* aus Péczel vom 28. Juli 1814 im breiten transdanubischen Dialect. Den Schluss machen komisch-satirische Gedichte mit den Aufschriften *A' Lepe a' Mondolatos feje felett* (der Schmetterling über dem Kopfe des Mondolatisten); *a' Satyrus a' Mondolat Írójához* (der Satyr an den Vf. des *Mondolat*); *a' Szamár a' Mondolat Írójához* (der Esel an den Vf. des *Mondolat*); *a' Magyar Pegasus a' Mondolat Írója ellen* (der ungrische *Pegasus* gegen den Vf. des *Mondolat*); *a' Lant* (die Laute). Auch die Anmerkungen zu den Gedichten enthalten viel Witz. In dem Gedicht *A' satyrus* u. s. w. kommt kein anderer Vocal vor als das *e*. Solche Gedichte zu verfassen ist in der magyarischen Sprache leichter als in jeder andern,

weil in ihr das *e* sehr häufig vorkommt. Professor *Varjas* in *Debreczin* gab im Jahre 1777 ein langes magyarisches Gedicht heraus, in welchem man durchaus keinen andern Vocal als das *e* findet, Solche Gedichte, deren Abfassung man jedoch *difficiles nugas* nennen muss, haben einen sehr elegischen Ton.

Schade, dass die Antwort auf das *Mondolat* uncorrecter gedruckt ist, als das *Mondolat*.

II.

A' Mondolatnak, 's rá való Feleletnek Megítéltetése. (Tudományos Gyűjtemény. 1817. VI. k. 97—107. l.) V. ö. e kötet bevezetését 17—18. l.)

Minek kohol valaki ujj szót akkor, midőn a' más nyelvből átalvett szókkal ugyan azon tárgy' nevezésében a' Nemzetnek már nagy része él, és szintugy érti mint született nyelvét? — Igy kiáltnak fel sokan; holott ha meggondolnák azt, hogy minden nyelv szűk, pallérozatlan mind addig, míg abba a' pompa, a' luxus, valamint az öltözetbe, bé nem csúszott, — és hogy ez által érhet csak valamely Nemzet a' kimiteltek sorába; valamint azt is, hogy régi is lehet a' mi ujnak látszik: füstbe menne azon helytelen panasz, mely a nyelv' igazságtalan mentésébe utat téveszt.

Jól látván ezt minden Nemzetek' Tudóssai, felebb emelkedtek a' Köznép nyelvétől, a' ki őket azért kárhoztatta, miért akarják őket többre vinni mint volt az előtt? — A' kinek a' pallérozódás halálos Ellensége, és utálja mind azt, valaki az ő megszokott durvaságát vesztég nem hagyja, 's komplimentre tanítja. — Igy már midőn ama derék Német Írók Klopstock, Göthe, Schiller 's mások a' német nyelvben ujjításokat tettek, szörnyűködve kiáltott fel az ujságtól eliszonyodott németiség, nem látván előre el azon meg nem köszönhető hasznót, melyet a' nyelv az ujjításból lett pallérozottsága által termett, és terem a' német maradéknak, kivált a' mult század utólja 's e' mostani. — Tollra kell a' sok német Mocskolódó, 's versent

akart halandó létére a' halhatatlanokkal repülni ; melyet néz-
lelvén az akkori Tudósok szintugy mosolygották, mint a' köz-
nép örült kaczagva az ő sphæráján repkedő (de belőle ki nem
vergődhető) Irócskáinak : kik denevérként kóvályogván bé' a'
Köznépi homályt, nem akadtak soha a' Tudósok reggelére,
mellyen a' Tudományok, mint egy nap, öntének szét világossá-
got. — Egy szóval a' Köznép' tulajdona volt mindég a' Tudatlan-
ság, a tanúltaké a' Tudomány — 's a' Köznép nevet neki, ha
valaki az ő tudatlanságát a' ő butaságához képest védelmezi.

E' Historia megtörtént Hazánkban is. Kiadván az igaz-
ságtalan Századok mérgeiket, a' múlt Század' utolsó részén
megszűnt Magyar Hazánk Hadpiacz lenni ; minekutánna ezt
szüntelen való Harczok ostromolván, ugy látszott, mintha a'
Magyar Nemzet csak azért lett volna teremtvé, hogy a' 13-dik
Század elejétől fogva az Europai minden Nemzeteket végső
elpusztulással fenyegető Török hatalom ellen védangyalul
szolgáljon, és a' Tudományoknak, Kézmiveknek, 's nyelvnek
virágzóbb kimivelésére a' közelebbi csendessége nyisson oly
utat, mellyen czéljára juthasson. — A' honnan, mig a' köze-
lebb letölt Esztendőekben Európával azt éreztette a' háború
sujja, a' mi nemzetünk méltatlan kigunyólására helytelen
okot adott, a' nyelv' előmozdittatása az Aranyidőt közelíteni
látszatik. — Mivel a mult század utolsó felén más nemzetek'
példája felserkentette a' Nemzeti ébredést több derék Litera-
torainkban — kisebb vagy nagyobb szerencsével — a' vitéz
nemzet nyelvének kimivelésére. —

Feltűnt a' többek közt egy Hazafi, egy derék Hazafi is,
ki az idegen nyelvekkel csak azért ismerkedett meg, hogy
tulajdon nyelvét mind inkább megismérhesse, 's ismértesse :
töméntelen költségeit nem sajnálta, nem életét, nyelvünkért
feláldozni ; nemes szívvvel ismervén meg azt, hogy az ő Elei-
nek nem azért adattak a' Javak, hogy a' maradék azokban
puhúlva elfelejtkezzék a' Közjóról, és a vadászás után elterülve
pipázza le életét, befüstölvén Őseinek érdemeit is. Feltámad
ő, mint egy Vezéresillag, melynek sugára a' megrögzött setét-
ségből fejti ki a' nyelv' pompáját : tágasb utat kezd törni ; ke-

resgél a' régiségben ujságot ; a' jelen lévőt szép rendbe szedi : 's ha mit a' szükség kíván, mint egy magát értő Literator a' voltakból bátorkodik formálni 's teremteni új szokat : — követhetetlen szorgalmáért a' dijkoszorú helyébe nyert méltatlan vídolások csüggedhetetlen lelkét el nem némítják. — Nyelvünket kedveltetni törekedvén gyönyörű és számos munkáival halhatatlanítja érdemeit, mellyek ennyi áldozatért a' valóban nemes szívnek igazságos tulajdoni. Sok kinyílt elmék követik szép izlését 's a' nemzeti nyelv kérkedni látszatik.

Azonban előbukkan a' Mondolat' Írója, összeveszed minden pallér elméktől származott szokat, 's elforgatott szóllás formákkal ezekből könyvet készít illy czim alatt : Mondolat, sok Bővítményekkel, és egy kiegészített új szótárral egygyütt. Dicshalom 1813. — — — ellene szegezvén magát minden legkisebb újjításnak.

§. 1. E' könyv jó czélból van írva : de az előadás nem válik az Író' becsületére ; tullép az emberségen, és ugy látszik, hogy nem érti, mit kéne helybehagyni, mit nem — 's nem tudja mi a Krisis, mi a Szatira, Paskvillus? — Igy már a munkát megelőző Rézlap, mit mutat egyebet neveletlenségnél, Erkölcstelenségnél, és parasztságnál? — mely a' tisztességes Ellenkelés helyett döf, és a mellyen agyon röhöghetik magokat a' Mondolat-Író' Baráti, a' nyelvhez nem értő Írócskák, és a' D— Grammatika ; — az elmesség rajta mendikásság. —

A' mi az ezután következő vezérszót, ajánló levelet, a' mondolat Czikjeit, a' Hiresztelést 's végre foglalt szótárt illeti : ment ugyan a' durvaságtól ; de a rend nélkül összevekapart szók Litteratori tudatlanságra mutatnak : mivel a régi, formált, összevetett, fordított, analogum 's a' helyes újj, és koholt szók közt semmi különbséget nem tesz.

A' M. I. a' köznép közt lebeg, 's ettől akarja a' tudományos szokat kihalgatni — a' mit ez nem tud, az ő előtte koholás, rossz, és szenvedhetetlen ; mintha ez a' szükséges szólásokon kívül köteles volna tovább gondolkodni. —

Ő abban is megegyez, hogy a' nyelv palléroztasson, de egy átaljában meg nem engedheti, hogy bővítessen, újjíttas-

son, régi szók iktassanak bé 's a' t.; hanem maradjon meg abban az állapotban, melyben volt; a' mi osztán fából csinált vas karika, és oly képtelenség, mint maga a' M. I. ki úgy akar repülni, hogy szokott ülésében maradjon. —

Ellene mond először sok olly szónak, mellyekkel az Ország nagyobb része él, csak azért, hogy Veszprémbe, és talán D—ben nem használják azokat, és ő soha sem hallotta. Ilyenek már a következők: Alak. Arány. Bátorhogy. Bátor-ságosítani. Begyeskedő. Bizatlanság. Bogácsfő. Dana. Enyhely. Féltékeny. Kavics. Gyűrömlés. Honn. Hölgy. Igenezni. Iv. Kamat. Kokkadni. Kór-ház. Könyvtár. Lépeselni. Locs. Mulékony. Nő. Nyugtalan-ság. Szárma. Szelni. Szökni (p. o. a szarvas). Szabadna. Szörnyeteg. Tárgyazni. Toll-kés. Töpni. Csermely. Útóink. Ügyes. Ük. Ültet-mény. Zavar. 's a' t. e' f. Melly annyival nagyobb fogyatkozás, hogy midőn az egész Magyar-ságnak, 's nem csupán Weszprémnek ir, az előszámlált szók jelentéseit szótárjában magyarázza: hollott erre csak ugy volna szükség, ha a' Magyar Község előtt ismételten volnának, még pedig oly értelemben, mint a' M. I. kívánja, és ha ő Literátor volna. — Mást kárhoztat, 's maga nyakig ül a' hibákban. — Miért magyaráz a Dunamellyékieknek 's több Ország-résznek Weszprémi szókkal? Itt a köznép előtt ismeretlen a' Homok torlás, a' nyomtatvány, a' Zófa, a' Tócsa, Foszlángos, Langalni, a' visszásság 's több effélék.

2-or. A' formált szók ellen is erőszakosan kiált p. o. a' Diestelen. Érzelem. Képzemény. Vélemény. Véghetlen. Hitlen. 's t. eff. szók nékie nem tetszenek; de miért nem? hiszen ezek nem mind újj szók — 1700-dik Esztendőben a Hitlen szó ki volt már nyomtatva; nézze csak meg a Magyar Zsoltárt (melly a' Köznép előtt is ismeretes) a' hol hitetlen sehol sincs, hanem hitlen, 's a' t. Hát a Folyamat. Léledzem. Környülem. Villámék. Vüd. Döglelet. Folyamom. Tökéllleti. Szálné. Rutolnak. Igyen. Sza. 's a' t. szókat, mellyek rendre a' 110. 131. 18. 18. 44. 91.

73. 58. 89. 79. 1 és 58-dik Soltárokban már hajdanától fogva virágoznak; és mellyeket a' köznép Hitetlen. Folyóvíz. Lélekzem. Környülöttem. Villámlék. Vivéd. Döghalál. Folyamodom. Tökéletességi. Szálnyit. Rut. Így és Ugyan szók alatt ismér, miért nem tette a' szótárba? Látni való, hogy így a' jó Magyar könyvekből akárki is készíthet Mondolatot; de a munka tudatlan névvel fogja felruházni az Íróját.

3-or. Az öszvetett szókban, mint Álláspont. Előszőnyeg. Évkönyv. Könyvtár. Nemzetsor. Orrkendő's a' t. való ellentállása azt mutatja, hogy a' Literátorok' sorából kitörültessen; mert ezek a' nyelv kimivelésében szintugy szükségeseek, mint szükségtelen a' M. I. a' Literátorok közt. Nem különben a' 97. Soltárban régen öszve van már téve a' Földfél, a 102-dikban a Porhamu's a' t.

4-szer. A fordított szókat is nevetségre akarja kitenni: p. o. Ennenség. Egoismus. — Égész Astronomus. — Emlékkő Monumentum. — Felalkudni. Capitulare. — Iktatás Statutio. — Őrlélek genius. — Azomban a' maga hibáját azért nem látja, mert az a szemén belől van. — Másnak nem enged fordítani, de mástól megkívánja, hogy az ő, vagy Debreczenyiek' fordítását helybe hagyja: p. o. a' Genie francia szót a' 99-dik lapon így fordítja szótárjában Észláng. — és pedig öszvetéve; szókat tesz hát öszve és fordít is; — így a Rolle szót is Képviselésnek, a' Climát Éghajlatnak, a' Regimentet Ezrednek fordítja's t. e. Holott ezen szók sincsenek Pariz Pápaiban. — Azomban valamint ezek dieséretet érdemelnek, ugy az előbbi szók is helyesek; — és ennél fogva a' Magyar Line, Mathezis, Chemia, Medica, 's több Tudományok kiadójik csak azon Magyarok előtt halandók, kik nem értik a nyelv becsét. —

Ha már a' setétben gyertyát kaparász, miért nem kél ki több derék Magyar Vármegyék' Tisztbeli Írásmódjának szavai ellen is, mellyekben a' Procurator Ügyésznek, a Legatarius Hagyományosnak, a Quartalitium Lánynegyednek — a Sequestum Törvényzárnak — az Archivum Leveles

Tárháznak van fordítva? S miért veszi csak épen magát ama derék Kazinczit csufolásának tárgyául? — Mivel jobb szó már Quartalitium a' Lánynegyednél? — Az utolsóból a' paraszt is ért valamit; azt, az elsőt, talán sárkánynak képzei. Az e hát a' haszon? hogy ez egy szó Quartalitium teszi az atyai örökös, és Királyi adománylevél mellétt csupán a' férfiúi ágra keresett javaknak azon negyed részét, melly a Leányokat törvényesen illeti. De hogy' tehet már egy szó ily sokat? Felelet: ha megmagyarázzák. — Igen: de így megértem a' Lánynegyed, a Törvényzár, 's több szókat is. Inkább effélékben tenne tisztességes Jegyzéseket, hogy a Palatinus, Nádor Ispánnak van fordítva; de miért Ispány? hiszen Nádor innen van Nadúr, e' pedig ebből Nagyr. — Nem elég-e hát maga a Nádor szó? — Ismét az Arenda, miért van Haszon bérlésnek fordítva, hiszen (akarki honnan származtassa) mind a kettő Magyar szó: innen áron adom, Aronda-Arenda. Nem különbben az Archivum Leveles Tárháznak: holott a Ház felesleges való, mert a Tár épen azon helyet is teszi, a' hol valamit tartanak — azért jobb volna Levéltárnak nevezni. —

5-ször. A' hasonlatosságra formált szók sem tetszenek néki: p. o. ügyész, szállalok, nézlelek 's a' t. Holott Szenczi Molnár Albert a' 91 S-ban így ír «Sótt megnézletted kedvedént — Mondván ő érdekem szerént» — Az olvasatlannok nem Literátorok. —

6-szor. Az új szók kétfélék lévén: t. i. vagy az Óságból hozattak életre, vagy koholtattak; még se tesz semmi különbséget közöttük a M. L., Holott amazoknak a' Magyar nyelv polgárságához szintugy van jussok, mint a mostani szóknak. Az Ádáz. Dédős. Lábttyú. Hátahupás. Izom. Orom 's t. e'féle régi szók, azért hogy a közbeszédből kimentek, de hajdan voltak, a visszahívást nem érdemlik-e meg? és ne hidjek-e azért, hogy nem hallottam, azon Literátornak, a ki megmutatja, hogy 1620-ban Heidelbergában nyomtatott Imadsági Konviébe Czéh Mártoni-nak a' 73-ik lapon e' van: — — — a Hegiek izomai festelgenek idvezlésől — az Izom ki van nyom-

tatva 's t. e. — Innen lett az Izomos — Izmos szó. — Ismét Zólyomi Boldizsárnak, az Tekintetes és Nagyságos Czobori Erzsébet Aszszonyinak, az akkori Nádornénak 1613-ban ajánlott könyvében a' 20 lapon kábalkodnék, továbbivászkodik — 's t. efféle törzsökszók vagynak. — De mivel ezeknek olvasására nincs mindennek ideje. Átkozzák az olvasott Literatort. Végre —

7-szer A' koholt újj szók eránt egy két régi szót — Itt a bökkenője; ez ellen akart a' Mondolat-Iró kikelni; de elhibázta ezéllját; a' szándék jó volt, de a setétből ki nem tudott vergődni. — Azt akarta kifejtteni, hogy egy embernek nincs arra jussa, sem hatalma, hogy egy Nemzetnek újj szókat gondoljon; és ha meg tudta volna magát magyarázni, a Mondolat hasznos könyv lett volna, az Írója pedig (régi szóval) Érdemborostyánt (84 lap) nyert volna. Azt magam sem hagyom helybe, hogy egy ember oly szabad és zabolátlan kénnyén mennyen az újjításokban, melly egy Tudós Társaság' néminemü jussa volna, és ennél fogva az Oskolairokálkodás, fehérhérczemély-nédeszka, Hivatalbelihulladék, 's 't. efféle szók idétlenül jöven a világra, azt hiszem, hosszú élettél nem biztathatják magokat. — Quandoque bonus dormitat Homerus. De innen nem következik, hogy a többi szép és alkalmas újj szók is eltörültessenek. Minden szónak volt kezdete, 's minden szót az idő érlelt meg; talán a' Rény szó is csak nekünk újj, az unokák nem fogják azt nem réginek nevezni. Soha nem lehet a' részről az egésze következtetést vonni; hogy egynehány szó nincs jól fordítva vagy eltalálva, ezek miatt a' jókat is nem kell kárhoztatni. Világosan, és nem lopva kell megmondani az igazat; orozva döfni, nem virtus; adja okát a' szók helytelenségének az Író, és úgy nevettesse ki az Újjítót! Könnyü mást kritizálni — nem igaz-e' Közmondás. — Mert az okos kritizáláshoz nagy Olvasottság, komoly itélet, és kiterjedt Tudomány kívántatik, és azt mondhatni, hogy szinte oly dieséretet érdemel egy okos Kritikus, mint egy okos Újjító — Mindkétőnek nagy Literatornak kell lenni. — Emez a' nyelvet tökéletesíteni törekszik: felgerjeszti a Nemzeti ébredést, és siettet

a' nemzeti nyelv becsét: amaz ellentáll a' felesleg való szabad Kéjnek; védelmezi a' nyelv tisztaságát. — Mind kettőjöknek Birája a' jövődő idő. — De azt bizonyítja a' nyelvek' historiája, hogy az Ujító nagyobb részben, a Kritikus kisebb részben győz. — Mit mondana az ez előtt Századdal élt Német, ha látná a' mai német könyveket? *

Egyszóval a' M. I. eltévedése mellett annyiban dicséretet érdemel, hogy a' jó szándék benne megvolt — hogy a' tehetőséket arra ébreszté, hogy a kicsapongó szabad ujjításnak philologicse és fundamentomosan siessenek ellentállni. — Mert nyelvükre nézve valójában szükséges volna egy tanult Kriticus, de nem egy mások által fellovalt Paskvilista, mint a' M. I.

2 §. Oly illetlen Paskvillust, mint a' mondat, méltán követett az arra való felelet, levelekben és versekben foglalva.

Ez egész könyvben dühösködik ama derék Literatorunkért való bosszuállása némelly tanult Hazafiaknak, kinek illő Literatori Ellenkelés helyett személye sértetett meg, és úgy látszik, hogy a' kétszerü Paskvillra ötszeresen is meg van feelve.

Ha felelet nem volna (rézlap gyanánt), Bohogyinak Biographiájáról azt lehetne mondani, a' mit a' Mondolat elején levő Rézlapról; — mivel az nem egyéb az Erkölcsiségen tulajdó személyisértésnél. — Csuda, hogy egy Aesthetikus ennyire eltud ragadtatni! — Az ezután következő két Leveleiben Zafir Gergelynek, a' Zsák meglegelte a foltját; egy okos szemrehányás. — Zaphir Czenczi Levele, épen a M. Írójára illő allegorikai tanítás, mellyet méltó, hogy megoldasson minden ujjitástól iszonyodó. — Ezt követi a' Busungó Ámor, melly a hajnali édes Andalmánynak egy pompás teremtménye: minden sora méltó a' Czimjéhez. Benne tündöklik a' Nemzeti

* Valóban gyönyörködve olvashatjuk mi is a' helyes ujjítások után nyelvünk bőségét, melly a' nyelv pompájának 's fő gradusra való jutásának nyilván való jele. Igy már a' Forrás. Csermely. Patak. Folyam. Folyóviz. 's a' t. Synonimák erre mutatnak. (Sz.)

nyelv pompája, a' kiderült képzelet, a' lelkes előadás, és komoly ítélet, melyek csak egy számbavett Költőnek lehetnek tulajdoni. — Midőn sért, gyönyörködtet, 's a' méltó Szatira, Erkölesiség — magánosan a' legszobbb felelet. — Kár! hogy az utolsó előtt két szó kemény és vastag bosszú. — Az ezután következő Levelek, és X. Y. bosszút állva vagdalkoznak. — A' Versek Költőink oktatására szolgálhatnak. — Az Erkölesiség sok sorokban el van felejtve. — Különös, hogy a' Morálra a' különben Aestheticusok inkább nem emlékeztek.

Z.

III.

SOMOGYI GEDEON VÁLASZA.

«*Értekezés a' Magyar Verselés' módjáról és Fordítottásokról*» (Veszprém, 1819) cz. munkája bevezetésében válaszolt Somogyi a támadásokra, melyek őt a *Mondolat* kiadása miatt érték. Előbb a magyar verselésről és könyvének berendezéséről szól, azután tér át a *Mondolat* ügyére.

★

Többire, ha Munkátskám a' tudós és jó ízlésű Hazafiak közül kedvellőket találhat, meglesz fáradságom' jutalma: melly ujjabb próba-tételre is ösztönül; de az Oltsárlók ellen is paizsul fog szolgálni. Kiknek az általam 1813-dik Esztendőben kiadott MONDOLATRA koholt Feleletjekben 's némely Recenziókban foglalt — nem annyira helyes ellenvetésekre; mint leginkább alatsony személy-sértésekre különösen felelni érdemesnek nem tartván; de azokat egészen szó nélkül hagyni sem kívánván: engedjék meg Olvasóim, hogy rész szerént saját mentségemre; rész szerént a' *Mondolattal* küszködők' megczáfolására — itt foglalhasson (mint-egy t oldalekképpen) helyet, ezen igazságos

VÁLASZ

A MONDOLATRA — FELELŐKHEZ,
ÉS RECENSEKHEZ.

— — Quoniam — — certamine vobis
 Supplicium meruisse parum est; maledictaque culpæ
 Additis, et non est patientia libera nobis :
 Ibimus in poenas — — — —

MET. V.

1. §. MINDJART 1814-dik Esztendő elején a' Lipsiai Tud. Ujságban közlött RECENSIO, kinek a tollából folyt legyen? mivel kitéve nincs, egész bizonyossággal én sem állítottam ugyan: mindazáltal ha már maga a' büszke tónus sejtene nem hagyná is, alkalmasint hozzávethetnék azon Levélből, melly akkor tájban kezembe került és — csak nem szórol szóra azon gondolatokat foglalja magában Magyarul, mellyeket a' mondott Recensio Németül. Furcsa, midőn két ember, kiket egymástól 100 mértföldnyi köz választ, azon egy időben, két különbözőngelven, olly egyforma Stylussal ír. Akármint legyen a' dolog, tovább nem feszegetem: én a' Recensensnek szölok — az akár Német legyen, akár Tót.

Ebben a' Recensióban, vagy inkább csak Pasquilusban, a' Mondolat is csupa Pasquilussá van lealatsonyitva, de a' ki a' maga által teremtetett szókat (hogy a' bátor Prometheus* önnön kifejezésével éljek) a' Nyelv kárára koholt szókkal elegyest egy durva Centóba bé-fonva-szöve láttya: nem csuda, ha arról, teremtoi méltóságának csorbulása miatt kedvezőben nem ítél, Sőt nem csuda, ha kárhoztattya azt az ollyan idegen is, ki a' helyett hogy a' Mondolat nyomos Recensiójához látna, a Törvisek' Irójának magasztalásába úgy belekeveredik: hogy tárgyat oda hagyván, szinte a' «Tu contra audentior ito»-ig, csak a' koszorus Költőnek, s' Nyelv-

* Czelzás Kazinczyra, kinek magán leveleiből idézi a következő szavakat. V. ö. pl. Kazinczy levelét Sipos Pálhoz: «Az egész írás nem egyéb, mint egy Cento, mellyet ez az úr az én írásaimból és a Berzsényiéből szőtt, és egy Lexicon az új szóknak, nemesak a mellyeket én csináltam, hanem a mellyeket a Pataki Szabó Dávid és Pethe is csináltak.» (Kazinczy levelezése Sipos Pállal, 67. l.) — B. J.

alkotónak tömjéneze. Szép a' kiről más így ír ; de az e' féle Ditsbeszéd (lásd az erre tett Jegyzést: NÉMETHI NAGY JÁNOS Értekezésében; CSOKONAI V. MIHÁLY Élettéről, 's Munkájának megítéltetésekről. Béts. 1818. a. 31. lapon) * csak ugyan szükségtelen annak, ki magáról eggy sorban is többet mondott 's ezt tudni kelle vala a Recensensnek : «Hamvamat a' maradék áldani fogja, tudom.» TÖV. és VIR. Hogy a' sok magasztaláshoz én is valamit ragaszthassak : ezen bizonyos áldáshoz részemről sok szerencsét kívánok —

— — rides, ait, et nimis uncis

Naribus indulges : an erit, qui velle recuset

Os populi meruisse ? —

PERS. I.

De térjünk vissza az úgy mondott Recenzióra. Az ellen mindjárt azon kegyelmét adja tudtomra a' Recensens, hogy nevemet most az egyszer kedrezésből halgattya el. Grátzia!! — de hát az «eines Reformirten Predigers Sohn»-t miért nem halgathatta el? mi köze annak is szintúgy a' Mondolathoz?

Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima nostri

Ast ego — — Cecropides ! — — — —

JUV. VIII.

Torábbá, azzal a' gyanúval igyekezik engem a' világ előtt befeketíteni : mintha a' Széphalmi Tudósnak magam küldöttem volna meg a' Mondolatot!!!

— — — — Audis,

Jupiter! hæc; nec labra moves, cum mittere vocem

Debueras — — vel marmoreus, vel æneus?

JUV. XIII.

* A jegyzet, melyre Somogyi czéloz így szól: «Már ideo illik ez az amputált és megforrasztott szó, mert mivelhogy az efféle Recensió gyakorta magától származik a megbírált könyv szerzőjétől, többnyire pedig arra megkért jó barátjától, tetszése szerint érthet az alatt az Olvasó ditsérőbeszédet is, ditsekedőbeszédet is.» — B. J.

Hogy ama' Tudósnak én, Levelező Társai (vagy Cliensei) közé soha nem számláltattam, azt tudja Ő; hogy pedig ellenem csak egy sor írásomat, melyet valaha hozzá intéztem volna, elő nem mutathattya azt tudom ÉN: ugyan azért a' Világ ítéletére bizom, ha költött vádnál fogva, valakinek becsületében gázolódni — nem szemtelenség, nem Recensenshez illetlen alatsónyság-e?

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat, habetur.

JUV. VIII.

A' Mondolat előtt álló Réz-lapon szamaragló Músa is kit példázzon! a' Recensens egész bizonyossággal akarja tudni; midőn azt egyenesen egy meg határozott személyre erőlködik alkalmaztatni: ő lássa, — mit gondolok én véle!

— — Prima est hæc ultio. quod se
Judice nemo nocens absolvitur. — —

JUV. XIII.

Nékem legalább sem gondolatom, sem czélom soha nem volt; de a' Mondolat' tendentiájából sem lehet azt kihozni: hogy az a' kép különösen egy bizonyos Személyt, vagy Literatort jelentene; — a' ki érzi, hogy reá nem illik, ne piruljon, ne vegye azt magára!

Suspicionem si quis errabit sua;

Et rapiet ad se, quod erit commune omnium:

Stulte nudabit animi conscientiam

PHAEDR. III. PROL.

Közönségesen azt hiszik ugyan, 's a' világgal is azt akarják elhíttetni az Ellen-felek: hogy a' Kép egyenesen a' fent- említett Széphalmi Tudóst veszi célba; 's ezen hitből erőlködnek a' személysértés' mocskos vétkét reám kenni. De hibás lévén a' feltétel, látni való, hogy hibás a' következtetés is: mert p. o. egy Tanítónak a' részegség' bűne ellen való közönséges kikelését — személysértésnek veheti e' Pál azért, hogy ő is iszákos?

Ense velut stricto, quoties Lucilius ardens
 Infremuit: rubet auditor, cui frigida mens est
 Criminibus; tacita sudant præcordia culpa —
 Inde iræ — — — —

JUV. I.

Ila mindazáltal ezen képet, a' szoros illendőséggel csak ugyan nem mindenben lehetne is megegyeztetni: de sem csudálni, sem annyival inkább kárhoztatni nem lehet: hogy Nyelvünk rontását gátoló buzgóságom, annyira elragadott! külömben is

— — — — — immedicabile vulnus

Ense recidendum: ne pars sincera trahatur!

MET. I.

2. §. De, hogy ezélm ellen ezen Válasz hosszúra ne terjedjen, több olyan Írókat, kik a' közelebb elfolyt öt esztendőök alatt; mint p. o. Pr. SIPOS, Dr. BEREKSZÁSZI, 's. a'. t. Munkáikban a' Mondolatról mellékesen emlékeztek, rövidségnek okáért elhallgatván; némely félszeg allusiókat pedig, mint p. o. a' holtak országában a' Nádházi ujjmódi lovagoltatása (Lásd: Erd. Muz. IX. Fü. 82. l.) ismét az Öné vagyis a' Magyar Nyelvbéli Sexualitás' potom Védelme (Lásd: Tud. Gyűjt. 1818. IV. köt. 132. l.) 's. a'. t. megvetéssel elmellőzván: ez uttal csak az úgynevezett Feleletre és mind ennek, mind magának a' Mondolatnak Recensiójára kívánok tenni némely szükséges Jegyzéseket — —

Megjelent tudnillik 1815-dik Esztendőben a Neologusok közös hámorjában készült — — FELELET a' Mondolatra. Mindjárt elől egynehány, 's nevezetesen a' Zaphir Gergely és Czenczi nerek alatt költt; de méltán a legszerencsétlenebb igyekezetek közé tartozó Levelekben a' legrastagabb Archaismus, vagy avult írásmód szennyét erőlködnek reám mázolni az Ellenfelek. Igaz e, állítások, nem-é? arról nem engemet; de nem is őket: hanem a' részre nem hajló Tudósokat illeti az Ítélet! A busongó Amor — — VANDZÁNAK hasonló nerü Munkáját (mellyből a' Mondolatnak is nem kis része vétetett);

az X. Y. nevű Levél — — a' Debreczeni Grammatika Szerzőit; a' Magyar köz-mondások erőszakos összevordása — — Prof. DUGONITSOT; a' különböző Mértéken, Cadentiákon, 's eggyes Magán-hangzókon irtt Versek pedig — — több rendbeli Hazai Versírókat példázván, 's gunyolrán-ki: mint p. o. a' Poetai Episztolában úgy nevezett HÖGYÉSZIT; ismét GYÖNGYÖSIT, VARJAST 's a' t. látni való: hogy mind ezek én redm, ki sem amazoknak Folyó; sem emezeknek Kötött Irásmódjoknak esküdt baráttya, 's követője nem vagyok, — — semmiképen nem alkalmazhatók.

Általjában pedig, hogy az egész Munka Feleletnek is a' Mondolatra miképpen tartozhasson? holott abban a' kérdésbe rett Szóknak jó vagy rossz-volta felől emlékezet sem tétetik: lásák a' vájt füllű Puristák, és a' mindjárt bőrebben emlittendő Recensió; melly arról a 106. lapon olly hízelkedve itél «hogy abban a' kétszerű Pasquillra ötszeresen is meg volna felelve» — — én legalább (talám mivel Beavatott nem vagyok) telyességgel által nem láthatom. Mert még azért, hogy valaki magahittségből hoppot kiált: nem következik, hogy az árkot-is által ugrotta volna; ingyen sem!

Nam et luctata canis nodum abripit: attamen illi

Cum fugit, a collo trahitur pars longa catenæ.

PERS. V.

Látom ugyan, hogy annak majd minden levelét a' dologra éppen nem tartozó, 's leginkább személyes mocskolódások undokittyák. De — — illik e', azt kérdem, minden ok nélkül, p. o. a' 13. lapon, ama' koszorús Poétánknak hajcsombókjába csimpajkózni? vagy a' 33. lapon, a' Debreczeni Grammatika' tudós Szerzőit az «Epistolae obscurorum Virorum» olvasgatásával kissebbíteni? Mi szükség továbbá ugyan ott Sz. DÁVID' mondását pajkosan a pipafüstre alkalmaztatni? a' 'Tiszteletesek' Leány-asszonykáinak dupéját, viganóját a' 7. lapon, csufságból emlegetni? hogy tartozik Mondolatra való Feleletbe a' 42. lapon: «ha 'Tiszteletes tudós barátim példánkat követik — — ha az Isten azt engedi érni, hogy j u h a i k a t beszéd-

del, vagy irással térengethessék?» 's. a'. t. Miért állítatik nevezetesen a' 90. lapon mint-egy szégyenkőre amaz esmeretes Énekünk; «Krisztus Urunknak áldott Születésén» 's. a'. t.

Fingimus haec, altum Satira sumente cothurnum,
 Scilicet! et finem egressi legemque priorum,
 Grande Sophoclea carmen bacchamur hiatu;
 Montibus ignotum Rutulis, cœloque Latino?
 Nos utinam vani! — — — —

JUV. VI.

Sőt — úgy látszik, hogy az egész Feleletben főképpen a' *Reformatus* Írók, Író társaságok, Predikátorok, 's Vallásos könyvek nem-is vaktában; hanem éppen kikeresett czélzásokkal tétetnek a' legyezett Neologismusnak ellenébe: a' mi, bár egy részről nem utolsó dicséret is Vallásunkra és sorsosira nézve; más részről mindazáltal a' Felelőkre nézve csak annyiban is eltörölhetetlen gyalázat: hogy a' mai aesthetikos Századoknak csufjára, ezen kikeresett szembe-állítással törekednek a' más Felekezeten lévő Hazai Literátorokat reá birni, hogy izetlen ujjításaiknak pártyát fogják. Vélekedésem szerint sem a Péczei nevetlen Levelezőnek, mint különösen — — tudomra *Reformatus*nak: sem a' több *Profanus Cooperans*oknak, akár kik, 's micsoda Vallásuak legyenek is: a' fentírtt méltatlan vagdalódzások, 's Vallást érdeklő gunyolódások — — soha becsületükre nem válhatnak, kiket különösen a Debreczeni Grammatikának hasonló oldalról való sértegetésétől, legalább a' buzgó NUNKOVICS' felejthetetlen emlékezete, elrettenthetett volna.

Akármelly szépséget, 's elmésséget találjanak végre a' Felelők, és azoknak hív *Recensense* a' «bolond; ostoba; pedant; gazság; korbácsolni kellene; bámul mint a' borju az ujj kapunál; tanulj tinó, ökör lesz belőled; ugatnak, mint az eb a garadján; felvan rágra a dögrovásra; megittattyák vele a czoki poharat» 's több e' féle goromba kifejezésekben: én részemről azt tartom, hogy azok, minden képzelt elmésségek mellett

inkább egy faragatlan betyár, vagy garázda Verbungos' szá-
jába ; mint egy eszén járó Literátor' könyvébe illenének !

Ut nemo in se se tentat descendere, nemo :

Sed pæcedenti spectatur mantica tergo !

PERS. IV.

3. §. A' FELELET előtt álló ELOSZO — — «tecum
est mihi sermo Rubelli Plaute» — KÖLCSEYNEK
idétlen szüleménye : a' Mondolat helyett egyenesen magam ellen
fordul, 's a' Mondolatban sejtett czélzásokat kárhoztatván,
maga a' személysértés vétkébe nyakig merül : de — —

Turpe est doctori, dum culpa redarguit ipsum.

CATO.

Hogy tudatlansággal, 's a' külső Nemzetek Lite-
raturájával való esmeretlenséggel vádol ; arra csak azt fele-
lem, a' mit Gróf DESSEWFY felelt N. N. Úrnak — — az
Orthographiájáról való észrevételeiben : «Szokrat
valamivel szemérmesebb vala K— —y Urnál, ő csak azt tudta,
hogy igen keveset, vagy semmit sem tud».

«Il y a un peu de contrast

Entre le savoir, et le faste.»

(Lásd az 1818-dik Eszt. Tud. Gyűjt. V. Köt. a' 131. la-
pon) Arra pedig, a' mit az Előszó XI-dik Lapján vakmerőn
redm fog : «Hogy (ugymond) a' Publicum annál váratlanabbul
legyen meglepre, nem mondá el, mit fog kiadni» — — megfelel
helyettem a Mondolat' 47—50. Lapjain álló Híresztelés ;
melly éppen a Veszprémben széllyel hordozott árkus papi-
rosra vala írva először : — — a' mit KÖLCSEY Úr, ha a 14.
's 15-dik Lapokat meg-olvasta, utasítás nélkül is tudhatott
volna.

Hogy továbbá mocskos Ideáit egy rólam koholt Bio-
graphiába foglalni, 's annál fogva nemtelen Characterét a'
világ előtt kiczégérezni nem szégyenlette : mit tehetek en róla ?
tudom, hogy egy nemes érzésű Olvasó sem fogja azt javalni, — —

's elég az reám nézve! Megczáfolni sem tartom szükségesnek azt, ki a' XIII. Lapon annyira őrizkedik *Historicus*i hivatalának megsértésétől?!? — — Külömben-is eggy Megholt, a' ki felett már 1814-dik Esztendőben halotti Predikátzio tartatott: a' maga *Biographus*át, eltemettetése' után öt esztendővel, hogy is czáfolhatná-meg? «De, minek erre sok beszéd?» Én azon ítélettel, melly Némethi NAGY JÁNOSNAK fellyebb említett Értekezésében, a 21, 22 Lapokon *Biographiám*-ról tétetik: tökéletesen megelégszem, 's — — halgatok.*

Men' mutire nefas; nec clam, nec cum scrobe? Nusquam!
Heic tamen infodiam — —

PERS. I.

Nem — — azt a' szemtelenségét fogadatlan *Biographusom*-nak csakugyan el nem hallgathatom: hogy *Protestans* Feleinknek bár némelyekben együgyü; de azért nem megvetendő szertartásaikra is, minden tartózkodás nélkül árasztja ellenem gerjedt æsthetikus boszuját: midőn a' *Reformatus* Predikátorokból a' VII. Lapon csufot üzni; 's a' szép világ' tónjával való esmeretlenségemet a' XIII, XIV. Lapokon, abból köretkeztetni nem átalja, hogy — — *Collegiumi* nevelést kaptam;

— — tu gallinæ filius albæ!

Nos viles pulli, nati infelicibus ovis —

JUV. XIII.

Illik-e ez olyan Író szájába, ki maga is azon felekezethez tartozván, szintugy *Collegiumi* nevelést kapott, 's a' *Debreczeni Deákok'* Cántusába szintugy része lehetett? Megbocsát talám KÖLCSEY Úr, hogy én Őtet: ki a' szép Világ' tón-ját tőlem külömben is megtagadta; nem tudom egyébhez jobban hasonlítani — — az önnön fészket bemocskoló madárnál! —

Ily alatsony szándékból láttatik emlegetni *Biographusom*

V. ö. e kötet Bevezetésének 15. lapját.

azt is, hogy az Atyám Predikátor volt. Igen-is! — — az
Övé, a' mennyire én tudom (mivel róla nekem is volna bővebb
Beytragokra szükségem) gyalog KÁPLÁR: — —

Agnosco Procerem — —
— — Vivas, et originis huius
Gaudia longa feras! — —

JUV. VIII.

Én valamint eggy részről senkinek fényes, vagy alacsony
származásátul személyes becsét soha mérni nem szoktam;

Nam genus, et proavos, et quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostro voco: — —

MET. XIII.

úgy más részről, eggy hivatalának megfelelt Predikátortól való
származásommal mindenkor megelégszem; — — a-vagy csak
azon tekintetből is: hogy a' Predikátorok, köz tudomány sze-
rént, a' Hazai Literátorok közt eleitől fogva nem utolsó he-
lyet érdemlettek. Utoljára

Gúnyolódva reményli Biographusom, a' XVI. Lapon:
«hogy ha a Mondolat maior izben kinyomattatik, VANDZÁTÓL
rajzolva és PRIXNERTŐL metszve — — Képem is meg fog
jelenni.» Ez a' szép reménység valaha bételyesedhetik e? nem
tudom! Én pedig, ki úgyis tudtomra KÖLCSEY Urat soha
nem láttam, ön-magát emlékeztetem: hogy tulajdon képe' le-
rajzoltatását, Literátori kinézésből is — — sokára ne ha-
lassza;

— festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio etc. — — —

JUV. IX.

Diszesíteni fogja az, az illyes Biographiáknak, tudós
Recenzióknak, és a' mint értettem, most munkában lévő
Egyetemi Grammatikának — — major izbeli kiadásait!
«az Olvasó örömet nézi, ha az, kinek könyvét tartja, legalább

képben előtte áll; 's ez által magát annak mintegy társaságába teheti.» Óhajtanám azomban, hogy a' kép nem féloldalt; hanem szemközt fordítva, vagyis egész arcza ábrázoltatnék-le.*

O! qualis facies, et quali digna tabella!!

JUV. X.

4. §. VÉGRE 1817-dik Esztendőben kiadatott: a' *Mon-dolatnak*, 's rá való *Feleletnek* MEGITÉLTETÉSE. (Lásd. *Tud. Gyűjt. VI. Köt. Lap. 97—107.*) Akárki legyen ez a' Z. RECENSSENS (mert *Zoilus-e*, mi-e? — maga tudja!) valamint a' dologhoz keveset tartozik; úgy régire járni én se felette igyekezem. Azt mindazáltal benne legelsőben is helybe nem hagyhatom; hogy midőn ő azon akad-fel, «világosan, és nem lopva kell (úgy mond) megmondani az igazat — — orozva döfni nem virtus» 's a' t. a' 108. lapon: micsoda orozával merészel ő mégis engemet, a' maga által adott törvény' ellenére; a' Z. lárvája alá rejtezve, és így szintugy orozva bántani? Mit mutat ez egyebet — — hogy tulajdon szavaival éljek — — «neveletlenségél, erkölcstelenségél, és paraszt-ságnál.»? — —

Quie refert, dictis ignoscat Mucius, an non?

JUV. I.

Egyéb eránt *Literátori tudatlanságomat* onnan akarja megmutatni a' Recenssens: «hogy nem értem, mit kéne helybe-hagyni, mit nem?» — — «A' rend nélkül össze kapart szók (ugymond) *Literátori tudatlanságra* mutatnak: mivel a' régi, formált, öszvetett, fordított, analogum, 's a' helyes ujj és koholt szók közt semmi különbséget nem tesz» (a' 100 lapon.) Abban ugyan igazsága van a' Recenssensnek, hogy különbséget nem tettem: de bezzeg! lehet-e kézzel foghatóbb tudatlanság a' Világon, mint mikor eggy Recenssens az általa vizsgálat alá vett könyvnek csak a' Czélját sem tudja kitalálni!

E' miatt történt botlásait 's hibás állításait itt sorban

* Czelzés arra, hogy Kölcsey fél szemére vak volt.

megemlítni annyival szükségesebbnek tartom; hogy az Olvasó ne csak hídje, hanem tapasztalja is azon állittásnak igaz és fontos voltát, a' mit a' Recensens maga tesz a' 105. lapon: «az okos kritizáláshoz (ugymond) nagy avatottság, komoly Itélet, és kiterjedt tudomány kívántatik.»

— — te consule, die tibi, quis sis.

Noscenda est mensura sui. —

— e Caelo descendit γνῶθι σεαυτόν!

Figendum, et memori tractandum pectore —

JUV. XI.

5. §. AZT állittya ugyan is a' Recensens:

1. Hogy ellene mondok sok oly szóknak, mellyekkel az Ország nagyobb része él; csak hogy itt körülünk nem esmeretesek. A' felhozott szók közül csak egyet jegyzek meg: Szökni, 's ő ezt teszi Zárjelben utánna (p. o. a' Szarvas); mintha biz' ugy körülünk is esmeretes nem volna? de olvassa hát meg jobban a' Mondolatot, nevezetesen a' 11, 12. 's. a'. t. És így — — 1-ső botlás!

2. Hogy a' formált szók' ellen erőszakosan kiáltok; például szolgáljon a' Hitlen. Tűzbe jön a' Recensens — heveskedve bizonyít még az öreg Zsoltárból is: de cui bono? hiszem a' Mondolat' szótárjában nem is találtatik a' Hitlen szó; mit vagdalkozik hát az üres levegővel? És így — — 2-dik botlás!

3. Hogy az öszvetett szóknak ellene mondok; mint: álláspont, évkönyv, 's a' t: holott nem az öszvetétel, hanem a' fordítás miatt (Standpunkt, Jahrbuch) valának azok ott felhozva; és így — — 3-dik botlás!

4. Hogy a fordított szókat nevetségre teszem-ki; holott magam is fordítottok, még pedig öszvetéve is. Ez azt bizonyította, hogy tehát az öszvetételnek ellene nem mondok: tehát itt maga a' Recensens czáfolja-meg a' fellyebbi állittását; és így — — 4-dik botlás! Ismét, ha magam is fordítottok, nem lehetek hát minden, talám csak némely fordított szók ellen; és így — — 5-dik botlás! A felhozott Égész (Astronomus) p. o. jó szó ugy-é?

mert csak ilyen, mint *Okrész*: így a' *Psychologust* *Lelkészek*, a' *Martyrt* *Türemészek* helyesen fordíthatni, így-e? — De «ha így folytatódik a' dolog (azt mondja *VIRÁG*, *Poetikájának* 21. Lapján) elbujhatnak a' *Rómaiak*; ők nem tudtak *Deákul* kitenni minden *Görög* szót!»

Azon épelődik továbbá a' *Recensens*: «miért veszem csak éppen magát a' derék *KAZINCZY* csufolásom tárgyául?» — — de ezen állítást maga a' *Mondolat* eléggé megczáfolja, és így — — 6-dik botlás! Ismét hogy miért nem kelek-ki a' *Tisztbeli Irásmód* szavai ellen is, p. o. *Ügyész*; e' pedig ott van a' *Szótárban* a 98. lapon, és így — — 7-dik botlás! A minthogy:

5. A hasonlatosságra formált szók alatt említi is: «p. o. (ugymond) *Ügyész*» talám, mivel elebb nem ötlött a' szemébe: de «oportet esse memorem» és így — — 8-dik botlás! A' 91. *Zsolt*, mentegetett kedvedént szót pedig ám tartsa magának a' *Recensens*; mely után azt veti: «az olvasatlanok nem *Literátorok*.» Nem bizony! de hát a' kik a' 91. *Zsolt*ért olvasták, *Literátorok-e* mind? és így — — 9-dik botlás!

6. Oságból életre hozott szók közé teszi p. o. ezt: *Lábyü's*. a'. t. de kérdés az é? 's ha az is jó e'? Jó e' a' felhozott kábálkodnék, iváskodik azért: hogy 1613-ban éltek véle? vagy *törsök-szók* e' ezek azért, hogy a' *Recensens* azt állította? — — Fel kell tennem az olvasott *Literátor*ról, hogy *RAKÓCZY FERENCZNEK* 1701-ben *KAPY GÁBORHOZ* írt *Levelét* is olvasta, mellyben azt kéri: «hogy *Sáros Várme-gye* szék építtésén maga jelen nem lehetvén: helyette a' *Széket* — — pro sui dexteritate — — megépíttetni ne nehezteljen.» De, éljünk e' azért véle? 's nem jobb e' a' *Restauratio* kifejezésére az ujjabb *Tisztujjittás-szó*? — és így 10-dik, még pedig *prægnans* botlás! Utoljára

7. Az *Ujj* szók közül mellyek legyenek *koholtak*, mellyek pedig *helyesek*? sem én, sem a' *Recensens* meg nem határozhattjuk; több tudós *Literátorok* megegyező ítéletétől függnék azok. «Eggy eredeti szabad *Nyelvben*, mint a' miénk *Aüto*- vagy *Ochlocratia*, vagy akármelly *Synedrium* nem szolgálhat csalhatatlan *Cánonul*; annál inkább nem *usurpálhat* két vagy három

raspálczáju Daemagog oraculum Aütos-ephaságot 's a' t. így szól *HELMÉCZI* is a' *BERSENYI* Versei elébe függesztett *Értekezésben* a *XLVI.* lapon. Helytelenül vádol hát a' *Recensens* azért tudatlansággal, hogy az ujj szóknak jó vagy rossz voltát *Aütos-ephával* el nem határoztam; és így — — *11-dik botlás!*

6. §. *NYILVÁN*, tudósnak akart a' *Recensens* maga tartatni; midőn az én tudatlan példámat kerülén, így kezdi az *Ujj* szók eránt való ítéletét fejtegetni: Minden szónak volt kezdete, 's minden szót az idő érlelt meg; talán (ugymond) a' *Rény* szó is csak nekünk ujj, az unokák nem fogják azt nem réginék nevezni 's. a'. t.» a' *105.* lapon. Azonban kár volt nem tudni a' *Recensens*-nek, hogy maga ezen szónak alkotója, a' *SZIGWÁRT* Klastromi történeteinek *Recensiójában*, az ujj szók' csinálásáról, még *1788-dik Esztendőben* azt tette *2-dik Törvénynek*: *Hogy az ujjonnan talált szó bizonyos gyökértől jöjjön.* «Igen bölcsen (így ír a' *Szép Literatura Recensense*, az *1818-dik Esztendei Tud. Gyűjt. IV. Köt.* a' *103.* lapon.) «Igen bölcsen, 's ugyan azért az olyan ujj szónak, mellyeken a' származtatás ki nem tetszik, hanem gyökérgyanánt teremtettek, előre lehet jövendőlni, hogy bátor nagy hézagot pótolnának-is ki, keres idő múlva, mint valamelly levegői tűnemények, kivesznek. Ilyen a' *Rény* szó *Virtus helyett*» — — és keréssel tovább: «*Botlás* (ugymond) hogy ezen jeles tárgynak kifejezésére nem az *Erény* szó vétetett divatba» 's. a'. t. és így *botlás*; még pedig az én *Recensensemre* nézve már — — a' *12-dik botlás!*

Scilicet ingenium, et rerum prudentia velox

Ante pilos venit — — dicenda tacendaque calles, —

Et potis es nigrum vitio præfigere theta!

PERS. IV.

Ezen botlásai a *Recensensnek* eléggé mutattyák: hogy a' mint fellyebb is megjegyeztem, a' *Mondolatnak* czélját kitalálni nem tudta. Tapogat ugyan valamit a' *104.* lapon, a' hol így szól: «Azt akarta kifejteni (t. i. én), hogy egy ember-

nek nints arra jussa, sem hatalma, hogy egy Nemzetnek új szókat gondoljon;» de melly hibás kifejtése ez is a' *Recensens*' homályos *Ideainak*? 's ki fosztja meg ötöt vagy akárkit is azon jussától, hogy új szókat ne gondolhasson? Én úgy tartom: senki se! új szókat gondolni más; más meg' a' gondolttakat erővel valakire kötni. Ebből is, de a' *Recensio*' egész foglaltatából is kitetszik: hogy maga a' *Recensens* nem tud a' *setétség*ből kivergődni; azért fogja rám a' fennírt 7. pontok alatt: hogy a' *Mondolatban* foglalt mindennemű szóknek ellene-mondok, ellene-kiáltok, 's azokat kárhoztatom, — — holott én azt soha, és sohol sem mondtam; és hogy a' jó vagy rossz, ó vagy új szók között sem választást vagy különbséget nem teszek, holott tenni éppen nem akartam; 's ez a' *Mondolatnak* célja sem volt!

Quod modo proposui, non est sententia — Verum est:
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ!

JUV. VIII.

Nem; akármit hidjen arról a' *Biographia* írója a' XIV. lapon; 's akármit erőlködjön azt, egyfelől *Pasquillus*-nak; másfelől *humanissimus itonus* és *ingeniositas*ból eredt botlásoknak kiáltani:

Hoc illis narro, qui me non intelligunt!

PHAEDR. III. 11.

7. §. ABBAN mindazáltal dicséretet érdemel a' *Recensens*, hogy azon éktelen részre-hajlása mellett is; mellyel a' *Neologusok*, és különösen azon *Haza*fi éránt viseltetik, körül a 99. lapon, egész elragadtatással azt mondja: «Feltámad ő, mint egy Vezérszög, melynek sugára a' megrögzött *setétség*ből fejt ki a' Nyelv' pompáját» 's. a' t. a *Mondolat*ról mégis a' 100. lapon megesmeri, hogy «E' könyv (ugymond) jó célból van írva» — ismét tovább: hogy «a' mi (a' Réz-lapon körül) az ezután következő Vezérszög, Ajánló Levelet, a' *Mondolat* Cikkjeit, a' Hiresztelést, 's végre foglalt Szótárt illeti, ment a durvaságtól.» viszont a 104. lapon: «ha megtudta volna ma-

gát magyarázni, a' Mondolat hasznos könyv lett volna; az Írója pedig érdemborostyánt nyert volna.» Kinek ne tetszenék az illy borostyános dicséret?

Non ego, cum scribo — —

Laudari metuam; neque enim mihi cornea fibra est.

PERS. I.

Szép továbbá a Recensensnek azon nyíltszívűsége, mellyel a' 105. lapon magát kifejezi: «Azt, ugymond, magam sem hagyom helybe, hogy ember» (valjon nem a' fellyebb irtt Vezércsillag e' ez?) «oly szabad és zabolátlan kénnyén mennyen az ujjitásokban, melly (melly e' — — bizony furcsa Pluralis!) «egy tudós Társaság' néminemü jussa volna.» és végezetre: «a' Mondolat' Írója (így szól a 106. lapon) eltévedése mellett annyiban dicséretet érdemel, hogy a' jó szándék benne megvolt — — hogy a tehetőséket arra ébreszté, hogy a' kicsapongó szabad ujjitásnak philologice, és fundamentomosan siessenek ellentállni.»

De mindenek felett nagy maga' meg-győzését mutattya a' Recensensnek, hogy olly erős Neologus létére, ki a' Rény szónak az Unokák' száján leendő forgását is meri reményleni; noha már születése előtt sok esztendőkkal önnön Alkotója ásott annak sirt, a' Szigwárt' említett Recensiójában: mindazáltal ama fő Neologus' zsoldján vitézkedő ujjonc' Neologok által — — a' Mondolatra készített Feleletről; ha mind kímélve is, annyit legalább megvall, hogy: Bohógyinak Biographiája (ugymond) — — nem egyéb az erkölcsiségen túl járó személyisértésnél. Csuda, hogy egy æsthetikus ennyire el tud ragadtatni.» De hogy csuda!

— — dedit hanc contagio labem,

Et dabit in plures: sicut grex totus in agris

Unius scabie cadit et porrigine porci.

JUV. II.

Ismét — noha elébb a' Busongó Amort jól feldicséri, de

csak ugyan utánna teszi : «kár hogy az utolsó előtt való két szó kemény és vastag bosszu».

At vindicta bonum vita iucundius ipsa.

Nempe hoc indocti ! — —

JUV. XIII.

Végre — a' Versekről azt itéli : «Az erkölcsiség (ugymond) sok sorokban el van felejtve. Különös, hogy a Morálra, a' különben Aesthetikusok inkább nem emlékeztek.» (a' 106. és 107. lapokon.) De, moralizáljon bár a' Recensens :

— — — tamen ad mores natura recurrit

Damnatos, fixa et mutari nescia ; nam quis

Peccandi finem posuit sibi ? quando recepit

Ejectum semel, attrita de fronte ruborem ?

JUV. XIII.

8. §. Kár volt azomban magát a' Recensensnek, akár az én sorány 's jobbára volnán régződő dicséreitemmel ; akár a' Feleletnek csak czirókálás-képpen való csipkedésével erőltetni !

Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus !

JUV. II.

Csak azt az egyet esmerje meg a tudós Közönség a' Mondolatról, a' mit a' Recensens ugyan nem tagad ; hogy t. i. a' Kiadónak szándéka jó volt ; akkor részemről czélmot tökéletesen elértem ! ha szinte a' mellett némelyek tudatlannak tartatának is : mint a' Recensens tart engem' azért, hogy az ő ítélete szerint a' Szók között való különbséget nem értettem ; én pedig tartom a' Recensensemét azért, hogy az én ítéletem szerint a' Mondolat' célját nem értette !

Sed — — quid opus teneras mordaci radere vere .

Auriculas ? — —

PERS. I.

— — — digito compesce labellum ;

Accusator erit, qui verbum dixerit : hic est !

JUV. I.

A' mi engem' illet: az efféle tudatlan titulusoktól is biz' én, nem irtózom annyira; hálá Isten! soha sem bántott az a' kevélység, mintha én volnék a' Világ bölcse; éppen nem! jól tudom hogy minden tudományom sem terjed annyira, hogy csak azt tudhatnám: mennyi tudni-valóm van még hátra? Ugyan azért a' Mondolatban foglalt Szóknak helyesebb kitételét is: mellyre az 1818-dik Esztendei Tud. Gyűjt. IX. Kötetében, egy nemes gondolkozású Tudósított, ORTHOPHILUS név alatt több Hazai Literátorok között — engemet is serkenteni méltóztatott; nálam sokkal olvasottabb, 's Nyelvünkben is jártosabb Literátorainknak szívesen által engedem!*

Elég az én tőlem: hogy a' mostanában több íróink által Anyai Nyelvünkbe bécsúsztatott Ujjittásokra Hazámat figyelmetessé tettem; 's a' mint Recensensem is, a' már fellyebb említett helyen megesméri: «a' tehetőseket arra ébresztettem, hogy a' kicsapongó szabad ujjittásnak philologice, és fundamentomosan siessenek ellentállni.» — — Elég nekem az a' nyugodt érzés: hogy a' Nyelv' épségére vigyázóbbakká tetetett Hazafiak senkit ezután olly függetlenül, mint eddig — diktátoroskodni nem engednek.

Vagynak már, de lesznek többen is (hiszem) olly bátor Hazafi Írók; kik ámbár a' Beavattak közé nem tartoznak: de azért Anyai Nyelvek' ügyében ők is meg mernek szólamlani; 's megtudják a' Merőknek — az úgynevezett Nyelv-szépítőknak (Puristák) kézzel foghatólag mutatni: hogy

* A Tudományos Gyűjtemény 1818-ik évfolyamában (IX. 101. l.) Orthophilus jutalomtételt* hirdet s egy darab I. Mátyás korabeli aranyat tűz ki annak «a ki a béke szerzéshez nyúl és a Szigvárti jó Hazafiui szándékból szerzett szóktól fogva egész a lebelig minden újj szokat critice jó magyarsággal ki fog tenni, vagy minthogy ezek mind együtt vagynak az 1813. Esztendőben kijött Mondolatban, a ki ezen öszveszedett újj szókból készült könyvet az azolta születettekkel együtt minden személyes czélozás nélkül magyarra, az esméret és tudomány által vezéreltetvén, lefordítja. — B. J.

ha jó sokat merni; jó viszont sokat nem-merni is. «Nem árt, (azt mondja a' Neologismusokról Értékező) a' szóknak szorosabb megrizsgálása, megítélése, sőt elősegíti a' nyelvnek tisztább gyümölcsözését, — — 's a' hol toll szolgál fegyver gyanánt, ott csak tanta folyik nem vér, könnyen bérfor az egymáson ejtett seb, és vigyázóbbakká teszi a' bajnokokat » (Lásd: Tud. Gyűjt. 1817. XII. Köt. a' 16. lapon.) Olvasást érdemmel e' részben VERSEGHY FERENCZ Urnak Magyar Grammatikája átaljában; a' Mondolat' teljes megigazittására nézve pedig különösen a' 25. 33. 72. 269. 's a' t. lapokon.

Sőt találkozott már magának a' Szép Literaturának is — — egy színt' olly tudós, mint bátor Recensense: ki a' külömben Literátori vas szorgalmával magát eléggé érdemeltett Szerző botlásait, a' Nyelv törvényeiből nem csak világosan ki tudja következtetni, hanem arról egyenesen megismeri vallani: «Hogy ámbátor (ugymond) forrón szeretem is Literaturánkat, — — mégis annyira bele untam ezen úgy nevezett szép Literaturába: hogy a' kijött 9. Kötetek közül csak kettőnek általolvasására tudtam nagy nehezen elegendő békesség-türelést gyűjteni. Szerentse, ha ez másokkal is nem történt, 's a' t.» (Lásd: Tud. Gyűjt. 1818. IV. Köt. a' 107. lapon.) Ime! a' kilencz emeletü roppant Filagóriának karcsu falai megrendültek: mit várhat hát az izetlen Ujjítottó, mit a' lélektelen Szófaragó? midőn szemei' láttára szakadoz a' Neologismus' felleg-vára — — ama' büszkén emelkedett Magyar Babel;

— — unde altior esset

Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ!

JUV. X.

Vajha a' ki mutogatott BOTLÁSOK (hogy a' most irtt Recensens' szavairal végezzem VÁLASZOMAT) «hasznos tanúságul szolgálhatnának: mit kellessék elő-tőrekedő Íróinknak, ha a' köz helybenhagyás becses előttök, szorgalmasan — — KERÜLNIÉK!!!» — — Költ Veszprémben, Mart. 26 kán 1819-dik Esztendőben.

a' KIADO m. k.

TARTALOM.

Bevezetés. Irta Balassa József	Lap 3
--------------------------------------	----------

Felelet a Mondolatra.

(Életrajz)	23
Két levél Bohógyi Gedeonhoz	31
Zafyr Czenczi a Mondolatoshoz	34
A búsongó Ámor	39
Édes Öcsém Uram!	47
Högyészi Högyész Máté Bohógyi Gedeonhoz	56
Bohógyi Gedeonhoz	62
A Lepe a Mondolatos feje felett	66
A Satyrus a Mondolat Írójához	67
A Szamár a Mondolat Írójához	68
A magyar Pegasus a Mondolat Írója ellen	71
A lant	73
Jegyzetek a Versek alá	76

Függelék.

I. A Mondolat és a Felelet bírálata a Literatur Zeitungban	83
II. A Mondolat és a Felelet bírálata a Tudományos Gyűj- teményben	88
III. Somogyi Gedeon Válasza a Feleletre	96

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

---

1. SZÉKELY SÁNDOR, **A székelyek Erdélyben.** 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksonlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** Kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsshalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogy Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós felelete Bornemissza Péter fejtegetés** című könyvére. 1580. Közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.

15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Laís vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felv. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tövissek és virágok.** Széphalom 1811. Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.
21. **Protestáns iskoladramák.** Összegejtötte és kiadta BERNÁTH LAJOS. 410 lap. 4 kor.
22. **Költői elbeszélések** KRESKAY IMRE hátrahagyott irataiból, életrajzi adatokkal s jegyzetekkel közli Dr. HATTYUFFY DEZSŐ. 124 lap. 1 K 50 f.
23. **Ányos Pál versei.** Bevezetéssel és jegyzetekkel kísérve kiadta CSÁSZÁR ELEMÉR. 324 lap. 4 kor. 50 fill.
24. **Versegly Ferencz kisebb költeményei.** Kiadják Császár ELEMÉR és MADARÁSZ FLÓRIS. 408 lap. 6 kor.
25. **Földi János költeményei.** Kiadta és bevezette Dr. MIXICH LAJOS. 240 lap. 3 kor.
26. **Szentjóni Szabó László költeményei.** Életrajzi bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadta GÁLOS REZSŐ. 252 lap. 5 kor.
27. **Magyari István. Az országokban való sok romlásoknak okairól.** Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 278 lap. 5 kor.
28. **Földi János magyar grammatikája.** Közzéteszi GULYÁS KÁROLY. 304 lap. 6 kor.
29. **Révai Miklós magyar nyelvi és irodalmi kézikönyve.** «A' magyar deáki történet». Az eredeti kéziratból, részben első ízben kiadta utószóval, tartalommutatóval ellátta Dr. RUBINYI MÓZES. 120 lap. 3 kor.
30. **Bessenyei György. Az embernek próbája.** 1772 és 1803. Kiadta HARSÁNYI ISTVÁN. 196 lap. 5 kor.
31. **Apollonius históriája.** Kolozsvár 1591. Kiadta BEREZC SÁNDOR. 90 lap. 3 kor.

PH
2175
B3

Balassa, József
Mondolat

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
